Nº Γ-2
Περιοδ.

Η Μ. τ. Γ. Σχολή

1362.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΜΕΓ. ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ,

ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ

1874—1875;

Ἐπὶ τῆς ἐφορίας τοῦ Σ. ἀγ. Κυζίκου κ. Νικοδήμου καὶ τῶν εὐγενεστάτων κκ. Ζανῆ Χρυσοβελόνου, Θεμ. Κουσούδη, Ζ. Ἀλεξανδρίδου, Λεωνίδου Χρυσοβελόνου καὶ Ν. Πασπαλῆ,

Ὑπὸ

ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ

ΑΡΧΙΜ. ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΒΡΥΕΝΝΙΟΥ.

1183

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

ΤΥΠΟΙΣ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ.

1875.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ.

ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ

1874—1875.

Ἐπὶ τῆς ἐφορίας τοῦ Σ. ἀγ. Κυζίκου κ. Νικοδήμου καὶ τῶν εὐγενεστάτων κκ. Ζανῆ Χρυσοβελόνου, Θεμ. Κουσούδη, Ζ. Ἀλεξανδρίδου, Λεωνίδου Χρυσοβελόνου καὶ Ν. Πασπαλῆ,

Ὑπὸ

ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ

ΑΡΧΙΜ. ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΒΡΥΕΝΝΙΟΥ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

ΤΥΠΟΙΣ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ.

1875.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ,

κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος

1874—1875.

Τῇ κγ'. σεπτεμβρίου τοῦ ᾳωοδ'. ἔτους ἐγένετο ἡ ἔναρξις τῶν μαθημάτων τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, τελεσθέντος τοῦ ἁγιασμοῦ ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Ἐφορίας σεβασμιωτάτου ἀγ. Κυζίκου κ. Νικοδήμου, συμπαρόντων καὶ τῶν σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Νικαίας, Τορνόβου, Μιτυλήνης, Μαρωνείας, Λήμνου καὶ Κώου.

Προκαταρξάμενος δὲ, κατὰ τὸ σύνηθες, ὁ Σχολάρχης διὰ βραχέων, παρέδωκε τὸν λόγον τῷ καθηγητῇ κ. Ἰ. Δ. Ἀριστοκλεῖ, ὅπως ἀπαγγείλῃ τὸν ἐναρκτήριον, θέμα ἔχοντα φιλοσοφικόν: ἤτοι ἐξετάζοντα τὰ περὶ λόγου ὑπὸ ψυχολογικὴν ἔποψιν (*).

Μετὰ τὴν ἀγόρευσιν ταύτην, ἐπεσφράγισε τὴν ἐναρκτήριον τελετὴν ὁ σεβ. πρόεδρος τῆς Ἐφορίας διὰ βραχείας μὲν, ἀλλὰ ζωηρᾶς προσλαλιᾶς, ἐπευξάμενος ἐγκαρδίως, ὅπως τοὺς καρποὺς τοῦ ἀρξαμένου ἤδη νέου σχολικοῦ ἔτους δρέψωνται ἐν τῷ, θείᾳ ἀντιλήψει, προσεχῶς ἀνεγερθησομένῳ εὐπρεπεῖ τῶν Μουσῶν μεγάρῳ, φιλοτίμῳ φιλομούσων ὁμογενῶν ζήλῳ καὶ δαπάναις.

(*) Ὁ ἐναρκτήριος οὗτος λόγος ἐπισυνάπτεται ἐν τῷ τέλει τῆς παρούσης Ἐκθέσεως.

Τῇ δὲ ιέ. Ἰουνίου τοῦ ,ωοέ. ἔτους, πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων, γενομένων αὖθις ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Λέσχης Μ ν η μ ο σύ ν η ς, παρόντων τοῦ παναγιωτάτου Οἰκουμ. Πατριάρχου κ. Ἰωακεὶμ μετὰ τῶν ἐνδημούντων Σ. Ἀρχιερέων, τοῦ μεγάλου Λογοθέτου Σταυράκη βέη Ἀριστάρχου καὶ ἱκανοῦ ἄλλου ἀκροατηρίου, μετὰ τὴν νενομισμένην ἱερὰν τελετὴν, γενομένην ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὁ Σχολάρχης προκαταρχόμενος ἔλεξε τάδε.

Π α ν α γ ι ώ τ α τ ε Δ έ σ π ο τ α,

Σεβασμία καὶ ἐντιμοτάτη ὁμήγυρις.

Εὐλαβῶς καὶ ἥδιστα προσαγορεύουσα ὑμᾶς καὶ αὖθις ἡ Μεγάλη τοῦ Γ. Σχολὴ, καθηκόντως παρίσταται ἐν μέσῳ ὑμῶν, τὸν λόγον ἀποδώσουσα τῶν πεπραγμένων αὐτῇ καὶ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τούτῳ. Ἄριστος δὲ καὶ οὗτος σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ τῆς εὐθύνης θεσμὸς ὑπὸ τῶν ἀπ' ἀρχῆς τὰ πράγματα ταῦτα διαταξαμένων ἐθεσμοθετήθη. Διότι, εἰ καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ εἰκότως προσήκουσαν καὶ ὠφέλιμον ἐνόμιζε τὴν εὐθύνην ὁ περιφανὴς ἐκεῖνος τῆς ἀρχαιότητος φιλόσοφος, τὸ διδόναι λόγον ἐνώπιον τοῦ ἐνδομύχου καὶ ἀδεκάστου τῆς ἀληθείας κριτηρίου πᾶσι σοφῶς παραγγέλλων· πολλῷ μᾶλλον ἀναντιῤῥήτως ἀναγκαῖον καὶ λυσιτελές ἐστι τὸ καὶ δημοσίᾳ γίνεσθαι τοῦτο ὑπὸ τῶν τὰ κοινὰ πράγματα οὕτως ἢ ἄλλως διαχειριζομένων· ἐξ ὧν ἐσμεν καὶ ἡμεῖς, διδάσκοντές τε καὶ διδασκόμενοι, ὑπεύθυνοι ὄντες ἐνώπιον τῆς κοινωνίας, ἧς τοῖς ἀναθήμασι, τῷ ἐράνῳ καὶ τοῖς ἱδρῶσιν εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου διάπλασιν συναγωνιζόμεθα. Ἐκτὸς δὲ τούτου, καὶ μαθητὰς καὶ διδασκάλους εἰς τὴν τοῦ καθήκοντος ἐκπλήρωσιν ὁ θεσμὸς οὗτος διεγείρει καὶ φιλοτιμοτέρους ἀπεργάζεται, τὰς ἡμέρας ταύτας αὐτοῖς ἑκάστοτε ὑπομιμνήσκων, καὶ δὴ καὶ τὴν δέουσαν προπαρασκευὴν καὶ ἐπανάληψιν τῶν μεμαθημένων προσαπαιτεῖ, δι' ἧς πολλὰ συνήθως ὁ ἄνθρωπος, ἵνα μὴ εἴπωμεν τὰ πάντα, ἀκριβέστερον ἀντιλαμβάνεται καὶ νοεῖ καὶ καταμανθάνει· ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν μεγάλην καὶ σωτήριον τῆς εὐθύνης τῶν πράξεων αὐτῶν ἀρχὴν κατ' ὀλίγον τοὺς παῖδας εἰσάγει, πρωΐμως αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἐγχαράττων. Οὕτω διὰ τοῦ θεσμοῦ τούτου οὐ μόνον ἡ κοινωνία ἐν ταῖς ὑπὲρ τῶν γραμμάτων ἐνεργείαις αὐτῆς ἀσφαλέστερον βαίνει, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀναμφισβήτητον κέρδος προσγίνεται. Ὅσον δὲ φοβερός ἐστιν ὁ τῆς εὐθύνης νόμος πρὸς τοὺς παραβάτας τῶν ἑαυτῶν καθηκόντων,

τοσοῦτον ἀπεναντίας εὐάρεστος ἀποβαίνει πρὸς τοὺς σεβομένους καὶ προθύμως αὐτὰ ἐκπληροῦντας. Διότι καὶ ἡ συναίσθησις τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας ὅπως κατ' ἀντίστροφον λόγον διάφορός ἐστι τῆς συναισθήσεως τῆς ἀπαξίας αὐτῆς, οὕτω διάφορός ἐστι καὶ ποὸς τὰς ὁρμὰς οὕτως εἰπεῖν καὶ τὰς κινήσεις. Ἐὰν ἡ συναίσθησις τῆς ἀπαξίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως φεύγῃ τὸ φῶς καὶ πολυτρόπως ἑαυτὴν ἐν τῇ σκοτίᾳ περικρύπτῃ, τούναντίον ὁ τὴν ἑαυτοῦ ἀξίαν συναισθανόμενος οὐ μόνον οὐδόλως ἀποτροπιάζεται τὸ φῶς, ἀλλὰ καὶ αὐθόρμητος ἔρχεται πρὸς αὐτό· «Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων, φησὶ καὶ τὸ θεῖον λόγιον, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα ὅτι ἐν Θεῷ ἐστιν εἰργασμένα» (Ἰωάνν. γ'. 20).

Πῶς οὖν ἔχει τὰ καθ' ἡμᾶς; Ἆρά γέ ἐσμεν ἄξιοι τῆς τιμῆς καὶ τῆς πίστεως, ὧν ἠξίωσεν ἡμᾶς ἡ κοινωνία; Ἐδικαιώσαμεν ἆρά γε τὰς μεγάλας καὶ ἀδρὰς αὐτῆς ὑπὲρ ἡμῶν δαπάνας; Ἐξετιμήσαμεν ἀποχρώντως τὰς πολυτίμους αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς συμπαθείας; Ἐξεπληρώσαμεν, ἐνὶ λόγῳ, διδάσκοντές τε καὶ διδασκόμενοι τὸ ἡμέτερον καθῆκον; Δυνάμεθα ἆρά γε καυχᾶσθαι ὅτι καθ' ὅλον τὸν χρόνον τοῦτον τῆς διδασκαλίας ἢ τῆς μαθητείας ἡμῶν οὐδεμίαν ἠσθάνθημεν ἐνδόμυχον θλῖψιν ἢ ἐπὶ νωθρότητι ἢ ἐπὶ ἀμελείᾳ τοῦ ἡμετέρου ἔργου; Δικαιολογοῦνται κατ' ἀκρίβειαν αἱ τοῦ καθήκοντος παραλείψεις, αἱ ἀπουσίαι, αἱ ἀσθένειαι; Προσεπαθήσαμεν, εἴποτε περιήλθομεν εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, ὅπως ἀναπληρώσωμεν τὰ ἐλλείποντα; Ἐφροντίσαμεν ἵνα τὸ κατὰ δύναμιν προαγάγωμεν τὸ ἔργον ἡμῶν, βελτιώσωμεν τὸν τρόπον ἢ τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας ἡμῶν, ὅπως καταστῶμεν προσιτώτεροι καὶ ὠφελιμώτεροι τοῖς μαθηταῖς ἢ προσφιλέστεροι τοῖς διδασκάλοις ἡμῶν; Πόσας καὶ τίνας παρατηρήσεις παιδαγωγικὰς ἢ ψυχολογικὰς ἔχομεν ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν μετὰ τῶν μαθητῶν ἡμῶν ἀναστροφῆς καὶ τῆς διδασκαλίας, δυναμένας συντελέσαι εἰς τὸ ἔργον καθόλου τῆς ἐκπαιδεύσεως; Εὑρισκόμεθα εἰς συναφὴν μετὰ τοῦ περὶ ἡμᾶς κόσμου; Ποῦ βαίνει ἡ ἐπιστήμη; Ἐσμὲν ἕκαστος ἐν τῷ ἑαυτοῦ κύκλῳ ὁπωσοῦν ἐνήμεροι καὶ ἐν γνώσει τοῦ σημείου, ἐν ᾧ αὕτη διατελεῖ;

Οὐδαμῶς ἀρνούμεθα, σεβασμιωτάτη καὶ φιλόμουσος ὁμήγυρις, ὅτι ἡ εὐθύνη ἡμῶν μεγίστη καὶ πολλαπλῆ ἐστιν ἀπέναντι τῆς κοινωνίας· ἱκανῶς συναισθανόμεθα αὐτὴν ἢ ὥστε νὰ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσιν ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν πρὸς πάσας αὐτὰς καὶ τὰς ὁμοίας αὐτῆς ἐρωτήσεις κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς αὐστηρᾶς ἐξελέγξεως. Ἐκεῖθεν ὅμως οὐδεὶς βέβαια δύναται νὰ παρίδῃ καὶ τὴν κατάστασιν καθόλου τῆς χώρας, ἐν ᾗ ζῶμεν, καὶ τὰς ἀμέσους ἀνάγκας, ὑφ' ὧν περιστοιχιζόμεθα, καὶ τὰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους ὑποχρεώσεις, ἐν αἷς ὡς ἐκ τῆς θέσεως ἡμῶν πολλάκις ὑπα-

κείμεθα, καὶ τὰ μέσα, ἅπερ διαθέτομεν, καὶ πολλὰ ἄλλα, ἃ οὐ τοῦ παρόντος καταλέγειν. Εἰμὴ τοίνυν ἀπολύτως, ἀλλά γε σχετικῶς, πέπεισμαι δὲ ὅτι ἐν τούτῳ ἔχω συντιθεμένους μοι εἰλικρινῶς καὶ πάντας τοὺς ἐμοὺς συναδέλφους καὶ συγκαθηγητὰς, τὸ ἐφ' ἡμῖνἥρεμον καὶ ἡσύχιον ἔχοντες τὴν συνείδησιν ἐπὶ τῇ ἐκπληρώσει τοῦ ἡμετέρου καθήκοντος, φέροντες ὑποβάλλομεν ἑαυτοὺς τῇ ὑμετέρᾳ πατρικῇ κρίσει, ἑτοίμως ἔχοντες ἵνα, ὅ,τι ἂν κριθῇ ὡς μὴ καλῶς ἴσως κείμενον ἀνορθώσωμεν καὶ βελτιώσωμεν. Περὶ δὲ τῶν μαθητῶν ἡμῶν καθόλου τὸν λόγον ποιούμενοι, ἐκ τῶν προτέρων ἤδη δυνάμεθα διαβεβαιῶσαι τὴν σεβασμίαν καὶ ἔντιμον ὁμήγυριν ὅτι, εἰ καὶ πολλοὶ δυστυχῶς εἰσιν οἱ πρὸς τὴν προκειμένην δοκιμασίαν ἀναγκαστικῶς ὡς εἰπεῖν καὶ μετὰ δυσθυμίας καταβαίνοντες, οὐκ ὀλίγοι ὅμως ἀριθμοῦνται κἀκεῖνοι, οἵτινες, φέροντες ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ ἱερὸν πρὸς παιδείαν πῦρ καὶ ἀγνὴν τὴν νεανικὴν φιλοτιμίαν, θαῤῥαλέοι καὶ μετὰ χαρᾶς προσέρχονται πρὸς αὐτήν. Μεγίστην δὲ καὶ ἐγκάρδιον ἀγαλλίασιν αἰσθάνεται ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ, προσφέρουσα καὶ αὖθις τῇ καθ' ἡμᾶς κοινωνίᾳ εἴκοσι καὶ δύο τελειοδιδάκτους, μετὰ μητρικῆς δὲ θλίψεως σημειοῖ τὸν θάνατον τοῦ εἰκοστοῦ τρίτου, τοῦ Γεωργίου Μασούρη, Χίου τὴν πατρίδα, νέου χρηστοῦ, εὐφυοῦς, καὶ ἐπιμελεστάτου, ἀώρως ἤδη ἀπομαρανθέντος πρὸς τῷ τέλει τοῦ σχολαστικοῦ αὐτοῦ σταδίου.

Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ἡμῶν, τῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἤδη σχολικὸν ἔτος ἐν τῷ Μητρῴῳ τῆς Σχολῆς ἐγγραφέντων, συμποσοῦται εἰς 531, διανενεμημένους εἰς δύο τμήματα καὶ εἰς ὀκτὼ τάξεις.

Τὸ γυμνασιακὸν τμῆμα, τὸ καὶ Α'. παρ' ἡμῖν καλούμενον, ἔσχε φοιτητὰς 187, ἤτοι

Ἐν τῇ Α'. τάξει (τῇ ἀνωτάτῃ)	μαθητὰς	23	καὶ	ἀκροατὰς	4
» Β'. »	»	40	»		7
» Γ'. »	»	36	»		4
» Δ'. »	»	70	»		3

Τὸ δὲ σχολαρχεῖον, τὸ μεταξὺ τῆς πρώτης ἢ κατωτέρας δημοτικῆς παιδεύσεως καὶ τῆς μέσης, ἤτοι τῆς γυμνασιακῆς κείμενον, καὶ Ἑλληνικὸν σχολεῖον συνήθως ὀνομαζόμενον, παρ' ἡμῖν δὲ τμῆμα Β'. προσωνυμούμενον, ἠρίθμησε φοιτητὰς 344, ἤτοι

Ἐν τῇ ἀ. τάξει (τῇ ἀνωτάτῃ)	μαθητὰς	71	καὶ	ἀκροατὰς	7
» β'. »	»	88	»		4
» γ'. »	»	97			
» δ'. »	»	77			

Ἐκ τούτων δ' ὡρμῶντο

Ἀπὸ μὲν Κωνσταντινουπόλεως	200
Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων τῆς Θρᾴκης μερῶν	62
Ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας	120

Ἐξ Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας	73
Ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγ. καὶ ἐκ τῆς ἐλευθ. Ἑλλ.	75

Θᾶττον δὲ ἢ βράδιον ἀπεχώρησαν τῆς Σχολῆς ἐπὶ διαφόροις λόγοις 102, ὥστε οἱ μέχρι τῆς σήμερον παραμένοντές εἰσιν 165 οἱ τοῦ Α'. καὶ 264 οἱ τοῦ Β'. τμήματος, τὸ ὅλον 429.

Τούτους ἐδίδαξαν ἕνδεκα καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, μαθηταὶ τὸ πλεῖστον ὑπάρχοντες αὐτῆς ταύτης τῆς μεγαλωνύμου Σχολῆς, ἄνδρες πολυχρονίου πείρας, εὐδοκίμως ἤδη διδάσκοντες οἱ μὲν δέκα καὶ δεκαπέντε, οἱ δὲ εἴκοσι καὶ τριάκοντα, οἱ δὲ τεσσαράκοντα ἐνιαυτοὺς καὶ ἔτι πλέον (α).

(α) 1) Ἰωάννης Φιλαλήθης, τελειοδίδακτος τῆς Μεγ. τοῦ Γένους Σχολῆς ἐπὶ σχολαρχίας τοῦ ἀοιδίμου Σαμουὴλ τοῦ Κυπρίου ἐν ἔτει ᾳωκζ'., μαθητεύσας καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν ἔτη δύο, διδάσκει ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτη, ἐξ ὧν τριάκοντα καὶ πέντε ἐν τῇ Μ. τοῦ Γένους Σχολῇ.

2) Ἀντώνιος Χαρίλαος, τελειοδίδακτος τῆς αὐτῆς Σχολῆς, ἔχων δίπλωμα τοῦ σχολάρχου ἀοιδίμου Νικολάου τοῦ Λογάδου ἐν ἔτει ᾳωλγ'., διδάσκει ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ δύο ἔτη. ἐξ ὧν τὰ εἰκοσιεννέα ἐν τῇ Μεγ. τοῦ Γ. Σχολῇ.

3) Βασίλειος Δ. Καλλίφρων, τελειοδίδακτος τῆς αὐτῆς σχολῆς, ἔχων δίπλωμα τοῦ εἰρημένου Σαμουὴλ τοῦ Κυπρίου ἐν ἔτει ᾳωλθ', διδάσκει ἐπὶ τριάκοντα καὶ πέντε ἔτη, ἐξ ὧν τὰ εἴκοσι καὶ πέντε ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. Σχολῇ.

4) Ἀναστάσιος Χουρμουζιάδης, τελειοδίδακτος τῆς αὐτῆς Σχολῆς ἐπὶ σχολαρχίας τοῦ αὐτοῦ ἐν ἔτει ᾳωμζ'., μαθητεύσας ἓν ἔτος καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, διδάσκει ἐπὶ εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη, ἐξ ὧν τὰ δεκαπέντε ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. Σχολῇ.

5) Ἰωάννης Ἀριστοκλῆς, τελειοδίδακτος τῆς αὐτῆς Σχολῆς, ἐν ἔτει ᾳωμή., σχολαρχοῦντος τοῦ μακαρίτου Μελετίου, τοῦ μετὰ ταῦτα Μητροπολίτου Μιτυλήνης, διδάσκει ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. Σχολῇ ἀπὸ τοῦ ᾳωξά.

6) Κωνσταντῖνος Ζαχαριάδης, τελειοδίδακτος τῆς αὐτῆς Σχολῆς, ἔχων δίπλωμα τοῦ ἔτους ᾳωνστ'., σχολαρχοῦντος τοῦ τότε μὲν Ἀρχιμανδρίτου, νῦν δὲ ἐπισκόπου Λάμπης Παϊσίου, διδάσκει ἐν τῇ Μεγ. τοῦ Γένους Σχολῇ ἀπὸ τοῦ ᾳωνθ'.

7) Ἀριστομένης Λουκίσης, μαθητὴς τῆς αὐτῆς Σχολῆς, ἀποφοιτήσας ἐν ἔτει ᾳωνή., διδάσκει τὴν Τουρκικὴν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἐξ ὧν τὰ πέντε ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. Σχολῇ.

8) Ἀνδρέας Σπαθάρης, ἀρχιτέκτων ἐκ τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημίας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς (Bau Academie) ἐν ἔτει ᾳωνί. διδάσκει ἔτη δεκαπέντε, ἐξ ὧν δώδεκα ἐν τῇ Μεγ. τοῦ Γ. Σχολῇ.

9) Αἰμίλιος Νοννόττης, Bachelier ès lettres τοῦ Γαλλικοῦ Πανεπιστημίου ἐν ἔτει ᾳωξδ'. καὶ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐν ἔτει ᾳωξ'. διδάσκει ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. Σχολῇ ἐπὶ ἐννέα ἔτη.

10) Κωνσταντῖνος Ὀρφανουδάκης, τελειοδίδακτος τοῦ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνείου ἐν ἔτει ᾳωξί., διδάσκει ἐννέα ἔτη, ἐξ ὧν τρία ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. Σχολῇ.

Τίς δὲ ὁ κύκλος τῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Σχολῇ διδασκομένων μαθημάτων σαφῶς δεικνύουσι τὰ ἐτησίως διὰ τοῦ τύπου δημοσιευόμενα Προγράμματα, τό τε ἐνιαύσιον καὶ τὸ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων.

Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη πολὺς ἰδία παρ᾽ ἡμῖν γίνεται λόγος περὶ τῆς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν διδασκαλίας καὶ μαθήσεως ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς σχολείοις, ὡς ἐξαγόμενον δὲ τοῦ λόγου προκύπτει πάντοτε ὅτι οἱ τῶν σχολείων ἡμῶν ἐξερχόμενοι μαθηταὶ ὀλίγον γινώσκουσιν αὐτὰς, τουτέστιν οὔτε ὁμιλοῦσιν οὔτε γράφουσιν αὐτὰς ὁπωσοῦν εὐχερῶς. Ἡ τοιαύτη παρατήρησις ἀρτίως ἐγένετο καὶ δημοσίᾳ πρὸς τὴν ἡμετέραν Σχολὴν (β), διὸ καὶ βραχεῖαν περὶ τούτου δήλωσιν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ νομίζομεν ἐνταῦθα.

Ἐπὶ πενταετίαν διδάσκεται ἐν τῇ Μεγ. τοῦ Γένους Σχολῇ ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα, ἐπὶ ἑξαετίαν δὲ ἡ Τουρκική (γ)· ἀναλόγως διδάσκονται αἱ γλῶσσαι αὗται καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς σχολαῖς, νέαι δὲ καθ᾽ ἑκάστην ἐκδίδονται πρὸς διδασκαλίαν αὐτῶν μέθοδοι — ἀλλ᾽ ὅμως, μετὰ τοσαύτην πολυχρόνιον διδασκαλίαν καὶ τοσούτους κόπους, αἱ πρόοδοι καὶ οἱ καρποὶ παρ᾽ ἡμῖν εἰσι, λέγουσι, δυσανάλογοι, ἵνα μὴ εἴπωμεν ἀνεπαίσθητοι. Οἱ μαθηταὶ οἱ φοιτῶντες εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα καὶ σπουδάζοντες τὴν Γαλλικὴν ἀποφοιτῶσι μὴ δυνάμενοι ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ ἀρθρώσωσι λέξιν, καὶ ἀναγκάζονται, ὅπως χρησιμοποιήσωσι τὰ ὅσα Γαλλικὰ ἔμαθον, νὰ καταφύγωσιν εἰς Γαλλικόν τι σχολεῖον ἢ νὰ παραλάβωσιν ἰδιαίτερόν τινα Γαλλοδιδάσκαλον, ὅπως δι᾽ αὐτοῦ ἐκμάθωσι τὴν χρήσιμον αὐτοῖς διάλεκτον. Ὡς πηγὴ δὲ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐλαττωματικῆς καταστάσεως ὑποτίθεται ἤτοι ἡ ἔλλειψις καταλλήλων μεθόδων ἢ ἀφροντισία καὶ ἀμέλεια ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν.

Αὐτὰ ταῦτα λέγονται καὶ περὶ τῆς Τουρκικῆς γλώσσης.

Ἐκ τούτων δὲ γίνεται δῆλον ὅτι οἱ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα λέγοντες ἀξιοῦσιν ὅπως οἱ ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς σχολείοις μαθητευόμενοι καὶ γράφειν καὶ ὁμιλεῖν ὁπωσοῦν εὐχερῶς τὰς γλώσσας ταύτας μανθάνωσι καὶ μηδενὸς ἄλλου χρείαν ἔχωσιν ἔπειτα πρὸς ταῦτα, μήτε ἰδιαιτέρων διδασκάλων μήτε ἰδιαιτέρων Γαλλικῶν ἢ Τουρκικῶν σχολείων. Τοῦτο δὲ οὐ διατυποῦνται ὡς εὐχὴν, ἀλλ᾽ ὡς πρᾶγμα, ὅπερ δυνατὸν μέν ἐστι γενέσθαι, καὶ μάλιστα ὡς νῦν ἔχει τὰ ἡμέτερα, οὐ γίνεται δὲ ἢ δι᾽ ἔλλειψιν μεθόδου ἢ ἐξ ἀμελείας τῶν μαθητῶν.

Τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν, ὁμολογοῦμεν παῤῥησίᾳ ὅτι διαφωνοῦμεν πρὸς τοὺς οὕτω λέγοντας καὶ φρονοῦντας. Καὶ δὴ παραλείποντες τὰ μικρότερα σχολεῖα

(β) Βλ. α᾽Ἐπιθεωρήσεως», ἐφημερ. ἐν Κωνστ]πόλει ἐκδιδ. ἔτ. Α΄. ἀρ. 54.

(γ) Ἀπὸ πότε, ὅρα τὰ ἐν ταις ἡμετ. ἐκθέσεσι κατὰ καιροὺς δημοσιευθέντα ἐνιαύσια προγράμματα.

τῶν ἐνοριῶν ἡμῶν, ἐν οἷς δύο ἢ τὸ πολὺ τρία ἔτη διδάσκονται αἱ γλῶσσαι αὗται μετὰ τῶν συνήθων ἐγκυκλίων μαθημάτων, καὶ παρ᾽ ὧν οὐδεὶς τὰ καθ᾽ ἡμᾶς γινώσκων καὶ ὀρθῶς σκεπτόμενος δύναται νὰ ἔχῃ τὴν διατυπωθεῖσαν ἤδη ἀνωτέρω ἀπαίτησιν· ἐρχόμεθα εἰς τὰς παρ᾽ ἡμῖν ἀνωτέρας σχολάς. Αὗται διαιροῦνται, ὡς γνωστὸν, εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς σχολὰς θεολογικὰς, εἰς γυμνάσια καὶ εἰς λύκεια ἢ ἐμπορικὰς σχολάς. Αἱ σχολαὶ αὗται φέρουσι παρ᾽ ἡμῖν ἐν ἑαυταῖς καὶ τὸ Ἑλληνικὸν λεγόμενον σχολεῖον ἢ τοὐλάχιστον μέρος αὐτοῦ· καίτοι δὲ τῆς μέσης λεγομένης παιδεύσεως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καταστοχάζονται, οὐδὲν ἧττον ἕνεκα τοῦ ἰδιάζοντος σκοποῦ, ὃν ἑκάστη ἐπιδιώκει, ἔχει καὶ προορισμὸν ἢ χαρακτῆρα διάφορον. Ὁ λόγος ἐνταῦθα οὐ δύναται εἶναι βεβαίως περὶ τῶν παρ᾽ ἡμῖν θεολογικῶν σχολῶν· ὁ σκοπὸς καὶ ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν ἐστιν ὅλως ἰδιάζων, καίπερ θεωρητικώτερος καὶ ἐπιστημονικώτερος· ὁ λόγος ἐστὶ περὶ τῶν δύο ἄλλων, περὶ τῶν λυκείων καὶ γυμνασίων.

Κοινωνικώτεραί εἰσιν οὕτως εἰπεῖν καὶ ἀμέσως πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον ὁμολογουμένως ἀποβλέπουσιν αἱ ἐμπορικαὶ λεγόμεναι σχολαὶ ἢ τὰ λύκεια· ἓν δὲ τῶν πολλῶν, ἐν οἷς διακρίνεται τὸ εἶδος τοῦτο τῶν σχολῶν ἡμῶν, καὶ ἡ ἰδιάζουσά ἐστι πρόνοια περὶ τῆς ὅσον οἷόν τε πρακτικωτέρας ἐκμαθήσεως τῶν ἐν τῷ Προγράμματι αὐτῶν νεωτέρων γλωσσῶν, ἐφ᾽ ᾧ καὶ ὧραι διδασκαλίας πλείονες ὁρίζονται, καὶ ἄσκησις καθημερινὴ ἐπὶ τούτῳ τέτακται μετὰ προσώπων ἁρμοδίων γινομένη, καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ, συνῳδὰ τῷ προορίσματι αὐτῶν, τὴν δέουσαν προσοχὴν εἰς τὰς γλώσσας ταύτας παρεχουσιν. Ἐκτὸς δὲ τούτου, οἱ μαθηταὶ τῶν σχολῶν τούτων οὐκ εἰσὶν ἠναγκασμένοι ὅπως περὶ πάσας τὰς ἐν τῷ Προγράμματι αὐτῶν προτιθεμένας ξένας γλώσσας ὡσαύτως σπουδάζωσιν, ἡ ἐκλογὴ ἀφίεται αὐτοῖς ἢ τοῖς γονεῦσι καὶ προστάταις αὐτῶν ἐλευθέρως.

Αὗται ἄρα αἱ σχολαὶ, δύναταί τις εἰπεῖν, εἰσὶν αἱ ἁρμοδιώτεραι ὅπως καταρτίζωσι τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ ὁμιλεῖν καὶ γράφειν ὁπωσοῦν εὐχερῶς μίαν ἢ δύο ξένας γλώσσας, καὶ ὅμως, οὐδεὶς, νομίζομεν, ἀρνηθήσεται ὅτι καὶ τούτων τῶν σχολῶν οἱ μαθηταὶ ἀποφοιτῶντες ἔχουσιν ἀνάγκην ἱκανῆς ἔτι μελέτης καὶ ἀσκήσεως, ἵνα ὁπωσοῦν εὐχερῶς ὁμιλῶσι καὶ γράφωσιν ὅσα ἐδιδάχθησαν Γαλλικὰ ἢ Ἀγγλικὰ ἢ Τουρκικά. Καὶ εὐλόγως· οὐχὶ διότι παρ᾽ ἡμῖν ἐλλείπουσιν αἱ κατάλληλοι μέθοδοι, ἢ διότι οἱ μαθηταὶ ἡμῶν, ἀδιαφόρως φέροντες πρὸς τὰς γλώσσας ταύτας, ἐπειδὴ καὶ μεθόδων ὅπως δήποτε εὐπορουμεν καὶ μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν σχολῶν ἡμῶν ἀδύνατον νὰ μὴ εὑρίσκωνται καί τινες τοὐλάχιστον ἐπιμελεῖς — ἀλλὰ διότι ἡ ἐκμάθησις ξένης γλώσσης, ὡς καλῶς γινώσκουσιν οἱ εἰδότες, οὐκ ἔστιν ἔργον οὕτως εὐχερὲς, ὡς ἐκ πρώτης ἀφετηρίας φαίνεται, ἀλλ᾽ ἀπαιτεῖ, ἐκτὸς τῆς ὁλοψύχου ὡς εἰπεῖν πρὸς αὐτὴν ἀφοσιώσεως τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἄλλα, ἅπερ οὐδ᾽ αὐταὶ αἱ καθ᾽ ἡμᾶς ἐμπορικαὶ σχολαὶ δύνανται

ἀναπληρῶσαι. Ἔστι δὲ ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ μαθητῶν, οἵτινες, οὐδεμίαν οὐδ' ἐλαχίστην ἐκ τῶν προτέρων γνῶσιν ἔχοντες τῶν γλωσσῶν τούτων, εἰσέρχονται εἰς τὰς σχολὰς ταύτας· διότι, ὡς γνωστόν, πολλοὶ τῶν εἰς τὰς σχολὰς ἡμῶν φοιτώντων νέων οἴκοθεν ἤδη ὁμιλοῦσι μίαν ἢ δύο τοιαύτας γλώσσας.

Ἐὰν δὲ ὁμολογουμένως καὶ τούτων τῶν σχολῶν οἱ μαθηταὶ χρήζωσιν εἰς τὸ μετὰ ταῦτα παλλῆς ἔτι μελέτης καὶ ἀσκήσεως ὅπως ἐπιτύχωσιν ὁπωσοῦν τοῦ ποθουμένου, εὔδηλον ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν καθαρῶς γυμνασιακῶν σχολῶν πολλῷ μείζονα τούτων χρείαν ἔχουσι, καθ' ὅσον καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῶν πολλῷ τοῦ τῶν Λυκείων ἡμῶν διαφέρει. Ἡ ἡμετέρα Σχολὴ ἀποβλέπει, ὡς γνωστὸν, οὐχὶ πρὸς τὴν εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς γνώσεως ὁπωσοῦν κατάρτισιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ τροφίμου, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ καθόλου πρὸς τὴν τελειοτέραν ἐγκυκλοπαιδικὴν στοιχείωσιν αὐτοῦ ἐν πᾶσιν ἐκείνοις, ὅσα εἰς τὴν ἀνωτέραν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν διάπλασιν τὸν ἄνθρωπον εἰσάγουσι καὶ πρὸς εὐρυτέραν ὕστερον ἀνάπτυξιν ἢ πρὸς ἐκμάθησιν εἰδικῆς τινος ἐπιστήμης ἐπιτήδειον αὐτὸν καθιστῶσι. Λαμβάνων δέ τις πρὸ ὀφθαλμῶν, ἐκτὸς τοῦ ἰδιάζοντος τούτου τῆς Σχολῆς ἡμῶν χαρακτῆρος, καὶ τὰς ἰδιαιτέρας αὐτῆς περιστάσεις, οἷον τὴν ὑπὲρ τὰ νενομισμένα συρροὴν τῶν μαθητῶν ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτῆς, καὶ δὴ τὰς συνθήκας, ὅσαι ἀπαιτοῦνται πρὸς ἐκμάθησιν ξένης γλώσσης, ταῦτα πάντα λαμβάνων ὑπ' ὄψιν, οὐδαμῶς, νομίζομεν, δύναται νὰ ἐχῃ τὴν ἀπαίτησιν ἵνα οἱ μαθηταὶ ἡμῶν καὶ ὁμιλῶσι καὶ γράφωσιν ὁπωσοῦν εὐχερῶς τὰς διδασκομένας αὐτῆς ξένας γλώσσας, καὶ μηδεμίαν ἔχωσιν ὕστερον ἀνάγκην ἀσκήσεως ἐν αὐταῖς.

Ταῦτα δὲ λέγοντες, οὐδόλως ἐννοοῦμεν βέβαια ἵνα μὴ τείνωμεν ἐκ παντὸς τρόπου εἰς τὸν ὅσον οἷόν τε τελειότερον τῆς Σχολῆς καταρτισμὸν καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐν τῷ τῶν γλωσσῶν κεφαλαίῳ· ἀλλὰ τοῦτο μόνον βουλόμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι, ὅπως ἐπὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔτι τῶν Ἑλληνικῶν, τῶν ἐπὶ ὀκτὼ καὶ δέκα ἔτη διδασκομένων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ξένων γλωσσῶν οἱ ἐκ τῶν σχολείων ἡμῶν ἀποφοιτῶντες ἀδύνατον τό γε νῦν ἔχον ἵνα μὴ χρήζωσι πολλῆς ἔτι μελέτης καὶ ἀσκήσεως ὅπως καταρτίσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς γνώσεως, καὶ ὅτι τὸ ἐναντίον, ἐὰν δὲν ἦτο θαῦμα, θὰ ἦτον αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀρχικοῦ καὶ θεμελιώδους σκοποῦ καὶ προορισμοῦ τῶν ἡμετέρων σχολῶν ἐναντίον, προτιθεμένων, ὡς εἴρηται, τὴν στοιχείωσιν καὶ οὐχὶ τὴντελειοποίησιν, ἥτις ἐν πᾶσι προϊόν ἐστι τῆς πολυχρονίου τριβῆς καὶ ἀσκήσεως.

Εὐχαριστῶ τῷ ἀξιοτίμῳ καθηγητῇ κυρίῳ Αἰμιλίῳ Νοννόττῃ, ὅστις δι' ἧς ἐπέδωκέ μοι σπουδαίας περὶ τούτου ἐκθέσεως ἀπαλλάττει με νῦν πολλῶν περαιτέρω λόγων περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως. Τὴν ἔκθεσιν ταύτην, ὡς καὶ δύο προγράμματα, τὸ ἓν τῆς Τουρκικῆς καὶ τὸ ἕτερον τῆς

Γαλλικῆς, λεπτομερῶς ἐκτιθέντα τὴν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Σχολῇ πορείαν τῆς διδασκαλίας ἀμφοτέρων τούτων τῶν γλωσσῶν, δημοσιεύσομεν ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι μετὰ τῆς παρούσης ἐκθέσεως πρὸς γνῶσιν τῶν ἐνδιαφερομένων.

Ἕτερον πρὸς τὸν κύκλον τῶν παρ' ἡμῖν διδασκομένων μαθημάτων σχετιζόμενον ἡ θεωρητικὴ καὶ ἐφηρμοσμένη Ἰχνογραφία ἐστὶ τοῦ κ. Κωνσταντίνου Ὀρφανουδάκη, ἣ ἀρτίως τύποις ἐκδοθεῖσα πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν καὶ Ἑλληνικῶν σχολείων. Ὁ κ. Ὀρφανουδάκης, πρὸ τριετίας ἤδη ἐν τῇ Μ. τοῦ Γένους Σχολῇ τὸ μάθημα τῆς Ἰχνογραφίας, εὐδοκίμως διδάσκων, συνιδὼν τὴν ἔλλειψιν τοιούτου διδακτικοῦ βιβλίου, ἐξεπόνησε τὸ ἐγχειρίδιον αὐτοῦ, ὅπερ μίαν τῶν ἀμέσων ἀναγκῶν τοῦ ἡμετέρου ἐκπαιδευτηρίου ὁπωσδήποτε ἀναπληροῦν, καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν Σχολὴν ἡμῶν τιμὴν περιποιεῖ· ἐφ' ᾧ καὶ δημοσίᾳ σήμερον αὐτὸν ἐπαινοῦντες καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἐν ὀνόματι τῆς Σχολῆς ἀπονέμοντες, εὐχόμεθα ἵνα ὅσον οὔπω καὶ τὴν συμπλήρωσιν ἴδωμεν τοῦ ἤδη ἀρξαμένου καλοῦ ἔργου.

Παρόμοια βοηθητικὰ ἐγχειρίδια ἀμέσως πρὸς χρῆσιν τῶν ἡμετέρων μαθητῶν ἀξιεπαίνως παρεσκεύασαν καὶ εἰς φῶς ἐξέδοντο καὶ ἄλλοι τῶν ἡμετέρων καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, οἷον οἱ κκ. Βασίλειος Καλλίφρων, Ἰ. Δ. Ἀριστοκλῆς, Ἀναστάσιος Χουρμουζιάδης, Κωνσταντῖνος Ζαχαριάδης, Ἀνδρέας Σπαθάρης καὶ Αἰμίλιος Νοννόττης, ὅστις καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ ἀξιοσεβάστου πατρὸς αὐτοῦ ἄλλοτε συνταχθέντα Κατάλογον τῶν ἀνωμάλων ῥημάτων τῆς Γαλλικῆς γλώσσης συμπληρώσας ἐναγχος ἐξέδωκε (1).

---

(1) ΙΧΝΟΓΡΑΦΙΑ, θεωρητικὴ καὶ ἐφηρμοσμένη. Μέρος Α'. πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν καὶ Ἑλληνικῶν σχολείων, ὑπὸ Κ. Ν. Ὀρφανουδάκη, καλλιτέχνου, κατ' ἔγκρισιν τοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1875. Σελ. 1—64.

—

1. Τεχνολογικοῦ Τμῆμα Α'. ἤτοι τὸ ΤΥΠΙΚΟΝ, πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλλ. σχολείων, ὑπὸ Β. Δ. Καλλίφρονος. Ἔκδ. Γ'. Ἐν Ἀθήναις, 1856. Σελ. 1—124.

2. ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ, συναρμολογηθεῖσα μὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τοῦ Πλάτωνος, μητροπολίτου Μόσχας, Ὀρθοδ. διδασκαλίας, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, ἐπιθεωρηθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Κων]λεως Κωνσταντίου Α'. τοῦ ἀπὸ Σιναίου. Ἔκδ. ς'. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1874. Σελ. 1—48.

3. ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΙΕΡΑ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ, κατ' ἐρωταπόκρισιν, πρὸς χρῆσιν τῶν ἀλληλοδ. σχολείων, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ. Ἔκδ. Δ'. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1869. Σελ. 1—32.

4. ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ, ἢ Στοιχειῶδες Τεχνολογικὸν κατ' ἐρωταπόκρισιν, πρὸς χρῆσιν τῶν ἀλληλοδ. σχολείων, ὑπὸ Β. Δ. Καλλίφρονος. Ἔκδ. Θ'. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1875. Σελ. 1—64.

Σεβασμία καὶ φιλόμουσος ὁμήγυρις. Πάντες γινώσκομεν καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ σπουδαίως ὅτι ἡ Μ. τοῦ Γ. Σχολὴ, ἐν μεταβατικῇ καὶ αὐτὴ διατελοῦσα καταστάσει, πολλῶν μὲν παντάπασι στερεῖται, ἐν πολλοῖς δὲ ἀτελῶς καὶ ἐλλειπῶς ἔχει· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ὁμολογητέον ὅτι καὶ αἱ πρὸς αὐτὴν ἐσχάτως ἀναπτυχθεῖσαι συμπάθειαι οὔτε ὀλίγαι οὔτε ἀνάξιαι λόγου εἰσὶ, τοὐναντίον εἰσὶ τοιαῦται, ὁποῖαι ἀναπτεροῦσι τὰς ἐλπίδας ἡμῶν εἰς μέλλον αἰσιώτερον καὶ βέλτιον τοῦ παρόντος. Τὴν ὁδὸν, ἣν πρὸ πολλοῦ ἤδη πορεύεται ἡ Σχολὴ, πιστῶς ἀκολουθοῦσα ὁ διεχάραξεν ἑαυτῇ τῶν μαθημάτων Πρόγραμμα καὶ καρτερικῶς παλαίουσα πρὸς τὰς πολλὰς καὶ παντοίας αὐτῆς δυσχερείας· τὴν ὁδὸν ταύτην, ἣν ἱκανῶς ἐξομαλύνει ἡ εἰρηνικὴ τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν αὐτῆς συμβίωσις· ἣν πολλαχῶς καθ' ἡμέραν διευκολύνει καὶ διακαλλύνει ἡ ἀποτελεσματικὴ τῆς σεβαστῆς Ἐφορίας μέριμνα· ἣν ἀδιαλείπτως περιφρουρεῖ καὶ ἐποπτεύει ἡ ἀπ' ἀρχῆς ἀνωτάτη προστάτις καὶ κηδεμὼν καὶ ἔφορος τῆς Σχολῆς ταχθεῖσα Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία· ἣν φιλανθρώπως ἐπισκιάζει καὶ λαμπρύνει ἡ εὐμένεια καὶ χάρις τοῦ φιλολάου καὶ εἰρηνάρχου ἡμῶν Ἄνακτος καὶ τῶν πεφωτισμένων αὐτοῦ ὑπουργῶν ἡ σεπτὴ χορεία, τὴν ὁδὸν ταύτην ἀπονωτέραν καὶ πλήρη χρηστοτάτων ἐλπίδων καθιστῶσιν ἡμῖν καὶ αἱ τελευταῖαι ἐγκάρδιοι καὶ ἀλλεπάλληλοι πρὸς τὴν Σχολὴν ἐνδείξεις τῶν συμπαθειῶν τῆς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας (1).

---

5. Σειρὰ ΕΓΚΥΚΛΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ, πρὸς χρῆσιν ἰδίᾳ τῶν φοιτητῶν τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ὑπὸ Β. Δ. Καλλίφρονος. Τόμος Α'. (Ἔτος Α'.) Τμῆμα Α'. περιέχον τὸν κατὰ Λεωκράτους λόγον Λυκούργου τοῦ ῥήτορος καὶ ἐκ τῶν τοῦ Δημοσθένους τὸν κατὰ Φιλίππου Α'. (ἐκ τῶν ἀρίστων ἐκδόσεων), ὧν προτέτακται ἡ βιογραφία τῶν Συγγραφέων, ἡ εἰς ἕκαστον λόγον ἐπίτομος εἰσαγωγὴ, αἱ ἐν αὐτοῖς ἀπαντώμεναι Γνῶμαι καὶ ἡ Ῥητορικὴ οἰκονομία. Ἐν Κωνστ]πόλει. 1868. Σελ. 1—60.

6. Σειρὰ ΕΓΚΥΚΛΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ κτλ. Τόμος Β'. (Ἔτος Β'.) τμῆμα Α'. περιέχον τρεῖς Πλατωνικοὺς λόγους, τὸν Ἀλκιβιάδην Β'. ἢ περὶ Προσευχῆς, τὴν Ἀπολογίαν Σωκράτους καὶ τὸν Κρίτωνα (ἐκ τῶν ἀρίστων ἐκδόσεων), ὧν προτέτακται (ἐκτὸς τῆς τοῦ Συγγραφέως βιογραφίας, τῆς περιλήψεως τῆς Ἀπολογίας, καὶ τῆς ἐπιτόμου εἰς ἕκαστον λόγον εἰσαγωγῆς) τὸ ὑπὸ τοῦ Τιμαίου Λεξικὸν τῶν παρὰ Πλάτωνι λέξεων. Ἐν Κωνστ]πόλει. 1868. Σελ. 1-52.

7. Στοιχειῶδες ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΝ, κατ' ἐρωταπόκρισιν, πρὸς χρῆσιν τῶν προκαταρκτικῶν τάξεων τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων.

8. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ, εἴτε ἀπάνθισμα διαφόρων φιλολογικῶν ἐκθέσεων, διατριβῶν, ποιήσεων, ἐπιστολῶν, γνωμῶν, ἠθικῶν χαρακτήρων, συνωνύμων Ἑλληνικῶν λέξεων κτλ. ὑπὸ Β. Δ. Καλλίφρονος. Ἐν Κων]πόλει. 1869. Τόμος Α', Σελ. 1—238. Τόμος Β'. 1870. Σελ. 1—296.

—

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ, ἢ πραγματεία περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς βεβαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, ὑπὸ Μ. Λαυρεντίου, ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Ἀριστοκλέους, ἐκδοθεῖσα δὲ ἰδίοις ἀναλώμασιν, ἀδείᾳ καὶ ἐγκρίσει τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν Κωνστ]πόλει. Τύποις Α. Κορομηλᾶ καὶ Π. Πασπαλλῆ. 1858. Σελ. ά.—ιβ'. καὶ 1—326.

—

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων, ὑπὸ Ἀναστασίου Χουρμουζιάδου, ἔκδοσις Β'. ἐπηυξημένη. Ἐν Κωνστ]πόλει, τύποις Ι. Α. Βρετοῦ, 1871. Σελ. 1—320.

—

ΣΥΝΟΨΙΣ τῆς ἀρχαίας Γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Κωνστ. Ζαχαριάδου. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1864. Σελ. 1—12.

ΣΥΝΟΨΙΣ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας ὑπὸ Κ. Ζαχαριάδου, πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων. Μέρος Α'. Ἀρχαία Ἱστορία. Βιβλ. Α'. περιλαμβάνον τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν. Ἔκδ. Β.'Ἐν Κωνστ]πόλει, 1870. Σελ. 1—48.

—

Πρῶτα στοιχεῖα ΧΗΜΕΙΑΣ ὑπὸ M. V. Pegnavlt, μεταφρασθέντα ὑπὸ Α. Σπαθάρη. Κωνσταντινούπολις, 1868. Σελ. 1—212.

Στοιχεῖα εὐθυγράμμου ΤΡΙΓΩΝΟΜΕΤΡΙΑΣ, ὑπὸ Α. Σπαθάρη, ἐν Ἀθήναις. 1864. Σελ. 1—70.

—

Ἐπίτομὴ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, (Ζωολογία, Βοτανικὴ καὶ Γεωλογία), ὑπὸ Α. Μίλνου Ἐδουάρδου . . . μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Αἰμιλίου Νονγότη Δ. Φ. καθηγητοῦ ἐν τῇ Μεγ. τοῦ Γ. Σχολῇ καὶ ἐν τῷ Αὐτ. λυκείῳ τοῦ Γαλατᾶ Σεραΐου (μετὰ 392 χαλκογραφιῶν). Ἐν Κωνστ]πόλει, 1873. Σελ. 1—366.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ἀνωμάλων ῥημάτων τῆς Γαλλικῆς γλώσσης. Ἐν Κωνστ]πόλει κτλ. Σελ. 1—218.

—

(1) Ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων, ἀρκούμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἵνα μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα μιᾶς τῶν συμπαθητικωτέρων ὑπὲρ τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς ἐκφράσεων, τῆς ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου πρυτάνεως τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου κ. Κ. Παπαῤῥηγοπούλου, καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας, ἐκφρασθείσης, (ἐν τῷ κατὰ τὴν 23 8βρίου 1873 ἐκφωνηθέντι λόγῳ, ἡμέραν τῆς ἐπισήμου ἐγκαθιδρύσεως τῶν νέων ἀρχῶν τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, σελ. 4—5).

« Μήπως τὸ ἐπιφανέστερον αὐτῶν, ἡ πρεσβυτέρα τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου ἀδελφὴ, ἡ ἱστορικὴ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ, δὲν κινδυνεύει νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν τελευταῖον ἐκεῖνον χρησμὸν τοῦ κατειπωθέντος ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ·

Οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,
οὐ πηγὰν λαλέουσαν . . . . . .

Ἐκ καρδίας βαθέως εὐγνωμονούσης προφέρουσα τὰς λέξεις ταύτας ἡ Σχολὴ, καὶ τὴν ὀφειλομένην καὶ προσήκουσαν ἑκάστῳ εὐχαριστίαν ἀπονέμουσα ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, οὐδαμῶς προτίθεται νὰ ἀναπτύξῃ ἐνταῦθα μίαν πρὸς μίαν τὰς συμπαθείας ταύτας. Καθῆκον αὐτῆς ἱερὸν ἡγεῖται ὅπως ἰδίᾳ ἐκφράσῃ ἤδη τὴν βαθυτάτην αὐτῆς εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Α. Θ. Π. τὸν σεπτὸν καὶ πανσέβαστον ἡμῶν Πρωθιεράρχην, οὗ τὴν ὑψηλὴν πρόνοιαν καὶ εὐεργετικὴν προστασίαν ἀείποτε καὶ ἐν πᾶσι δαψιλῶς ἀπολαύει. Δὲν δύναται δὲ νὰ παρέλθῃ ἐν σιγῇ καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἀδελφότητος Ξηροκρήνης, ἥτις νέαν ἰσχὺν καὶ λαμπηδόνα καὶ χάριν καὶ γόητρον ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἀνακτωμένη, ἀληθῶς ἐπίκουρος καὶ μεγάλη τῆς Σχολῆς εὐεργέτης καὶ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς ἀναδείκνυται, ὅσον εὐγενῆ, τοσοῦτο καὶ ἀκραιφνῆ καὶ πρακτικὸν ζῆλον ὑπὲρ αὐτῆς ἀναπτύσσουσα, ἀείποτε μετὰ παραδειγματικῆς συμπαθείας καὶ φίλτρου τὸ ὄνομα αὐτῆς μνημονεύουσα καὶ πρὸς αὐτὴν σεβασμοῦ καὶ τιμῆς ἄνθη ἑκάστοτε ἐπιῤῥαίνουσα. Ἐὰν ἡ Ἀδελφότης Ξηροκρήνη δικαίως ὑπερηφανεύηται ἐπὶ τῇ ἀποτελεσματικῇ ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ἐνεργείᾳ αὐτῆς, οὐχ ἧττον, νομίζομεν, δικαιοῦται νὰ ὑπερηφανεύηται καὶ ἡ Σχολὴ ἐπὶ τῇ εὐγενεῖ καλλονῇ τῶν πνευμάτων τῶν συγκροτούντων τὴν Ἀδελφότητα ταύτην, εἰς ὧν τὴν διάπλασιν κατὰ μέγα μέρος συνετέλεσεν ἀναντιῤῥήτως καὶ αὐτὴ, πλεῖστα ὅσα τῶν μελῶν αὐτῆς ἐν τοῖς ἑαυτοῖς τέκνοις ἀναγράφουσα. Ἡ Ἀδελφότης Ξηροκρήνη ἀπὸ ἑνὸς ἤδη ἔτους πάνυ εὐγενῶς ἀνεδέξατο καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις περιαγομένων δίσκων τὴν ἐπιστασίαν, ἥτις, εἰς χεῖρας ζηλωτῶν, δραστηρίων καὶ γοργῶν ἀδελφῶν περιελθοῦσα, καλλιεργηθήσεται, πεποίθαμεν, πρεπόντως καὶ προσπορίσει τῇ Σχολῇ ὅσα οὐδέποτε αὕτη ἐντεῦθεν ἐπορίσατο. Περὶ τῶν πρὸς τὴν Σχολὴν χορηγιῶν τῆς Ἀδελφότητος θέλει διαλάβει λεπτομερῶς ἡ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως ἰδιαιτέρα ἔκθεσις, καθὼς καὶ περὶ τῶν ἄλλων εὐεργετῶν καὶ συνδρομητῶν, ὅσοι εἰς βοήθειαν ἦλθον τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ ἤδη λῆγον σχολικὸν ἔτος, πρὸς οὓς ὡσαύτως ἐκφράζει τὴν δικαίαν εὐχαριστίαν ἡ Σχολή.

Πλείστας ὅσας χάριτας ὁμολογεῖ ἡ Σχολὴ καὶ πρὸς τὴν σεβαστὴν καὶ ἔντιμον Ἐφορίαν, ἥτις οὐδὲν ἀληθῶς παρέλιπε, δυνάμενον ὠφελῆσαι τὸ

Ἀλλὰ μεριμνῶσιν ἤδη καὶ περὶ αὐτῆς οἱ μεγάθυμοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄνδρες, οἱ διὰ τοσούτων ἔργων διαγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς εὐκλεεστέρους τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εὐεργέτας. Ἡ δ' εὐγενὴς αὕτη πρὸς ἐμψύχωσιν τῆς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως ἄμιλλα, ἡ ἐπιστέφουσα καὶ ἐνθαῤῥύνουσα τὸν κοινὸν ζῆλον, παρέχει ἡμῖν τὴν παρήγορον ἐλπίδα ὅτι ἐντὸς ὀλίγου πολυαριθμότεροι θέλουσιν ἐπέλθει ἐκεῖθεν οἱ τῆς ἐπιστήμης νεοσύλλεκτοι. Καὶ ἴσως ἀπὸ τοῦδε δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν τοιοῦτό τι, διότι ἐφέτος οἱ ἔξωθεν συνδρομόντες ὑπῆρξαν κατὰ 40 περίπου πλειότεροι τοῦ ἀνωτάτου ἀριθμοῦ τῶν ὀκτωκαίδεκα προηγουμένων ἐνιαυτῶν».

ἐθνικὸν τοῦτο ἐκπαιδευτήριον οὐσιωδῶς. Ὁ ζῆλος αὐτῆς κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον ἀξιέπαινός ἐστι, καθ' ὅσον ἐπὶ τριετίαν ἤδη παρέχει τὰς ὑπηρεσίας αὐτῆς οὐ μόνον ἀγογγύστως καὶ ἀνελλιπῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ πλείονος ἑκάστοτε δραστηριότητος καὶ προθυμίας. Πνεῦμα πρακτικὸν, τάξις, σύνεσις καὶ ἀξιοπρέπεια χαρακτηρίζουσιν ἐν πᾶσι τὰς ὑπὲρ τῆς Σχολῆς σπουδαίας καὶ φιλογενεῖς αὐτῆς ἐνεργείας· διὸ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι παρακληθήσεται νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ εὐγενὲς καὶ εὐτυχὲς αὐτῆς ἔργον καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιόντος, σὺν Θεῷ, σχολικοῦ ἔτους.

Αἱ πρὸς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Σχολῆς γενόμεναι τῆτες δωρεαὶ ἀναγραφήσονται, κατὰ τὸ εἰωθὸς, ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τῆς Ἐκθέσεως τῆς γενικῆς καταστάσεως τῆς Σχολῆς. Τὰ προσενεχθέντα συμποσοῦνται εἰς συγγραφὰς 119· εἰς σώματα 178· εἰς τόμους δὲ καὶ φυλλάδια 191, ἐν οἷς διακρίνονται αἱ προσφοραὶ τοῦ μεγαλοδώρου καὶ φιλομούσου ἱεράρχου πρώην Λαρίσσης κ. Δωροθέου τοῦ Σχολαρίου, τοῦ Συλλόγου τῶν Μεσαιωνικῶν σπουδῶν, τῆς πρὸς διάδοσιν τῶν Χριστιανικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν γνώσεων βιβλικῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἑταιρίας καὶ ἡ τοῦ κ. Βασιλείου Πυλάδου, ὅστις, ἐκτὸς τῆς πρὸς τὴν βιβλιοθήκην ἀξιολόγου αὐτοῦ προσφορᾶς, συνισταμένης εἰς δύο Εὐαγγέλια χειρόγραφα τοῦ ιά. περίπου αἰῶνος, καλῶς διατετηρημένα, ἐξ ὧν τὸ ἕτερον χρυσοῖς καὶ κυανοῖς καὶ ἐρυθροῖς καὶ μέλασι γράμμασι καὶ μετὰ μουσικῶν σημείων ἐστὶ γεγραμμένον, ἐκτὸς τούτων, προσήνεγκε καὶ πεντήκοντα σώματα τῶν Καππαδοκικῶν, ὅπως τοῖς κατ' ἔτος ἀριστεύουσι τῶν τελειοδιδάκτων μαθητῶν ἡμῶν διανέμωνται. Ἐκφράζοντες ἐπὶ πᾶσι τούτοις τὴν εὐχαριστίαν τῆς Σχολῆς, τολμῶμεν ὅπως συστήσωμεν τὴν βιβλιοθήκην αὐτῆς, τὴν ὅπως δήποτε κεντρικωτέραν εἰσέτι καὶ νῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατελοῦσαν καὶ πᾶσι τοῖς προσερχομένοις αὐτῇ πρὸς τὰς ἑκάστοτε χρείας οὐ μικρὰν τὴν βοήθειαν παρεχομένην, εἰς τὴν φιλογενῆ καὶ φιλόκαλον πρόνοιαν τῶν ἁπανταχοῦ λογίων, εἴτε συγγραφέων εἴτε ἐκδοτῶν διαφόρων συγγραφῶν· οἵτινες δύνανται νὰ ὦσι βέβαιοι ὅτι, ἀποστέλλοντες εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Μεγ. τοῦ Γ. Σχολῆς ἓν ἢ δύο σώματα τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκδιδομένων βιβλίων, εἰς πολλοὺς προσιτὰ καὶ χρήσιμα καθιστῶσιν αὐτὰ εὐγνωμόνως. Εὐχαρίστως δὲ ἀποδέξεται ἡ Σχολὴ καὶ τὸν ὀβολὸν τῆς χήρας.

Ἤδη δὲ πρὸς τῷ τέλει ὄντος τοῦ λόγου, παρακαλῶ τὴν σεβασμίαν καὶ ἔντιμον Ὁμήγυριν ὅπως ἀνεχθῇ μου ὀλίγας ἔτι λέξεις καὶ πρὸς τὴν φιλόμουσον *Μνημοσύνην*, ἥτις μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἔσπευσε νὰ ἀνοίξῃ καὶ αὖθις τὰς θύρας αὐτῆς εἰς τὴν πρεσβυγενῆ καὶ πολυύμνητον, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ σχεδὸν ἄστεγον εἰσέτι καὶ νῦν διαμένουσαν Σχολὴν τοῦ Γένους, καὶ μετὰ φιλοστοργίας καὶ ἀγάπης ὄντως ἀδελφικῆς ὑποδέξηται αὐτὴν ὑπὸ τὸ κομψὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς αὐτῆς μέγαρον. Τὰ φιλόφρονα καὶ γενναῖα τοῦ Σωματείου τούτου πρὸς τὴν Σχολὴν αἰσθήματα δεικνύει

μὲν καὶ σύμπασα αὕτη ἡ ἐπὶ τούτῳ γενομένη παρασκευὴ καὶ ἐξωραΐσις τῆς μεγάλης ταύτης αἰθούσης, ἐκφράζει δὲ σαφῶς καὶ εὐγλώττως καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ ἀξιοτίμου αὐτῆς Προεδρείου πρὸς τὴν Ἐφορίαν ἡμῶν, αἰτησαμένην ὅπως παρ' αὐτῇ καὶ τῆτες ποιήσωμεν τὰς ἐνιαυσίους καὶ δημοσίας ἡμῶν ἐξετάσεις. Νομίζω δὲ ὅτι καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Σχολῆς ἐκφράζω καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ὑμηγύρεως ἐκπληρῶ, παρατιθεὶς ἐνταῦθα ὁλόκληρον τὴν ἐπιστολὴν ὡς ἔχει, πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Ἐφορίας ἡμῶν ἀπευθυνομένην ὧδε.

» Πρωτ. ἀριθμ. 472.

Σεβασμιώτατε Πρόεδρε,

Ἡ Ἐφορία τῆς ἐν Φαναρίῳ Δέσχης Μνημοσύνης, μετ' ἀγαλλιάσεως δεξαμένη τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 28ης λήξαντος ἐπιστολὴν τῆς Σ. Ἐφορίας τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, αἰτούσης ἵνα τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Σχολῆς ἡ τῆς Λέσχης μεγάλη αἴθουσα, ὅπως τελεσθῶσιν ἐν αὐτῇ αἱ κατὰ τὴν 15ην ἰσταμένου ἀρξόμεναι ἐνιαύσιαι καὶ δημόσιαι ἐξετάσεις τῆς εἰρημένης Σχολῆς, σπεύδει νὰ ἀναγγείλῃ τῇ Σ. Ἐφορίᾳ τῆς Σχολῆς ὅτι μετὰ πλείστης ὅσης εὐχαριστήσεως θέτει εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς καὶ τὰς τρεῖς τῆς Λέσχης αἰθούσας πρὸς διευκόλυνσιν τῶν προκειμένων δημοσίων ἐξετάσεων.

Εὐτυχὴς δὲ λογίζεται ἡ Μνημοσύνη, ὁσάκις, δεδομένης ἀφορμῆς, εὑρίσκεται εἰς θέσιν ἵνα συντελέσῃ τὸ κατ' αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου καθιδρύματος, ὑπὲρ οὗ ἄλλως τε, καὶ διὰ τοῦ κανονισμοῦ αὐτῆς, ἡ Λέσχη ἐπέβαλεν ἑαυτῇ ὡρισμένην ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ταύτης χρηματικὴν ὑποστήριξιν ἀφ' ἧς ἐποχῆς οἱ πόροι τοῦ Σωματείου ἐπιτρέψουσι τοῦτο, καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἐθνικὴ αὕτη Σχολὴ χρῄζει ὑποστηρίξεως.

Διατελοῦμεν τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος

Φαναρίῳ, 1 ἰουνίου 1875. πρόθυμοι θεράποντες.

Ὁ Πρόεδρος Ὁ Γεν. Γραματεύς

Λύσανδρος Συρίγος. Θ. Θ. Ξενάκης.

Τῷ σεβασμιωτάτῳ ἁγίῳ Κυζίκου κ. κ. Νικοδήμῳ, προέδρῳ τῆς Ἐφορίας τῆς Μεγ. τοῦ Γένους Σχολῆς κτλ. κτλ. κτλ.

Ἐν τούτοις, ὅσον εὐγνωμόνως ἀποδεχόμεθα τὴν συμπάθειαν ταύτην, τοσοῦτον ἀφ' ἑτέρου ἀναγκαζόμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δώδεκα ἤδη ἀκριβῶς παρέρχονται μῆνες, ἀφ' ὅτου ἐπισήμως εὐηγγελίσθημεν πάντες τὴν εὐφρόσυνον ἀγγελίαν περὶ ἀνεγέρσεως νέας πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὸ ὄνομα τῆς Σχολῆς ἀναλόγου οἰκοδομῆς, καὶ ὅτι μέχρι τοῦδε οὐδὲ τὸν

θεμέλιον ἠδυνήθημεν νὰ καταθέσωμεν λίθον, ὡς πάντες ἀναμφιβόλως ποθοῦμεν. Φαίνεται δυστυχῶς ὅτι καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἱερωτέρας καὶ ὑπ' οὐδενὸς κωλύματος τὸ κατ' ἀρχὰς περιστοιχιζομένας ἐπιχειρήσεις ἡμῶν ἡ τύχη δυστροποῦσα ἀντιστρατεύεται, μυρίας ὑπεγείρουσα περιπετείας. Ναί εἰμι εἰς θέσιν νὰ γινώσκω καλῶς τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς ὥρας ταύτης. Αἱ ἀνωμαλίαι καὶ αἱ δυσχέρειαι, ὅσαι ἀπροσδοκήτως παρενεβλήθησαν εἰς τὴν πορείαν ἡμῶν, δὲν ἦσαν ὀλίγαι οὐδ' εὐκόλως ὑπερενικῶντο· πάντες δὲ οἱ γινώσκοντες τὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης δὲν ἀρνοῦνται βεβαίως τὴν τελείαν ἀφοσίωσιν, τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν πρὸς ταχυτέραν τῶν ἐμποδίων ἄρσιν, καὶ πάσας ἐν γένει τὰς εὐγενεῖς προσπαθείας τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἀείποτε καὶ ἐν πᾶσιν ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτοὺς μεγαλοδωρίᾳ ηὐδόκησαν ἵνα οἰκοδομήσωσιν οἶκον τῇ Σχολῇ. Ἐκτὸς τῆς χρηματικῆς δαπάνης, εἰς ἣν εὐχαρίστως ὑπέβαλον ἑαυτοὺς καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης εἰσὶ πρόθυμοι νὰ καταβάλωσιν οἱ ἄνδρες οὗτοι, ὑπέστησαν καὶ ἐνοχλήσεις ἃς οὐδέποτε τῇ ἀληθείᾳ θὰ ἠνείχοντο, εἰμὴ ἀκραιφνὴς φιλογένεια ἐπλήρου τὴν καρδίαν αὐτῶν. Ἐνταῦθα καὶ ἄκοντος τοῦ ἀνδρὸς ὀφείλω νὰ μνημονεύσω τὸ περικλεὲς ὄνομα τοῦ κ. Γεωργίου Ζαρίφη, δὲν δύναμαι ὅμως νὰ λησμονήσω καὶ τὸ ὅσον προσφυές, τοσοῦτο καὶ ἀληθὲς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς λόγιον, ὅτι *ὁ σίδηρος σφυρηλατεῖται, ἐφ' ὅσον εἶναι πεπυρακτωμένος.* Λοιπόν, ἀγαθῇ τύχῃ, ἤδη ὅτε ὁ σίδηρος δὲν ἐψυχράνθη εἰσέτι, ἡ δὲ ὁδὸς φαίνεται καθαρωτέρα καὶ ἀπηλλαγμένη ὅπως δήποτε τῶν ἀκανθῶν καὶ τριβόλων, οὐδὲν ἄλλο ἐναπόκειται ἡμῖν ἢ νὰ διπλασιάσωμεν τὰς ἐνεργείας ἡμῶν, φιλοτιμηθῶμεν καὶ συμπράξωμεν ἕκαστος καθ' ὃ δύναται, ἵνα σώσωμεν τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, τὸ ἱερὸν τοῦτο καὶ γλυκὺ εἰς πάντας ἡμᾶς καὶ ὄνομα καὶ πρᾶγμα, ὃ καὶ ἀπὸ ψυχῆς εὔχομαι μετὰ πάσης τῆς εὐαισθήτου καὶ φίλης τῇ Σχολῇ Ὑμηγύρεως.

—

Ἀκολούθως ἤρξαντο αἱ ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν, συνῳδὰ τῷ ἐπὶ τούτῳ δημοσιευθέντι Προγράμματι.

Τὴν δὲ κδ'. τοῦ αὐτοῦ μηνὸς (κυριακὴν) ἐγένετο ἡ ἐπίδοσις τῶν πτυχίων, ἐν μέσῳ ἐκλεκτῆς καὶ πολυπληθοῦς ὑμηγύρεως, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Καὶ πρῶτον μὲν ὁ καθηγητὴς καὶ γραμματεὺς τῆς Σχολῆς κ. Β. Δ. Καλλίφρων ἀνέγνω τὸ ἐπὶ τῆς τῶν τελειοδιδάκτων βαθμολογήσεως παρὰ πόδας πρακτικὸν τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου, ἔχον ὧδε.

Πρᾶξις τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου ἐπὶ τῆς βαθμολογήσεως τῶν τελειοδιδάκτων.

Τὴν κά. Ἰουνίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου Σωτηρίου ἔτους, συνελθὼν ὁ τῶν καθηγητῶν τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς Σύλλογος ἐν τῷ Διευθυντηρίῳ, προεδρεύοντος τοῦ Σχολάρχου πανοσιολογιωτάτου ἀρχιμανδρίτου κ. Φιλοθέου Βρυεννίου, μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐξετάσεων τῆς τῶν τελειοδιδάκτων τάξεων, ἀριθμούσης εἴκοσι δύο τὸ ὅλον φοιτητὰς, καὶ λαβὼν ὑπ' ὄψιν τούς τε καθημερινοὺς ἐλέγχους, καὶ τὰς ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ δοκιμασίᾳ ἀπαντήσεις αὐτῶν, τὸν δίκαιον ἑκάςῳ βαθμὸν ἀπένειμεν, ὑπολογισάμενος κατὰ λόγον τῆς εἰδικῆς ἀξίας τῶν τε μαθημάτων καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς προόδου. Τούτων δὲ εἴκοσι καὶ εἷς ἐκρίθησαν ἄξιοι τοῦ νενομισμένου Πτυχίου, λαβόντες τὸν μὲν βαθμὸν ΑΡΙΣΤΑ ἐννέα οἱ ἑξῆς.

1. Βασίλειος Ἀθανασίου Δεσίρης Ἠπειρώτης (8)
2. Σωκράτης Ὁμήρου Τσακιριάδης Βυζάντιος (8)
3. Ἐλευθέριος Ταπεινὸς Βυζάντιος (7 23(38)
4. Ἠλίας Βαλσαμάκης Γερασίμου Κεφαλλὴν (7 22)38
5. Ἰωάννης Ν. Γραμματόπουλος Βυζάντιος (ὁμοίως)
6. Ἀριστοτέλης Παναγιώτου Κουρτίδης Μυριοφυτινὸς (7 20)38
7. Παναγιώτης Μιχαὴλ Ψαρρᾶ Λεωνιδιεὺς (7 14)38
8. Νικόλαος Ἀθανασίου Σιδερίδης Καρπενήσιος (ὁμοίως)
9. Δημήτριος Μοστράτος Φολεγάνδριος (7 4)38),

τὸν δὲ βαθμὸν ΠΑΝΥ ΚΑΛΩΣ ἓξ οἱ ἑξῆς:

10. Φώτιος Δημητριάδης Βυζάντιος (6 22)38)
11. Δημήτριος Σταύρου Κούλας Κυζικηνὸς (5 36)38)
12. Λουΐζος Χ. Γεωργιάδης Γανοχωρίτης (5 30)38)
13. Λεωνίδας Καλλίφρων Βυζάντιος (5 26)38)
14. Ἄγγελος Δημητρίου Μετρηνὸς (5 20)38)
15. Μιχαὴλ Γαβριὴλ Σεχπελιάδης Καισαρεὺς (5 10)38),

καὶ τὸν βαθμὸν ΚΑΛΩΣ οἱ ἑξῆς ἕξ:

16. Ἰωάννης Σ. Δεκαβάλλας Βυζάντιος (4 18)38)
17. Ἀδαμάντιος Γεωργίου Χατσόπουλος Βυζάντιος (4 6)38)
18. Σπυρίδων Στεφάνου Καραγιαννίδης Βυζάντιος (3 32)38)
19. Γεώργιος Κ. Λαζίδης Βυσάνθιος (3 30)38)
20. Γεώργιος Ἀντωνίου Καστρινὸς Βυζάντιος (3 28)38)
21. Δρόσος Ταβουλάριος Καλύμνιος (3 14)38)

22. Εἷς δὲ, ὁ Φώτιος Μιχαὴλ, λαβὼν τὸν βαθμὸν ΜΕΤΡΙΩΣ (1 28)38), ἐκρίθη ἄξιος ἀποδεικτικοῦ ἀντὶ πτυχίου.

Τὸ δὲ χιλιόγροσον βραβεῖον τοῦ ἀοιδίμου Σαράντη Ἀρχιγένους διανέμεται ἐφέτος ἐξ ἡμισείας τοῖς πρώτοις ἀριστεύσασι φοιτηταῖς: Βασιλείῳ Ἀθανασίου Δεσίρῃ Ἠπειρώτῃ καὶ τῷ Σωκράτει Ὁμήρου Τσακιριάδῃ Βυζαντίῳ. Καὶ οὕτω διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Ὁ Σχολάρχης Ἀρχιμανδρίτης ΦΙΛΟΘΕΟΣ ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ.

Ὁ Γραμματεὺς ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Δ. ΚΑΛΛΙΦΡΩΝ.

Οἱ Ἔφοροι

† Ὁ Κυζίκου Νικόδημος. Τσανῆς Χρυσοβελώνης. Θεμιστοκλῆς Κοσσούδης. Ζαχαρίας Ἀλεξανδρίδης. Λεωνίδας Χρυσοβελόνης. Νικόλαος Πασπαλλῆς.

Οἱ Καθηγηταὶ

Ἰωάννης Φιλαλήθης. Ἀντώνιος Χαρίλαος. Β. Δ. Καλλίφρων. Ἀναστάσιος Χουρμουζιάδης. Ἰωάννης Ἀριστοκλῆς. Ἀνδρέας Σπαθάρης. Αἰμίλιος Νονώττης. Κ. Ζαχαριάδης. Ἀριστομένης Λουκίσσης. Κωνσταντῖνος Ὀρφανουδάκης.

Εἶτα ὁ Σχολάρχης ἀπηύθυνε τὴν παρὰ πόδας πρὸς τοὺς τελειοδιδάκτους προσλαλιάν.

Ταύτην δὲ διεδέξατο ἡ προσλαλιὰ τῆς Α. Θ. Π. τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, πλήρης πατρικῶν ὑποθηκῶν καὶ παραινέσεων.

Γενομένης δὲ τῆς ἐπιδόσεως τῶν πτυχίων, ἀπηγγέλθη εὐχαριστήριος προσφώνησις ὑπὸ τοῦ ἐκ τῶν ἀποφοιτησάντων φοιτητῶν Ἠλία Γ. Βαλσαμάκη Κεφαλλῆνος.

ΠΡΟΣΛΑΛΙΑ τοῦ ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ.

Φίλοι Ὁμιληταὶ,

Ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ, ἡ ὑμετέρα πνευματικὴ μήτηρ καὶ τροφὸς, πανήγυριν συγκροτεῖ καὶ ἑορτὴν εὐφρόσυνον πάντοτε ἄγει ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀπολύσεως τῶν ἑαυτῆς τέκνων. Ἐν πολλῇ δὲ θυμηδίᾳ καὶ δημοτελεῖ παρατάξει ἐκ τοῦ εἰρηνικοῦ περιβόλου αὐτῆς προπέμπουσα αὐτὰ, οὐ παύεται συνάμα παρέχουσα καὶ τὰς ἐγκαρδίους εὐχὰς καὶ ὑποθήκας αὐτῆς, καὶ εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτῶν τὴν προσοχὴν ἐφιστῶσα τὸ ὕστατον.

Τὴν σεμνὴν ταύτην τελετὴν μὴ ὑπολάβητε, ἀγαπητοὶ, ὡς πρᾶξιν ἁπλῶς τυπικὴν, μὴ περιορίσητε αὐτὴν εἰς ἁπλῆν σχολαστικῆς διατάξεως

ἢ ἐθίμου ἐκπλήρωσιν· αἴσθημα ἐνδόμυχον καὶ αὐθόρμητον τόσον φυσικὸν, ὅσον φυσικὸς εἶναι ὁ σύνδεσμος τῆς μητρὸς πρὸς τὰ τέκνα, ἐκίνησε καὶ κινεῖ πάντοτε καὶ γονεῖς καὶ διδασκάλους καὶ φίλους τῶν φίλων καὶ μαθητῶν καὶ τέκνων αὐτῶν ἀποχωριζομένους νὰ ἀποτείνωσιν ἀλλήλοις λόγους πλήρεις ἀγάπης καὶ ἀκραιφνοῦς συμπαθείας. Ἡ σεμνὴ αὕτη τελετὴ εἶναι τόσον ἀρχαία, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅσον καὶ ἡ ἀνθρωπίνη γενεὰ, εἶναι τόσον φυσικὴ, ὅσον φυσικὸν εἶναι καὶ τὸ αἴσθημα, ὅπερ κατὰ τὰς τοιαύτας στιγμὰς καταλαμβάνει τὴν καρδίαν ἡμῶν, εἶναι τόσον ἱερὰ, ὅσον ἱερὸς εἶναι καὶ ὁ σύνδεσμος ὑμῶν πρὸς τὴν Σχολήν.

Ἡ Ἱστορία διέσωσεν ἡμῖν πολλὰς καὶ συγκινητικωτάτας τοιούτων τελετῶν εἰκόνας· ἀλλ' αἱ στιγμαὶ αὗται δὲν ἀναπληροῦνται διὰ τῆς ἱστορίας. Τὰ αἰσθήματα, ὅσα πληροῦσι τὴν καρδίαν κατὰ τὰς στιγμὰς ταύτας, εἶναι αὐτοφυῆ καὶ πρωτότυπα, εἶναι φωναὶ ἐλευθέρας ὑπαγορεύσεως, λόγοι ἐκχυλιζοντες ἐκ τῶν μυχῶν τῆς καρδίας, καὶ ἐν τούτῳ ἔγκειται καὶ ἡ ἀξία καὶ ἱερότης αὐτῶν. Ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης ψυχικῆς καταστάσεως ἀποτείνομεν πρὸς ὑμᾶς ἀποχωροῦντας σήμερον τῆς Σχολῆς ὀλίγας λέξεις.

Ποῖον εἶναι, ἀγαπητοὶ, τὸ μέγα καὶ ἱερὸν καὶ αἰώνιον πόρισμα τῶν μέχρι τοῦδε πολλῶν καὶ ποικίλων ὑμῶν διανοητικῶν ἀγώνων καὶ μόχθων;

Ἡ κατάστασις ὑμῶν δὲν εἶναι πλέον κατάστασις ἀμαθείας καὶ ἀγροικίας· ὁ νοῦς ὑμῶν εἶναι φωτεινὸς, πολλῷ φωτεινότερος τοῦ νοὸς πολλῶν ἄλλων ὁμηλίκων ὑμῶν, οὐδεμίαν εὐτυχησάντων νὰ λάβωσι παίδευσιν· οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν βλέπουσι μακρότερον, βλέπουσι πολλὰ πράγματα, τῶν ὁποίων ἄλλοι οὐδεμίαν ἴσως αἴσθησιν ἔχουσιν· ἡ κρίσις ὑμῶν εἶναι εὐσχωτέρα· ἡ ἱκανότης καὶ ἐπιτηδειότης πρὸς πᾶσαν ἐν τῷ μέλλοντι βιωτικὴν ἐπιχείρησιν πρόδηλος· ἡ προγονικὴ ἡμῶν φιλολογία, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἱστορία εἶναι οἱ χαριέστεροι καὶ πλησιέστεροι ὑμῶν σύντροφοι καὶ ὁδηγοί· τὰ ἱερὰ γράμματα, αἱ ἅγιαι Γραφαὶ, δὲν εἶναι βιβλίον κεκλεισμένον δι' ὑμᾶς, αἱ ὑψηλαὶ ἀλήθειαι τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας εἶναι ἐγγεγραμμέναι ἐν ταῖς πλαξὶ τῶν καρδιῶν ὑμῶν καὶ τὰ αἰσθητήρια ὑμῶν μᾶλλον γεγυμνασμένα πρὸς διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα εἶναι τὸ ἄμεσον ἐξαγόμενον τῶν πολυχρονίων ὑμῶν κόπων· ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι καὶ τὸ τελικὸν σκοπούμενον, τὸ ὕψιστον καὶ αἰώνιον ὑμῶν ἀγαθόν· ἀλλὰ τόσα μόνον βοηθήματα καὶ μέσα πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ.

Τὸ ὕψιστον καὶ αἰώνιον ἡμῶν ἀγαθὸν εἶναι, ὡς καλῶς ἤδη γινώσκετε, ἀγαπητοὶ, ἡ θεία ἁρμονία τοῦ ἔσω πρὸς τὸν ἔξω ἄνθρωπον, ἡ ἄμεσος ἐπὶ τῶν πράξεων ἡμῶν ἀντανάκλασις τῆς καθαρᾶς ἠθικῆς βουλήσεως, εἶναι ὁ ἅγιος καὶ ἱερὸς ἐκεῖνος ἠθικὸς χαρακτὴρ, οὗ ἡ καλλονὴ καὶ τελειότης προβαίνει μέχρι τοῦ Ἀπείρου καὶ Ἀπολύτου· « Ἔ-

σεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, λέγει τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι ».

Κατὰ πόσον λοιπὸν ἀνεπτύχθη ἐν ἡμῖν μετὰ τῶν ἄλλων ὁ χαρακτὴρ οὗτος; Ἰδοὺ τί ἐρωτᾶται ἤδη καὶ θὰ ἐρωτᾶται καὶ ἐφεξῆς ἐν ἑκάστῳ πρὸς τὰ πρόσω βήματι τῆς διανοητικῆς καὶ ὑλικῆς ἡμῶν ἐν τῷ βίῳ προόδου. Ἀρά γε ἡ βαθυτέρα γνῶσις ἡμῶν αὐτῶν καὶ τοῦ περὶ ἡμᾶς κόσμου ἀνέπτυξαν ἐν ἡμῖν ἐπὶ μᾶλλον καὶ τὴν ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου βαθεῖαν ταπείνωσιν, τὴν ἀσφαλεστάτην ταύτην βάσιν τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀναγεννήσεως; Ἐφώτισεν, ἐθέρμανεν, ἐνίσχυσεν ἐπὶ μᾶλλον τὴν πρὸς αὐτὸν ἐγκάρδιον πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν, τὸν πολικὸν τοῦτον ἀστέρα, τὴν ἱερὰν ἐν τῷ τρικυμιώδει βίῳ ἄγκυραν, τὴν πηγὴν, ἐξ ἧς καὶ μόνης ἀπορρέει ἡ ἀληθὴς καὶ ὑγιὴς τοῦ ἀνθρώπου ζωή; ἢ μήπως τὰ γράμματα εἰς οὐδὲν ἄλλο συνετέλεσαν εἰμὴ εἰς τὸ νὰ πληρώσωσιν ἡμᾶς οἰήσεως καὶ ἀλαζονείας ματαίας; μήπως ταῦτα κατέστησαν ἡμᾶς πανούργους; μήπως οὐδὲν ἄλλο ἐκαρπωσάμεθα ἐκ τῆς παιδείας εἰμὴ τίνι τρόπῳ εὐσχημοτέραν καὶ νόμιμον νὰ καθιστῶμεν τὴν ἠθικὴν ἡμῶν ἀσχημίαν;

Τὰ ζητήματα ταῦτα δὲν εἶναι, ὡς βλέπετε ἀγαπητοὶ, οὔτε μικρὰ καὶ ἀνάξια λόγου, οὔτε παροδικὰ, εἶναι τὰ μέγιστα ζητήματα, εἶναι τὰ ζητήματα τῆς αἰωνιότητος, τὰ ὕψιστα καὶ σπουδαιότατα ζητήματα τῆς οἰκογενείας, τῆς σχολῆς, τῆς κοινωνίας, τῆς πατρίδος, τοῦ ἔθνους, τῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀνθρωπότητος πάσης· ὑμεῖς δὲ, ἔχοντες ἤδη πληρεστέραν καὶ ἀκριβεστέραν συνείδησιν τῶν ζητημάτων τούτων, συναισθάνεσθε βέβαια καὶ περισσότερον τὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα αὐτῶν καὶ τὴν εὐθύνην ὑμῶν ἀπέναντι τούτων.

Πολλαὶ καὶ μεγάλαι καὶ σεβασταὶ καὶ θαυμάσιαι εἰκόνες παρῆλθον ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν, ἐνώπιον τῶν ὁποίων δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι μετὰ σεβασμοῦ πάντοτε ἐκλίνατε τὸ γόνυ τῆς ψυχῆς, ἐνώπιον τῶν ὁποίων τὴν καρδίαν ὑμῶν ᾐσθάνθητε πάντως εὐρυνομένην, ἐλευθερώτερον πνέουσαν, μυρίων ὑψηλῶν καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων πληρουμένην· ἄρά γε θέλετε ἀποστρέψει τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἀπὸ τῶν μεγάλων καὶ ἱερῶν τούτων χαρακτήρων, οὓς δύω μεγάλαι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐποχαὶ, ὁ ἀρχαῖος καὶ ὁ νέος κόσμος, τοσοῦτον εὐεργετικῶς ἐξετύλιξαν ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν; θέλετε λησμονήσει τὰς ὑψηλὰς καὶ βαθείας ἐντυπώσεις, ὅσας ἐλάβετε ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ περιοδείᾳ τοῦ βίου ὑμῶν; τὰ ἴχνη αὐτῶν θὰ ἐξαλειφθῶσι διὰ παντὸς ἐκ τῆς καρδίας ὑμῶν; καίπου ἄλλαι θὰ ἀντικατασταθῶσιν αὐτάς; πόθεν δὲ θὰ ἀρύεσθε τὰς ἐμπνεύσεις, τὸ βάρος ὑμῶν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὑψηλῆς ἰδέας τῆς ἠθικοποιήσεως καὶ ἐξαγιάσεως ὑμῶν; ὦ ναὶ ἀκούω τὴν φωνὴν, ἀκούω τὴν ἐνδόμυχον κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην διαμαρτυρίαν τῆς καρδίας ὑμῶν, ἀκούω τοὺς ἱεροὺς αὐτῆς

παλμοὺς, εἶναι ὁμολογία εὐγενὴς καὶ ἱερὰ, εἶναι ὁμολογία αἰωνίας πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως—Σύμπασα ἡ μεγάλη καὶ σεμνὴ ἀρχαιότης, ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τοῦ τελευταίου εὐγενοῦς πνεύματος τοῦ ἀρχαίου κόσμου, συμβιοῖ ἤδη ἐν ἡμῖν ἀδιαιρέτως, ἀταράχως καὶ ἀσυγχύτως μετὰ τῆς μεγάλης καὶ ἱερᾶς καὶ θείας εἰκόνος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἀθανάτων αὐτοῦ ἡρώων. Εὐλογημένον εἴη τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψίστου! ὑπὸ τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας τῆς θείας αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀποκαλύψεως διακρίνομεν ἤδη τὴν ἀξίαν καὶ θέσιν αὐτῶν ἐν τῇ καθόλου ἱστορίᾳ· θαυμάζομεν, ἀγαπῶμεν καὶ τιμῶμεν ὅ,τι καλὸν, ὅ,τι ὑψηλὸν, ὅ,τι μέγα παρέσχεν ἡμῖν ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν τῇ ποιήσει, ἐν τῇ τέχνῃ· ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ κηρύττομεν ὅλῃ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ τὴν κοσμοσωτήριον ἀποστολὴν, τὴν δύναμιν καὶ θειότητα τῆς νέας Σχολῆς τοῦ ἐσταυρωμένου διδασκάλου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὐδὲν ἄλλο ἄρα λείπεται ἡμῖν ἢ ὅπως χωρῶμεν εἰς τὰ πρόσω, ἐξευγενιζοντες καὶ τελειοποιοῦντες καὶ ἡμεῖς πάσῃ δυνάμει τὴν ἡμετέραν ὕπαρξιν. Ἔσται δὲ ἡμῖν τοῦτο, ἐὰν διὰ παντὸς ἀγώμεθα ὑπὸ τῆς μεγάλης ταύτης ἰδέας, ἐὰν ὁ ἀγὼν ἡμῶν εἶναι ὁ εὐγενέστατος πάντων ἀγώνων, ἐὰν σὺν τῇ πνευματικῇ καὶ ὑλικῇ ἡμῶν προόδῳ ἐν πρώτοις καὶ μάλιστα σπουδάζωμεν πάντοτε καὶ ἀδιαλείπτως περὶ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῆς ἠθικῆς ἡμῶν φύσεως. Καὶ τί ἄλλο παρὰ τοῦτο εἶναι ἢ συμφωνότερον πρὸς τὴν λογικὴν ἡμῶν φύσιν, ἢ ἡδύτερον εἰς τὴν καρδίαν, ἢ ὑψηλότερον εἰς τὴν διάνοιαν, ἢ θειότερον εἰς τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸν προορισμὸν ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς; τί ἄλλο κρατεῖ τὸν ἄνθρωπον πράγματι ὑπεράνω πάντων τῶν ἄλλων κτισμάτων; τί ποιεῖ αὐτὸν τέκνον τοῦ Θεοῦ γνήσιον, μέλος τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ὑγιὲς, εὐλογημένον ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, σεβαστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τι ἄλλο παρὰ τὴν ἀγνότητα τῆς καρδίας, τὴν ἐλευθέραν πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐξοικείωσιν, τὴν ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν πέλας καὶ τὸν μέγαν αὐτοῦ δημιουργόν; Τί ἄλλο καθίστησιν αὐτὸν ἀτρόμητον καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἀκαταμάχητον ἥρωα πρὸς τὰς μυρίας τοῦ βίου περιπετείας εἰμὴ ἠθικὴ ἰσχὺς καὶ δύναμις, ἣν ἀρύεται ἐκ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸ θεῖον καὶ αἰώνιον; Καὶ τίς ἄλλος πράττει τὸ καθημερινὸν αὐτοῦ ἔργον μετὰ πλείονος ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ ἡσυχίας παρὰ τὸν ἐνάρετον; Ἡ ἐπιστήμη, ἡ τέχνη, πᾶσα οἱαδήποτε ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιχείρησις πότε προάγεται καὶ εὐοδοῦται καὶ ταχύτερον καὶ εὐκολώτερον καὶ ἀσφαλέστερον εἰμὴ ὅταν ἡ διάνοια καὶ ἡ καρδία καὶ αἱ χεῖρες αἱ ἐργαζόμεναι ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἀτμοσφαίρᾳ ἦναι συνάμα ἁγναὶ καὶ καθαραί; Μία ἠθικὴ παρεκτροπὴ, ἔστω καὶ ἡ ἐλαχίστη, μία στιγμιαία ἔκρηξις πάθους, πόσον χρόνον δὲν κατατρώγει, πόσην χαλάρωσιν εἰς τὴν ἐργασίαν ἡμῶν δὲν ἐπιφέρει, πόσην ζάλην καὶ ταραχὴν τοῦ νοὸς δὲν συνεπάγεται; Πῶς λοιπὸν καὶ διατὶ νὰ καταφρονήσωμεν τὸ ἱερὸν

ἔνστικτον, τὸν νόμον, τὸν ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς ὁ δημιουργὸς ἐνεφύτευσεν ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, ἐφώτισε δὲ καὶ ἐνίσχυσε καὶ καθηγίασεν ἡ χάρις τοῦ Εὐαγγελίου αὐτοῦ; —

Ταῦτα, Παναγιώτατε Δέσποτα, ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀκούει ἡ Σχολὴ τὴν ὥραν ταύτην λέγοντας καὶ διαβεβαιοῦντας τοὺς ἀπολυομένους αὐτῆς μαθητάς. Ἡ μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία, ἡ μεγάλη καὶ ἔνδοξος Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἐπὶ ὁλοκλήρους ἤδη αἰῶνας φιλοστόργως περιθάλπουσα καὶ ἀγρύπνως περιφρουροῦσα τὴν Σχολὴν ταύτην, ἡ πολλάκις ἤδη ἐν τῷ μεταξὺ ἐγείρασα καὶ ζωογονήσασα αὐτὴν καταπίπτουσαν καὶ νῦν μετὰ πολλῆς τῆς στοργῆς περὶ αὐτῆς προνοουμένη καὶ πολλαχῶς αὐτὴν εὐεργετοῦσα, πολλοὺς, χάρις τῷ Θεῷ, εἶδε μέχρι τοῦδε ἄνδρας ἐξελθόντας ἐκ τῆς ἑστίας ταύτης καλοὺς ἀγαθοὺς καὶ χρησίμους γενομένους καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ γένει καὶ τῇ ὑψηλῇ καὶ εὐμενεστάτῃ Αὐτοκρατορικῇ ἡμῶν κυβερνήσει· διὸ καὶ χαίρουσα ἐπ' αὐτῇ, οὐ παύεται εὐλογοῦσα καὶ τὰ βελτίω αὐτῇ πάντοτε ἐπευχομένη. Ἔκτεινον λοιπὸν καὶ νῦν, πανσέβαστε Πάτερ καὶ Δέσποτα, ἔκτεινον καὶ νῦν τὰς παναγίας σου χεῖρας καὶ εὐλόγησον δὴ καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ τούτου, ὅπως, ταῖς εὐχαῖς καὶ εὐλογίαις τῆς Ὑμετ. θειοτάτης Παναγιότητος ἐστηριγμένοι, κάλλιστον αὐτὰς μεθ' ἑαυτῶν ἐφόδιον φέρωσιν εἰς τὸ κοινωνικὸν ἐξερχόμενοι στάδιον, καὶ ἐν πᾶσιν εὐδόκιμοι γένωνται.

—

ΠΡΟΣΔΑΛΙΑ τοῦ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ.

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά!

Εὐχαριστοῦντες κατὰ πρῶτον τῷ τὰ καθ' ἡμᾶς πανσόφως διέποντι καὶ διιθύνοντι Θεῷ, ὅτι ἠξίωσεν ἡμᾶς ὅπως δρεψώμεθα καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τοὺς καρποὺς τῆς διανοητικῆς ἐργασίας τῆς Σχολῆς ταύτης, ἐρχόμεθα κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τῆς τῶν πτυχίων ἀπονομῆς ἵνα ἀποδῶμεν τὸν προσήκοντα ἔπαινον πᾶσιν ἀνεξαιρέτως τοῖς εὐδοκίμως ἀγωνισαμένοις εἰς τὸ ἐπίπονον μαθητικὸν στάδιον, καὶ ἰδίως τοῖς ἀριστεύσασιν ἐκ τῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀποφοιτώντων τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, καὶ ἐφοδιάσωμεν αὐτοὺς, σὺν τῷ νενομισμένῳ διπλώματι, ταῖς Πατριαρχικαῖς ἡμῶν εὐλογίαις καὶ ταῖς εὐχαῖς τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς Συνόδου.

Λυπούμεθα καιρίως, ἀγαπητὰ τέκνα, ὅτι ἕνεκα τῶν ἀδιαλείπτων ἡμῶν ἐργασιῶν οὐκ ἠδυνήθημεν παρευρίσκεσθαι καθ' ἡμέραν ἐν ταῖς ὑμετέραις ἐξετάσεσιν, ὡς ἐποθοῦμεν, καὶ ἀπολαύειν τῆς

χαρᾶς ἐκείνης, ἧς αἰσθάνεται φιλοστοργος πατὴρ ἐπὶ τῇ φιλομαθείᾳ καὶ προόδῳ τῶν τέκνων αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἐπληροφορούμεθα καθ' ἡμέραν ἐκ τῶν παρευρισκομένων ὅτι πάντες σχεδὸν ἐδικαιώσατε τὰς προσδοκίας τῶν τε ἐφόρων καὶ διδασκάλων καὶ τῶν γονέων καὶ προστατῶν ὑμῶν, καὶ ὅτι ἐκαρποφορήσατε, κατὰ τὸ μέτρον ἕκαστος τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ὁ μὲν τριάκοντα, ὁ δὲ ἑξήκοντα, ὁ δὲ ἑκατόν. Διὰ τοῦτο δικαίως χαίρει σήμερον ἡ μήτηρ Ἐκκλησία, ἧς τῇ μερίμνῃ ἐστὶν ἐμπεπιστευμένη ἡ ἀρχαία καὶ μεγαλώνυμος αὕτη Σχολὴ, καὶ ἀγάλλεται ἐπὶ τῇ ἀπονομῇ τῶν ἄθλων καὶ τῶν βραβείων πρὸς τοὺς τελειοδιδάκτους τῶν μαθητῶν αὐτῆς, πεπεισμένη ὅτι ἐκεῖνοι, οἷς ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων μετεδόθη ἀγνὸν καὶ ἀνόθευτον τὸ γάλα τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς προγονικῆς σοφίας καὶ γνώσεως, καὶ ὧν ἐμεστώθη μὲν καὶ ἠνδρώθη ὁ νοῦς, διεπλάσθη δὲ καὶ ἐμορφώθη ἡ καρδία, καὶ ἐν γένει ἐτελειοποιήθη ὁ ἔσω ἄνθρωπος, ἐκεῖνοι, λέγομεν, μεταβαίνοντες ἐκ τοῦ μαθητικοῦ βίου εἰς τὸ πλῆρες παντοίων περιπετειῶν καὶ μόχθων στάδιον τοῦ κοινωνικοῦ βίου, οὐδέποτε ἀποπλανηθήσονται· ἀλλ' ἔχοντες ὡς ἐφόδιον μὲν τὰς προπομπὰς τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας εὐχὰς, ὡς ἀλάνθαστον δὲ ὁδηγὸν καὶ γνώμονα τῶν πράξεων αὐτῶν τὰς σοφὰς ὑποθήκας καὶ ἠθικὰς παραινέσεις τοῦ τε Σχολάρχου καὶ τῶν λοιπῶν καθηγητῶν τῆς ἐκθρεψαμένης αὐτοὺς Σχολῆς, ἀναδειχθήσονται ἄξιοι ταύτης τρόφιμοι, πολῖται χρηστοὶ καὶ εὐσεβεῖς υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ναὶ, τέκνα ἡμῖν ἐν Κυρίῳ πεφιλημένα! ἐξερχόμενοι μετ' ὀλίγον τοῦ περιβόλου τῆς γαλουχησάσης καὶ ἐκθρεψαμένης ὑμᾶς Πατριαρχικῆς ταύτης Σχολῆς, μὴ ἐπιλάθησθέ ποτε τῶν καθηκόντων, ὅσα ἐμάθετε ὅτι ὀφείλετε πρὸς τὸν ἀνώτατον πολιτικὸν ἄρχοντα, τὸν μεγαλειότατον καὶ εὐεργετικώτατον ἡμῶν ἄνακτα, Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ Χὰν, αὐθέντην ἡμῶν, τὸν τοσούτῳ μεριμνῶντα ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ προόδου πάντων ἐν γένει τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν, ἧς καυχᾶσθε υἱοὶ εὐπειθεῖς, πρὸς τὸ Γένος, εἰς ὃ σεμνύνεσθε ἀνήκοντες, καὶ πρὸς τὴν τιθηνὸν καὶ κουροτρόφον, τὴν καλλίκαρπον ταύτην Σχολὴν, ἧς ἔστε παιδεύματα. Περιφράξατε ὅλαις δυνάμεσιν, ὡς φρόνιμοι καὶ νουνεχεῖς Ὀδυσσεῖς, τὰ ὦτα ὑμῶν, ἵνα μὴ αἱ σειρῆνες τῆς χαμαιζήλου κακίας, παρεισφρήσασαι λεληθότως, κλονήσωσι τὴν

ἐπὶ ἀκραδάντων βάσεων στηριχθεῖσαν νεανικὴν σύνεσιν ὑμῶν, ἢ τυχὸν διαφθείρωσι τὰ ἀγνὰ καὶ πατροπαράδοτα εὐσεβῆ φρονήματα ὑμῶν καὶ αἰσθήματα. Ἔχοντες δὲ ἀείποτε ὑπ' ὄψιν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἔγκειται, κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα, ἡ ἀρχὴ πάσης ἀληθοῦς σοφίας καὶ ἡ βάσις τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀρετῆς, ζήσεσθε μὲν σωφρόνως, κοσμίως καὶ δικαίως, πραγματοποιήσετε δὲ ἐν συνόλῳ τὰς χρηστὰς καὶ ἀγαθὰς τῶν φιλοστόργων ὑμῶν γονέων καὶ κηδεμόνων προσδοκίας. Γένοιτο.

—

Προσφώνησις τοῦ φοιτητοῦ Ἠλία Γ. Βαλσαμάκη.

« Ἰδοὺ ἡ ἐπίσημος παρέστη στιγμή· ἴσως ἡ ἐπισημοτέρα τοῦ βίου μας. Ἡ Σχολὴ τοῦ Γένους, καταρτίσασα ἡμᾶς ἐπιμελῶς καὶ τὴν ἠθικὴν ἡμῶν πανοπλίαν ἀπρόσβλητον καταστήσασα, κατατάσσει ἡμᾶς εἰς τὰς τῆς ἡμετέρας κοινωνίας φαλαγγας προμάχους τῆς κατὰ Χριστὸν εὐσεβείας, ἠθικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἀλλὰ πόσον ἔνδοξος, πλὴν συνάμα καὶ πόσον ἀλγεινὴ δι' ἡμᾶς ἡ στιγμὴ αὕτη! Ἔνδοξος μὲν, διότι πρὸ τοσούτου ἐκλεκτοῦ πλήθους λαμβάνομεν τὸ γέρας τῶν ἀγώνων ἡμῶν ἀπὸ τῆς χειρὸς Ἑλλανοδικῶν ἀμερολήπτων καὶ δικαίων, ἀλγεινὴ δὲ, διότι πρώτην ἤδη φορὰν καὶ διὰ μιᾶς ἀποσπώμεθα ἀπὸ τῶν φιλοστόργων ἀγκαλῶν προσφιλοῦς μητρός. Πρὸς τὰ δύο ταῦτα αἰσθήματα, τῆς ἱκανοποιηθείσης φιλοτιμίας, καὶ τοῦ ἀλγεινοῦ ὀπωσοῦν ἀποχωρισμοῦ, ἰσοφαρίζει ἐν τῇ πλάστιγγι τῆς καρδίας ἕτερον αἴσθημα, ἐπίσης μέγα, ἐπίσης βαθέως ἐγκεχαραγμένον ἐν ἡμῖν, τὸ αἴσθημα τῆς πρὸς τὴν Σχολὴν εὐγνωμοσύνης. Τοῦτο ἰδίως ἀνέλαβον πεζὸς νὰ ἐξεικονίσω.

Πολλοὶ τῶν κατὰ τοιαύτας ἐπισήμους στιγμὰς ὁριζομένων ἵνα ψελλίσωσι διὰ τῶν χειλέων ἐν ὀλίγοις ὅ,τι ἡ καρδία ἐν μεγάλῳ βαθμῷ αἰσθάνεται, ἀναβαίνοντες εἰς τὸ βῆμα, ἐπικαλοῦνται τὰ ὕδατα τῆς Στυγὸς, τὰς Ἐρινύας τοῦ Ἅδου πρὸς τιμωρίαν των, ἂν φανῶσιν ἐπίορκοι πρὸς τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας ἐνόρκως ὑπόσχονται, ὡς νὰ μὴ ἦναι λέξεις κεναὶ ἄνευ ἐννοίας, φράσεις γλαφυραὶ καὶ πομπώδεις ἄνευ πραγματοποιήσεως, πίστις νεκρὰ ἄνευ τῶν ἔργων, ὅταν καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ αἱ ὑποσχέσεις αὗται δὲν πραγματοποιῶνται. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπολυομένη τῶν τελειοδιδάκτων τάξις τὴν ἰδικήν μου φωνὴν ὥρισεν ὅπως, ἀπὸ τῆς καρδίας ἀντλοῦσα, ἐκφράσῃ τὰ πρὸς τὴν Σχολὴν ἰδία ζωηρὰ αὐτῆς αἰσθήματα, ὀλίγα τινὰ σχετικῶς πρὸς ἄλλους θὰ εἴπω, ἅτινα ὅμως πιστεύω ὅτι δὲν θὰ περιορισθῶσιν εἰς ξηροὺς καὶ ἀγόνους λόγους· θὰ εἴπω τόσα μόνον, ὅσον ὁ νοῦς καὶ τὰ χείλη δύνανται νὰ ἐκφράσωσι τί εἰς τοι-

αὐτας στιγμὰς καρδία εὐγνώμων καὶ εὐαίσθητος αἰσθάνεται. Τὰ περαιτέρω δὲν ἐκφράζονται διὰ λόγων, δὲν γράφονται ἐπὶ χάρτου, ἐκφράζονται καλλίτερον δι' ἁπλῆς σιγῆς, χαράσσονται βαθύτερον εἰς τῆς καρδίας τὰς πτυχάς.

Ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν ἀπολυομένων πρὸς τὴν Σχολὴν ἐξεφράσθη μὲν ἤδη καὶ ἐγένετο γνωστὴ διὰ τῆς ἰδιαζούσης τῆς ἀπολυομένης τάξεως ἐπιμελείας καὶ εὐσχημοσύνης, εἰς δὲ τὸ μέλλον θέλει ἐκφρασθῆ καλλίτερον δι' ἔργων εὐσεβῶν, ὁποῖα τὰ ἀπὸ υἱοῦ πρὸς μητέρα. Οὐδέποτε ἡ ἀπολυομένη τάξις θέλει λησμονήσει τὰ πρὸς τὴν Σχολὴν ἱερὰ αὐτῆς χρέη, οὐδ' ἂν μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐκείνης ὁ Ὠκεανὸς τὰ ἀφρίζοντα αὐτοῦ κύματα ἀνυψοῖ καὶ αἱ Ἄλπεις τοὺς παγετοὺς αὐτῶν παρεμβάλλωσιν· οὐδέποτε θέλει λησμονήσει τὰς προσπαθείας τῆς Σχολῆς καὶ τὰς ἐπαιτικὰς, οὕτως εἰπεῖν, παρακλήσεις, εἰς ἃς περ ἦλθε, περὶ μόνης τῆς ἐκπαιδεύσεως ἡμῶν φροντίζουσα, οὐδὲ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τὴν ὑψηλὴν καὶ πατρικὴν μέριμναν, οὐδὲ τοὺς ἀτρύτους τῶν Ἐφόρων πόνους, οὐδὲ τῶν ὁμογενῶν τὰς εὐσεβεῖς προσφοράς. Ὅτι τὰ ἐκφραζόμενα αἰσθήματα δὲν εἶναι κίβδηλα καὶ ἐψιμμυθιωμένη καλλονὴ δεικνύει ἀριδήλως οὐχὶ ὁ συγκινητικός μου λόγος, οὐχὶ αἱ ἐν ὀνόματι τῆς Στυγὸς ὑποσχέσεις μας, ἀλλὰ τῆς εὐγνώμονος ἡμῶν καρδίας οἱ παλμοί, οἵτινες, ὡς μακρόθεν ἀκουόμενοι, ἱερώτερον τὸν ὅρκον ἡμῶν καθιστῶσι· δυστυχῶς ἀτελέστατα δύναμαι νὰ ἐκφράσω τὰ κατακλύζοντα τὴν καρδίαν μου κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εὐγνώμονα αἰσθήματα· ἂν ἐπὶ τοῦ Πηγάσου ἠδυνάμην νὰ ἀνέλθω ἄνευ φόβου πτώσεως Ἰκάρου, ἤθελε προστεθῆ καὶ ἕτερον ἄνθος εἰς τὸν Ἑλικώνιον τῆς γηραιᾶς Ἑλλάδος στέφανον. Ἀλλὰ δυστυχῶς! ἡ φαντασία καὶ ἡ καρδία τοῦ καλλιτέχνου ἀνέρχεται μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς τελειοτέρας τοῦ ἰδανικοῦ παραστάσεως, ἐνῷ ἡ χεὶρ αὐτοῦ, ὄργανον ὑλικὸν, οὐδὲ τὰς ἐλαχίστας τοῦ ἰδανικοῦ καλλονὰς ἐπὶ τῆς ὕλης δύναται νὰ χαράξῃ.

Πῶς δὲ ἰδίᾳ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς τοὺς γηραιοὺς πλὴν ἀκαμάτους τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοὸς γεωργούς; Πῶς ἐπαξίως νὰ ἀνταμείψωμεν τὴν ζωηρὰν αὐτῶν συγκίνησιν καὶ τὴν λύπην, ἥτις ζωγραφίζεται ἐπὶ τοῦ φιλοστόργου αὐτῶν προσώπου, λύπην, ἣν αἰσθάνονται ἐπὶ τῷ ἀποχωρισμῷ ἡμῶν; Οἱ ὑπ' αὐτῶν ὡς υἱοὶ ἀγαπηθέντες τοῖς προσφωνοῦσιν ἤδη τὸ χαῖρε ἴσως διὰ πάντοτε. Ὦ σεβάσμιαι τῶν καθηγητῶν ἡμῶν κεφαλαί! Ἐνεφυτεύσατε εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν τὸν πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν Θεὸν ἔρωτα, ἀνεπτύξατε τὸν νοῦν ἡμῶν καὶ κατεστήσατε ἡμᾶς ἱκανοὺς καὶ τὸν ὕψιστον τῆς Χίου ἀοιδὸν νὰ παρακολουθῶμεν ἀφιπτάμενον, μετεβάλετε τὴν καρδίαν ἡμῶν εἰς ἔνθερμον τοῦ καλοῦ ζηλωτὴν, ἀνελίξατε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τοὺς ἐξόχους τῆς φύσεως νόμους, καὶ ἀνθ' ὅλων τούτων λόγοι ξηροὶ δύνανται νὰ σᾶς ἀνταμείψωσιν; Ὄχι.

Ὁ κοινωνικός, φίλοι συμμαθηταί, βίος, εἰς ὃν ἀποδυόμεθα δαφνηστεφεῖς, ὁ στέφανος, δι' οὗ ἡ κοινωνία, ἀνταμείβουσα ἡμᾶς, θὰ μᾶς στέψῃ, θὰ ἦναι ἡ μόνη εὐχαριστία, ἡ μόνη ἀνταμοιβὴ τῶν τοσούτων αὐτῶν κόπων. Ἂν τοῦ στεφάνου τούτου τοῦ κοινωνικοῦ τύχωμεν, ἐστὲ βέβαιοι ὅτι ἡ ψυχὴ τῶν σεβαστῶν ἡμῶν καθηγητῶν θέλει ἀγαλλιάσει καὶ ἔνδακρυ πρὸς τὸν πλάστην στρέψασα εὐγνωμοσύνης βλέμμα, θέλει εὐχαριστήσει αὐτόν, διότι δὲν ἐκοπίασαν εἰς μάτην· αὕτη εἶναι ἡ μόνη καὶ κυρία αὐτῶν ἀνταμοιβή.

Σὺ δέ, Παναγιώτατε Δέσποτα, μετὰ τῆς περὶ σὲ ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου, οἱ τὴν ἁγίαν ἡμῶν Ἐκκλησίαν ἐκπροσωποῦντες, ἧς τὰς εὐεργετικὰς χάριτας οὕτω δαψιλῶς ἀπολαύει ἡ Σχολὴ, εὐμενῶς δέχθητε τὴν ἐγκάρδιον ἡμῶν καὶ βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην, καὶ εὐλόγησον ἡμᾶς καὶ στήριξον ταῖς παναγίαις σου εὐχαῖς, ἀπερχομένους ὅπου ἤδη ἕκαστον ἡ θεία πρόνοια προώρισεν ».

ISMANOGLIO FOUNDATION

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

Α'.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ἐν ἔτει 1874—1875.

(Ὅμοιον τῷ τοῦ 1873—1874)

Β'.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

τῶν δημοσίων ἐξετάσεων

ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ,

ἀρχομένων ἀπὸ τῆς 1 Ἰουνίου.

(Ἐργάσιμοι ὧραι ἐν μὲν τῇ Α'. ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς 2 μέχρι μεσημβρίας, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ἀπὸ τῆς 12—4 καὶ ἀπὸ τῆς 6—9 Τουρκιστί.)

—

ΜΑΘΗΜΑΤΑ.		ΤΑΞΕΙΣ.	ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ.
Κυριακῇ (15)			
Συμβολική, ἤτοι αἱ κυριώτεραι τῶν κατὰ μέρος χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν διαφοραὶ πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.		Α'.	Φ. Βρυέννιος.
Δευτέρᾳ (16)			
Φυσικὴ πειραματικὴ		Α'.	Α. Σπαθάρης.
Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία		Β'.	Φ. Βρυέννιος.
Ἑλληνικὴ Φιλολογία (Αἰσχύλος καὶ Πίνδαρος)		Α'.	Ι. Φιλαλήθης.
Ἄλγεβρα καὶ Τριγωνομετρία		Γ'.	Α. Σπαθάρης.
Ἱστορία τῶν ἀνατ. ἐθνῶν	[Β'. Τμ.]	γ'.	Κ. Ζαχαριάδης.
Ὀθωμανικὰ	[ὁμ.]	Ϛ'.	Α. Λουκίσης.

Τρίτῃ (17)			
Ἱστορία νεωτέρα		Α'.	Ι. Ἀριστοκλῆς.
Γαλλικὰ		Β'.	Αἰμ. Νοννόττης.
Χημεία		Δ'.	Α, Σπαθάρης.
Ἱερὰ Κατήχησις	[Β'. τμ.]	Ϛ'.	Φ. Βρυέννιος.
Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία		Γ'.	Φ. Βρυέννιος.
Τετάρτῃ (18)			
Λατινικὰ (Βιργίλιος καὶ Ὁράτ.)		Ἀ.	Αἰμ. Νοννότης.
Ἱστορία τοῦ Μεσαιῶνος		Β'.	Ι. Ἀριστοκλῆς.
Ἑλληνικὰ (Δημοσθένους Φιλιππικὸς Ἀ. καὶ Ὀλυνθ. Β'.)	[Β'. τμ.]	ά.	Β. Δ. Καλλίφρων.
Ἑλληνικὴ Μυθολογία	[ὁμ.]	Ϛ'.	Κ. Ζαχαριάδης.
Ἀριθμητικὴ πρακτικὴ (ἀπὸ τῶν συμμιγῶν μέχρι τέλους)	[ὁμ.]	γ'.	Α. Χουρμουζιάδης.
Πέμπτῃ (19)			
Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας		Α'.	Ι. Ἀριστοκλῆς.
Ὀθωμανικὰ		Δ'.	Α. Λουκίσης.
Κοσμογραφία		Β'.	Α. Σπαθάρης.
Γεωγραφία Πολιτικὴ	[Β'.τμ.]	δ'.	Κ. Ζαχαριάδης.
Λατινικὰ (Καῖσαρ καὶ Κικέρων)		Γ'.	Αἰμ. Νοννόττης.
Παρασκευῇ (20)			
Φυσικὴ ἱστορία		Α'.	Αἰμ. Νοννόττης.
Ἑλληνικὰ (Θουκυδίδης καὶ Ἡρόδοτος)		Γ'.	Α. Χαρίλαος.
Γεωμετρία		Δ'.	Α. Σπαθάρης.
Ὀθωμανικὰ		Α'.	Α. Λουκίσης.
Ἰχνογραφία	[Β'. τμ.]	γ'.	Κ. Ὀρφανουδάκης.
Σαββάτῳ (21)			
Ἱερὰ Ἱστορία (τῆς Καινῆς Διαθήκης)	[Β'. τμ.]	γ'.	Φ. Βρυέννιος.
Ἱστορία (ῥωμαϊκὴ καὶ μέση)	[ὁμ.]	Ϛ'.	Κ. Ζαχαριάδης.
Ἑλληνικὰ (ὁ περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι Ἰωάνν. τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ὁ πρὸς Δημόν. τοῦ Ἰσοκράτους)	[ὁμ.]	δ'.	Α. Χουρμουζιάδης.
Ὀθωμανικὰ	[ὁμ.]	ά.	Α. Λουκίσης.
Κυριακῇ (22)			
Ἐπίδοσις τῶν πτυχίων κατὰ τὴν β'. ὥρ. Τουρκ.			

Δευτέρᾳ (23)

Ἱστορία ἀρχαία		Γ΄.	Ι. Ἀριστοκλῆς.
Ἱερὰ Κατήχησις (συνέχεια)	[Β΄. τμ.]	ά.	Φ. Βρυέννιος.
Γαλλικὰ	[Β΄. τμ.]	Ϛ΄.	Αἰμ. Νοννόττης.
Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία		Δ΄.	Κ. Ζαχαριάδης.
Ἀριθμητικὴ θεωρητικὴ	[Β΄. τμ.]	ά.	Α. Σπαθάρης.
Ἰχνογραφία	[Β΄. τμ.]	δ΄.	Κ. Ὀρφανουδάκης.

Τρίτῃ (24)

Ἑλληνικὰ (Ὅμηρος καὶ Θεόκριτος)		Β΄.	Ι. Φιλαλήθης.
Λατινικὰ (Μακεδονικὰ καὶ ἐκ τῶν τοῦ Νέπ. βίος Μιλτιάδου)		Δ΄.	Αἰμ. Νοννόττης.
Ἱερὰ ἱστορία (τῆς Παλ. Διαθήκης)	[Β΄. τμ.]	δ΄.	Φ. Βρυέννιος.
Γαλλικὰ	[ὁμ.]	ά.	Αἰμ. Νοννότης.
Ὀθωμανικὰ		Γ΄.	Α. Λουκίσης.
Γεωμετρία στοιχειώδης	[Β΄. τμ.]	Ϛ΄.	Κ. Ζαχαριάδης.

Τετάρτῃ (25)

Ἑλληνικὰ (Δημοσθ. ὁ περὶ Στεφάνου καὶ Πλάτωνος Μενέξ.)		Δ΄.	Α. Χαρίλαος.
Λατινικὰ (Σαλλούστιος καὶ Ὀβίδιος).		Β΄.	Αἰμ. Νοννόττης.
Ἀριθμητικὴ πρακτικὴ (μέχρι τῶν δεκαδικῶν)	[Β΄. τμ.]	δ΄.	Α. Χουρμουζιάδης.
Ἱστορία νεωτέρα	[ὁμ.]	ά.	Κ. Ζαχαριάδης.
Ἰχνογραφία	[ὁμ.]	δ΄.	Κ. Ὀρφανουδάκης.

Πέμπτῃ (26)

Ἑλληνικὰ (Λυκούργου ὁ κατὰ Λεωκρ.)	[Β΄. τμ.]	Ϛ΄.	Β. Δ. Καλλίφρων.
Γαλλικὰ		Δ΄.	Αἰμ. Νοννότης.
Ὀθωμανικὰ		Β΄.	Α. Λουκίσης.
Γεωγραφία πολιτικὴ (τῆς Εὐρώπης)	[Β΄. τμ.]	γ΄.	Κ. Ζαχαριάδης.
Γεωγραφία Φυσικομαθηματικὴ	[ὁμ.]	ά.	Κ. Ζαχαριάδης.

Παρασκευῇ (27)

Ἀνθρωπολογία, Ψυχολογία καὶ Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Φιλοσοφίαν		Γ΄.	Ι. Ἀριστοκλῆς.
Λογικὴ καὶ Ἠθικὴ		Β΄.	Ι. Ἀριστοκλῆς.
Ἑλληνικὰ (Ξεν. ἐκ τῶν Ἀπομνημ.)	[Β΄. τμ.]	γ΄.	Α. Χουρμουζιάδης.

Γεωγραφία πολιτικὴ (Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Ἀμερικῆς)	[ὁμ.]	Ϛ΄.	Κ. Ζαχαριάδης.
Γαλλικὰ		Γ΄.	Αἰμ. Νοννόττης.
Ἰχνογραφία		γ΄.	Κ. Ὀρφανουδάκης.

Ἐξεδόθη ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. Σχολῇ, τῇ 9 Ἰουνίου 1875.

Ὁ Σχολάρχης Ἀρχιμ. Φ. ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ.

Ὁ Γραμματεὺς Β. Δ. ΚΑΛΛΙΦΡΩΝ.

Γ΄.

ΤΥΠΟΣ ΠΤΥΧΙΟΥ.

(ὁ αὐτός)

ISMEMANOGLIO

Δ'.

Οἱ δωροφορήσαντες καὶ τὰ δωρηθέντα τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1874—1875.

1) Ἡ ἐν Λονδίνῳ πρὸς διάδοσιν τῶν χριστιανικῶν γνώσεων Ἑταιρία διὰ τῆς Αὐτοῦ Θ. Παναγιότητος.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχ. Κωνστ. τοῦ Χρυσοστόμου Ἑρμηνεία εἰς πάσας τὰς τοῦ ἁγίου Παύλου ἐπιστολάς, σῶμ. 1. τόμ. 5.

2) Τὸ ἐθνικὸν τῆς Ἑλλάδος Πανεπιστήμιον

Λόγος ἐκφωνηθεὶς τὴν κγ'. Ὀκτ. 1873 ὑπὸ τοῦ πρώην πρυτάνεως Κ. Παπαρρηγοπούλου, ἐν Ἀθήναις 1874 σώμ. 2. τόμοι 2.

Λόγος ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Κ. Παπαρρηγοπούλου τῇ 22 Ὀκτ. 1872. Ἐν Ἀθήν. 1873. σώμ. 2. φυλλ. 2.

Λόγος Γεωργίου Α. Μακκᾶ, παραδιδόντος τὴν πρυτανείαν τῇ 17 Νοεμβρίου 1874. Ἐν Ἀθήν. 1875. σώμ. 2. τόμ. 2.

3) Ὁ κ. Κωνσταντῖνος Ὀρφανουδάκης

Ἰχνογραφία θεωρητικὴ καὶ ἐφηρμοσμένη, μέρ. πρῶτον, ὑπὸ Κ. Ν. Ὀρφανουδάκη καλλιτέχνου. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1875. σώμ. 2. τεύχ. 2.

4) Ὁ κ. Βασίλειος Δ. Καλλίφρων

Ἐκκλησιαστικὴ ἐπιθεώρησις ὑπὸ Β. Δ. Καλλίφρονος, περίοδ. Β'. τόμ. 7. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1874. σῶμ. 1. τεῦχ. 1.

Γενικὴ συνέλευσις πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν μελῶν τῆς ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου ἐπιτροπῆς. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1875. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

5) Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκπαιδευτικὸς Ἱερατικὸς Σύλλογος

Κανονισμὸς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἱερατικῆς Σχολῆς. Ἐν Κωνστ]πόλει. 1875. σώμ. 2. φυλλ. 2.

6) Ὁ κ. Θ. Α. Ζαΐμης

Ἔκθεσις Θ. Α. Ζαΐμη, ἐφόρου τοῦ ἐθνικοῦ ὀρφανοτροφείου τῶν κορασίων, ἀναγνωσθεῖσα τῇ 21 νοεμβρ. 1874. Ἀθήν. 1874. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

7) Ὁ κ. Πανάρετος Κωνσταντινίδης

Ἡ ἀκαδημία ἤτοι πραγματεία περὶ τῆς Ἀθήνησι πλατωνικῆς σχολῆς ὑπὸ Παναρέτου Κωνσταντινίδου. Ἐν Ἐρλάγγῃ, 1874. σῶμ. 1. τεῦχ. 1.

8) Ἡ ἐφορία τῶν δημοσίων τῆς Χίου ἐκπαιδευτηρίων

Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τοῦ ἐν Χίῳ γυμνασίου, τῇ 30 ἰουν. 1874 ὑπὸ Γεωργ. Σουρία. Ἔκθεσις περὶ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τῶν ἐν Χίῳ ἐκπαιδ. καὶ ἰσολογισμὸς τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως. Ἐν Χίῳ 1874 σῶμ. 1. φυλλ. 1.

9) Ἡ Ἀδελφότης Ξηροκρήνη

Ἐπετηρὶς τῆς ὑπὲρ τῆς Μεγ. τοῦ Γένους Σχολῆς Ἀδελφότητος Ξηροκρήνης. Περίοδος Γ'. 1873—74. Ἐν Κ]πόλει, 1874. σώμ. 2. φυλλ. 2. Περίοδος Δ'. 1874—1875. σ. 1. φ. 1.

Κανονισμὸς τῆς ὑπὲρ τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς Ἀδελφότητος Ξηροκρήνης Ἐν Κωνστ]πόλει, 1874. σώμ. 2. φυλλ. 2.

10) Ὁ κ. Γεώργιος Μ. Βιζυηνὸς

Γεωργίου Μ. Βιζυηνοῦ ὁ Κόδρος, ἐπικὸν ποίημα. Ἐν Ἀθήναις, 1874. σῶμ. 1. τεῦχ. 1.

11) Ὁ πανιερ. μητροπολίτης Κορυτσᾶς κ. Δωρόθεος Εὐελπίδης

Σπαρτίον ἔντριτον, συνυφανθὲν ἐξ ἐκκλησιαστικῶν καὶ σχολικῶν λόγων καὶ διαφόρων προσλαλιῶν τοῦ Μητροπολ. Κορυτσᾶς Δωροθέου Εὐελπίδου καὶ ἕτερα. Ἐν Κωνστ. 1874. σῶμ. 1. τεῦχ. 1.

12) Ἀνώνυμος

Ἀνάγνωσμα ἐν τῇ κατὰ τὴν ΚΑ'. Αὐγούστου συνεδριάσει τῆς ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ ἐθν. Συμβουλ. ὑπὸ . . . Ἐν Ἀθήν. 1874. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

13) Ὁ κ. Μ. Παρανίκας

Ὁδηγὸς τῆς πρώτης καὶ μέσης ἢ τῆς δημοτικῆς καὶ γυμνασιακῆς παιδεύσεως ὑπὸ Μ. Παρανίκα, γυμνασιάρχου ἐν Χαλκηδόνι. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1874. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

14) Ὁ ἐν Φιλιππουπόλει Ἑλλ. Σύλλογος τῶν φιλομούσων

Ὁ ἐν Φιλιππουπόλει Ἑλλ. Σύλλογος τῶν φιλομούσων. Ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ πέμπτον ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ἔτος, ἀναγν. ὑπὸ Βλ. Γ. Σκορδέλη. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1875. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

15) Ὁ κ. Γ. Κ. Παπασλιώτης

Σύνοψις τῶν διαφορῶν τῆς νέας Ἰάδος ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ Γ. Κ. τοῦ Παπασλιώτου. Ἐν Ἀθήναις, 1873. σ. 1. φυλλ. 1.

16) Ὁ κ. Γεώργιος Λογιάδης

Λόγος ἐπικήδειος εἰς τὸν ἀοίδιμον μητροπολίτην Χαλκηδόνος Γεράσιμον, ἐκφων. ὑπὸ Γρηγορίου Ζυγαβηνοῦ. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1875. σώμ. 2. φυλλ. 2.

17) Ὁ κ. Μ. Ι. Γεδεών

Μ. Ι. Γεδεὼν Μεσαιωνικὰ ἀνάλεκτα. Ἐν Ἀθήν. 1874. σῶμ. 1. φυλ. 1.

Ἀνέκδοτος ἐγκύκλιος τοῦ Οἰκουμ. πατριάρχου Ἱερεμίου Γ'. (1727) νῦν πρῶτον ἐκδιδόντος Μανουὴλ Ι. Γεδεών. Ἐν Κωντ. 1872. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

18) Ὁ Φ. Καλογερᾶς

Κυκλαδικὰ ὑπὸ Α. Μηλιαράκη. Ἐν Ἀθήν. 1874. σῶμ. 1. τόμ. 1.

19) Ὁ κ. Β. Πυλάδης

Καππαδοκικὰ ὑπὸ Π. Κ. Καρολίδου, τόμ. Α'. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1874. σῶμ. 1. τόμ. 1.

20) Ὁ κ. Γ. Καρυοφύλλης

Τὰ εὑρισκόμενα ἅπαντα τοῦ ἐν ἁγ. Ἰ. τοῦ Χρυσοστόμου ἑρμην. εἰς τὰς Πράξ. τῶν Ἀποστόλων, τόμ. Γ'. Ἐν Ἀθήν. σῶμ. 1. τόμ. 1.

21) Ὁ κ. Σ. Μουράτης

Vie de Jésus par Ern. Renan. Paris, 1864. σῶμ. 1. τόμ. 1.

Ἱστορία τῆς νήσου Ἰθάκης ὑπὸ Ν. Καραβία. Ἐν Ἀθήν. 1849. σῶμ. 1. τομίδ. 1.

Καππαδοκικὴ ἐκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐν Κωνστ]λει, 1872. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

22) Ὁ Θρακικὸς φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος

Ἐπετηρὶς τοῦ Θρακικοῦ φιλεκπαιδ. Συλλόγου. Ἔτος Β'. 1873—1874. Ἐν Κωνστ]λει, 1874. σῶμ. 1. τόμ. 1.

23) Ἡ τάξις τῶν ἐφετεινῶν τελειοδιδάκτων μαθητῶν τῆς Σχολῆς

Ὁ ἀκάθιστος ὕμνος, ποιηθεὶς παρὰ κὺρ Ἰω. τοῦ Κλαδᾶ καὶ ἀρίστου διδασκάλου. σῶμ. 1. τόμ. 1.

Ἀρριανοῦ τὰ σωζόμενα ὑπὸ Ν. Δούκα (εἰς τόμους πέντε), τόμ. δεύτερος. Ἐν Βιέννῃ, 1809. σῶμ. 1. τόμ. 1. (ἐλλειπ).

Ἡρωδιανοῦ τῆς μετὰ Μάρκον βασιλείας ἱστοριῶν βιβλ. ὀκτώ, καὶ Ἐπικτήτου φιλοσόφου τὸ ἐγχειρίδιον. Ἐνετίησι, 1790. σῶμ. 1. τόμ. 1.

Ἐγχειρίδιον Ἀριθμητικῆς ὑπὸ Γ. Ἀθ. Γεράκη. Ἐν Ἀθήν. 1863. σῶμ. 1. τεῦχ. 1.

Exercices élémentaires par M. Chapsal. Paris, 1864. σ. 1. τεῦχ. 1.

Περὶ τῶν τῆς Ἑλλάδος ἰαματικῶν ὑδάτων ὑπὸ Ξ. Λάνδερερ. Ἐν Ἀθήν. 1840. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

Ὁ ταραξισύλλογος ὑπὸ Β. Φαρσῆ. Ἐν Κ]πόλει, 1870. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

Ὑγιεινὴ τῆς ψυχῆς ὑπὸ Φεουχτερσλέβεν, μεταφρ. ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Ι. Χ. Ζωγραφίδου ἰατροῦ. Ἐν Κωνστ]λει, 1872. σῶμ. 1. τόμ. 1.

Κλαυδίου Αἰλιανοῦ ποικίλη Ἱστορία. Lipsiae, 1780. σῶμ. 1. τόμ. 1.

Πλουτάρχου βίος τοῦ Σόλωνος avec traduction juxtalinéaires (ἄνευ προμετωπίδος). σῶμ. 1. τ. 1.

Γαλλικὴ ἐγκυκλοπαιδεία ὑπὸ Α. Ῥαγκαβῆ. Ἐν Ἀθήν. 1873. σῶμ. 1. τόμ. 1.

Ἀπάντησις κατὰ τοῦ ζητήματος τοῦ κ. Εὐγ. Βορέ, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσ. ἁγ. Τόπων. Ἐν Κωνστ]λει, 1851. σ. 1. τ. 1.

Παναγιώτου Καλεβρᾶ ἐπιστολὴ πρός τινα τῶν ἐν Σμύρνῃ φίλων του περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι πολιτικῶν νοσημάτων κτλ. Ἐν Ἀθήναις, 1865. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

Βιργιλίου Αἰνειὰς, μεταφρ. ὑπὸ Ι. Ῥ. Ῥαγκαβῆ, τόμ. ά. βιβλ. Α'. — ς'. Ἐν Κωνστ]λει, 1870. σῶμ. 1. τόμ. 1.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη μετὰ ὑπομν. ἀρχαίων, ἐκδιδομένη ὑπὸ Θ. Φαρμακίδου, τόμ. γ'. καὶ ζ'. Ἐν Ἀθήν. 1842—45. σῶμ. 1. τόμ. 2.

24) Ὁ Σύλλογος τῶν μεσαιωνικῶν σπουδῶν

Thourenel, Mélanges d' histoire naturelle. Paris, 1806. σῶμ. 1. τ. 3.

C. Plinii epistolarum libri decem. Lipsiae, 1770. σῶμ. 1. τόμ. 1.

Cornelius Nepos mit Anmerkungen von I Heinrich Bremi. Zuerich, 1812. σ. 1. τ. 1.

L' ultramontanis me par A. Maurocordatos. Athenes, 1854. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

Κρίσις τοῦ Βουτσιναίου ποιητικοῦ ἀγῶνος ἐν ἔτει 1870, ἀναγν. ὑπὸ Θ. Γ. Ὀρφανίδου. Ἐν Ἀθήναις, 1870. σῶμ. 1. τεῦχ. 1.

Ἐπιστολαὶ Περσικαὶ τοῦ Μοντεσκιώ, μεταφρ. καὶ ἐκδ. ὑπὸ Ν. Παπάζογλου. Ἐν Σμύρνῃ, 1836. σ. 1. τ. 1.

Ὁ Λέανδρος ὑπὸ Π. Σούτσου. Ἐν Ναυπλίῳ, 1834. σῶμ. 1. τομίδ. 1.

San Minas poema lirico epîco di Theodoro Orfanide. Ferrara, 1867. σῶμ. 1. τομ. 1.

Οἱ ἐκ μικρῶν τεχνιτῶν μεγάλοι ἄνδρες, μεταφρ. ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου. Ἀθήν. 1872. σῶμ. 1. τόμ. 1.

Ἐνύπνιον μιᾶς Ἑλληνίδος. Ἐν Παρισ. 1860. σ. 1. φ. 1.

Βίος τοῦ Πυθαγόρου ὑπὸ Ε. Ι. Κρητικίδου. Ἐν Ἑρμουπόλει, 1867. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

Ἀρχαιολογία, ἀρχαῖοι ναοὶ τῆς Σάμου ὑπὸ Ε. Ι. Κρητικίδου. Ἐν Ἑρμουπόλει, 1867. σ. 1. φ. 1.

Τοπογραφία τῆς Σάμου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ. Αὐτόθι, 1869. σ. 1. φ. 1.

Περὶ τῆς ἐλεγείας ἢ ἐλεγειακῆς ποιήσεως τῶν ἀρχ. Ἑλλ. θέσις Δ. Ι. Μαυροφρύδου. Μέρ. Α'. γενικόν. Ἐν Ἀθήναις, 1867. σ. 1. φ. 1.

Χριστιανῶν φιλοσοφία. Ἐν Κωνστ]λει, 1842. σ. 1. φ. 1.

Περίληψις τῆς βιογρ. τοῦ Γ. Οὐασιγκτῶνος ὑπὸ Π. Γ. Βλαστοῦ. Ἐν Κωνστ]λει, 1866. σ. 1. φ. 1.

Δωροκλείδας ὁ Θηραῖος ἀθλητὴς ὑπὸ Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκον. ἰατροῦ. Ἀθήν. 1864. σ. 1. φ. 1.

Νέα ποιήματα ὑπὸ Χ. Α. Παρμενίδου. Ἐν Ἀθήναις, 1858. σ. 1. τ. 1.

Πραγματεία περὶ ψυχῆς ὑπὸ Κ. Νεστορίδου. Ἐν Ἀθήναις, 1872. σ. 1. τομίδ. 1.

Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ αἰθερίου πηδαλίου ὑπὸ Ἐπαμ. Ἀννίνου. Ἐν Ἀργοστολίῳ, 1874. σ. 1. φ. 1.

Οἱ δύο λοχίαι, δρᾶμα ἐκ τοῦ Ἰταλ. ὑπὸ Ι. Δ. Μανώλη. Ἐν Κων]λει, 1871. σ. φ. 1.

Σύνοψις τῆς γενικῆς ἱστορίας ὑπὸ Δ. Πανταζῆ. Ἔκδ. έ. Ἐν Ἀθήναις, 1868. σ. 1. τομίδ. 1.

Τὸ ἐθνοδόξαστον ἔργον ὑπὸ Α. Μακράκη. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1865. σῶμ. 1. φυλλ. 1.

Ὁ Χρόνος, ἡμερολόγιον τοῦ 1864. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1863, σ. 1. τομίδ. 1.

Ἐγκόλπιον ἱερὸν ὑπὸ Προκοπίου Δενδρινοῦ. Ἐν Ναυπλίῳ, 1832. σ. 1. φ. 1.

Περὶ πανεπιστημίων ἐν γένει καὶ ἰδιαιτέρως περὶ Ὀθωνείου πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήν. 1845. σ. 1. φ. 1.

Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὑπὸ Γ. Χρυσοβέργη. Ἐν Κ]πόλει, 1850. 1. τομίδ. 1.

Ὁ Μανιώδης, δρᾶμα κωμικοτραγικὸν ἐκ τοῦ Ἰταλικ. ὑπὸ Ι. Δραγάτση καὶ Ι. Μανώλη. Ἐν Κ]πόλει, 1874. σ. 1. φ. 1.

Τὰ ἅπαντα τοῦ Σαιξπήρου. ἀριθ. 5. Κωμῳδία τῶν παρεξηγήσεων ὑπὸ Ι. Μανώλη. Ἐν Κ]πόλει, 1874. σ. 1. φ. 1.

Καραβίδα, σύγγραμμα περιοδικόν. τεῦχ. Β΄. Ἐν Κ]πόλει, 1874. σ. 1. φ. 1.

Εὐριπίδου Ἱππόλυτος στεφανηφόρος μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Ν. Ζενεράκη. Ἐν Ἀθήν. σ. 1. φ. 1.

Τὰ κλέη τῆς προπαγάνδας ὑπὸ Χ. Σακελλαρίδου. Ἐν Κωνστ. 1862. σ. 1. φ. 1.

Ἐπίτομος ὁδηγὸς πρὸς τοὺς γονεῖς ὑπὸ Μανουὴλ Διδύμου ἰατροῦ. Ἐν Κωνστ. 1849. σ. 1. τ. 1.

Τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐν Κωνστ. 1868. σ. 1. τόμ. 1.

Περὶ Βελισσαρίου Κορενσίου Ἕλληνος ζωγράφου ἐν Νεαπόλει (1558—1643) διατριβὴ ὑπὸ Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου. Ἐν Ἀθήν. 1872. σ. 1. φ. 1.

La Spada di Costantino Paleologo ὑπὸ Ι. Βελούδου. Venezia, 1874. σ. 1. φ. 1.

Pro Graecia ὑπὸ Ν. Ι. Σαριπόλου. Ἀθήν. 1853. σῶμ. 1. φ. 1.

Les curiosités de l' exposition universelle de 1867, par M. Hippolyte gautier. Paris, 1867. σ. 1. τομ. 1.

Défense des Martyrs de M. de Chateaubriand. Florence, 1835. σ. 1. τόμ. 1.

Voyage en Espagne aux anné 1797 et 1798, par Chrétien Aesguste Fischer, tom. 11. Paris, 1801. σ. 1. τ. 1.

Περὶ τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου μητροπολίτου Κερκύρας (876—953) διατριβὴ ὑπὸ Σπυρ. Κ. Παπαγεωργίου. Ἐν Κερκύρᾳ, 1872. σ. 1. φ. 1.

Κανονισμὸς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Συλλόγου τῶν Μεσαιωνικῶν σπουδῶν. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1874. σ. 1. φ. 1.

25) Ὁ πανιερ. πρώην Λαρίσσης κ. Δωρόθεος

Ὀθωμανικοὶ Κώδικες ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ, ὑπὸ Δ. Νικολαΐδου. Ἐν Κωνστ]πόλει, 1871. σ. 30. τόμ. 30.

Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἰατρικὴ Μέλισσα, σύγγρ. περιοδικὸν ,ὑπὸ Α. Ν. Γούδα. Ἐν Ἀθήναις, 1853 — 1858. σ. 1. τόμ. 6.

Ἐγχειρίδιον ὑγιεινῆς ὑπὸ Δ. Γ. Τσιαχτσίρη. Ἐν Κωνστ]λει, 1870. σ. 1. τόμ. 1.

Ἀθηνᾶ, Γραμματικὴ ὑπὸ Δ. Πύρρου. Ἀθήν. 1851. σ. 1. τομίδ. 1.

Εὐαγγέλιον χειρόγραφον μεμβράϊνον, περιέχον τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς. σ. 1. τόμ. 1.

Atlas classique et universelle de géographie physique politique et historique. par. A. H. Dufour. Paris, 1840. σ. 1. τόμ. 1.

Ἐφημερὶς Κωνσταντινούπολις, ἔτ. 1871—1872. δεδεμ. σ. 1. τ. 1.

26) Ὁ κ. Ἡσαΐας Πετρίδης

Δύο γεωγραφικοὺς πίνακας, περιέχοντας τὰ δύο ἡμισφαίρια καὶ τὴν Εὐρώπην.

27) Τὸ ἐν Κωνστ]πόλει ἱερὸν Μετόχιον τοῦ Σινᾶ

Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Σινᾶ κατὰ τὴν τοπογραφικὴν ἱστορικὴν καὶ διοικητικὴν αὐτῆς ἔποψιν ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου. Ἐν Ἱεροσολύμοις, 1875. σ. 2. τόμ. 2.

28) Ὁ κ. Ἀλέξανδρος Κ. Εὐθυβούλης

Bibliothéque nationale—Lamennais. Le livre du peuple. Paris, 1870. σ. 1. τόμ. 1. — Chefs d oeuvre de Pierre Corneille. tom. 11. Cinna—Polyeucte. Paris, 1868. σ. 1. τομίδ. 1—Chefs d oeuvre de I Racine Esther. Athalie. Paris, 1869. σ. 1. τ. 1.

Conférences populaires — La chaleur intérieure du globe par Danbrée. Paris, 1866. σ. 1. φυλλ. 1 — Le mineur de Californie par L Simonin. Paris, 1866. σ 1. φ. 1 — Le papiér dans l' antiquité, par E. Egger. Paris, 1866. σ. 1. φ. 1.

Choix de lectures en prose et en vers par Daniel. Paris, 1866. σ. 1. τόμ. 1.

Voyage en Suisse par William Coxe. Lausanne, 1790. σ. 1. τ. 1.

Στοιχεῖα τοῦ φυσικοῦ δικαίου ὑπὸ Ἰωάννου Ἰακ. Βυρλαμάκη, μεταφρ. ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Γ. Α. Μεταξᾶ. Ἐν Ἑρμουπόλει, 1839. σ. 1. τομίδ. 1.

Διαταγαὶ γάμων καὶ προικοδοσιῶν ὅροι καὶ κανόνες. Ἐν τῷ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνστ]λεως τυπογραφείῳ, ἐν ἔτει σωτ. ᾳωκζ΄. σ. 1. φ. 1.

Διάσημοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῆς Σάμου. σ. 1. τομίδ. 1.

Συλλογὴ δραμάτων τοῦ Σαιξπήρου — Ὄθελλος — Ὁ Ἔμπορος τῆς

Βενετίας — Οἱ δύο εὐγενεῖς τῆς Βερώνης — μετάφρ. ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπὸ Π. Καβάφη, 1873—1874. σ. 1. τόμ. 1.

Στοιχειώδης Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος Θ. Κείτλη, μεταφρ. ὑπὸ Σπ. Ἀντωνιάδου. Ἐν Ἀθήναις, 1872. σ. 1. τόμ. 1.

Τῆς ἀρτίως δημοσιευθείσης εὐχῆς τοῦ Πάπα Πίου Θ'. βραχεῖα ἀνάλυσις. Ἀθήν. 1857. σ. 1. φ. 1.

Ἀντίδοτον Ὀρθόδοξον εἰς τὸν θεοκάπηλον Ἰησουϊτισμὸν ὑπὸ Ν. ἐν Θεσσαλονίκῃ, 1862. σ. 3. φ. 3.

29) Ὁ κ. Ἰωάννης Κηπουρός

Bibliothéque nationale — Montesquieu Lettres persanes. tom. 1. 11. Paris, 1869. σ. 1. τόμ. 2.

Le Bougainville de la Jeunesse Paris, 1869. σ. 1. τόμ. 1.

Petit Almanach pour 1868. Paris, σ. 1. τομίδ. 1.

Nouvelle grammaire française, par M. Noël et M. Chapsal. Bruxelles, 1853. σ. 1. τομίδ. 1.

Συνοπτικὴ βιογραφία τοῦ Γεωργίου Χατζῆ Ἰωάννου Ψαρουδάκη. Ἀθήν. 1871. σ. 1. φ. 1.

Ὀλίγα περὶ χολέρας ὑπὸ Κ. Θ. Γεωργιάδου. Ἐν Κωνστ]λει, 1865. σ. 1. φ. 1.

Ἀνατολικαὶ ἐπιστολαὶ ὑπὸ Γεωργίου Κ. Τυπάλδου. Ἐν Ἀθήναις, 1859. σ. 1. τομίδ. 1.

Μή με λησμονήσῃς ἤτοι ἅπαντα Φ. Γ. Λούζη. Ἐν Ἀθήναις, 1868. σ. 1. φυλ. 1.

Ὁ δύστροπος καὶ ὁ λυσσασμένος, μεταφρ. ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Ν. Κ. Ντίνου. Ἐν Ἀθήναις, 1874. σ. 1. φ. 1.

Ὁ κόμης Βίσμαρκ ἤτοι βιογραφία αὐτοῦ ὑπὸ Χαρώνδα. Ἐν Κωνστ]λει, 1870. σ. 1. φ. 1.

Βιργινία ἡ Ῥωμαία ὑπὸ Τιμ. Δ. Ἀμπελᾶ. Ἐν Ἀθήναις, 1871. σ. 1. φυλλ. 1.

Ὁ Μανιώδης, μεταφρ. ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ ὑπὸ Ἰακ. Δραγάτση καὶ Ι. Μανώλη. Ἐν κωνστ]λει, 1874. σ. 1. φ. 1.

Ὁ Δὸν Κολοκύθας ὑπὸ Ἰωάννου Δρακάκη. Ἀθήναις, 1875. σ. 1. φ. 1.

Ὁ ἀετὸς, μεταφρ. ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Τ. Α. Ἐν Κωνστ]λει, 1872. σ. 1. φ. 1.

Ἡ ἄρχουσα σύζυγος, κωμῳδία ὑπὸ Μ. Δανασσῆ. Ἐν Κων]λει, 1873. σ. 1. φ. 1.

30) Ἀνώνυμος

Ἀνέκδοτος ἐγκύκλιος τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου Ἱερεμίου Γ'. (1727, ὑπὸ Μ. Ι. Γεδεών. Ἐν Κ]λει, 1872. σ. 10. φ. 10.

81) Ὁ κ. Λάζαρος Ι. Δινίδης ἐκ Προκοπίου τῆς Καισαρείας

Ἀρχαία Ἀλεξάνδρεια ὑπὸ τοῦ ἀρχιμ. Κωνσταντίνου. Μόσκβα, 1803. σ. 1. τόμ. 1.

Λεξικὸν Σουΐδα, τόμ. ά. Cantabrigiae, 1706. σ. 1. τόμ. 1.

82) Ὁ κ. Ξένης, συντάκτης τῆς ἐφημερίδος ἡ «Βυζαντὶς»

Τὰ φύλλα τῆς Βυζαντίδος.

83) Ὁ κ. Β. Δ. Καλλίφρων, συντάκτης τῆς ἐφημερίδος ὁ «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ»

Τὰ φύλλα τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἀστέρος.

84) Οἱ κκ. Σ. Βουτυρᾶς, Ι. Βρετὸς καὶ Γ. Βαφειάδης, συντάκται τῆς ἐφημερίδος ὁ «Νεολόγος»

Τὰ φύλλα τοῦ Νεολόγου.

85) Ὁ κ. Δ. Νικολαΐδης, συντάκτης τῆς ἐφημερίδος ἡ «Θρᾴκη»

Τὰ φύλλα τῆς Θρᾴκης.

86) Ὁ κ. Ι. Ζωγράφος, συντάκτης τῆς ἐφημερίδος ἡ «Ἐποχὴ»

Τὰ φύλλα τῆς Ἐποχῆς.

87) Ὁ κ. Κ. Δ. Μαδέλλης, συντάκτης τῆς ἐφημερίδος ἡ «Ἐπιθεώρησις»

Τὰ φύλλα τῆς Ἐπιθεωρήσεως.

88) Ὁ κ. Ἰάκωβος Σαμιωτάκης, συντάκτης τῆς ἐφημερίδος ἡ «Ἀμάλθεια»

Τὰ φύλλα τῆς Ἀμαλθείας.

Ε'.

Κατάστασις τοῦ ταμείου τῆς Βιβλιοθήκης ἀπὸ ά. Ἰουλίου 1874 — λ'. Ἰουνίου 1875.

Ὑπόλοιπον.

Πέντε μετοχαὶ σιδηροδρόμων Ῥουμλ. (ἀρ. 144. 145. 146. 300. 916. 661, 196). Πέντε μετοχαὶ τροχιοδρόμων (ἀριθ. 4,221—4,225). Εἰς μετρητὰ (πρὸς 120 λίρ. Τουρκ.)		2,143 25]00
Εἰσπράξεις.		
Ἐκ τῶν δελτίων τοῦ 1874—1875		4,575
Τόκοι τῇ ά. Ὀκτωβρ. 1874 καὶ τῇ ά. Ἀπριλ. 1875 ἐκ τῶν πέντε μετοχ. τῶν σιδηροδρ. Ῥουμλ. λίρ. Τουρκ. 2. 50=γρ.		300
Ἐκ τῶν τελειοδιδάκτων τοῦ 1874—1875 λόγῳ πτυχίου	»	1,760
		8,778 25]00

Δαπάναι (πρὸς 120 λίρ. Τουρκ.).

Τῷ καθηγητῇ κ. Ἀνδρ. Σπαθάρῃ δι' ἔξοδα τοῦ χημικοῦ ἐργαστηρίου	γρ.	625
Εἰς τοὺς διανομεῖς τῶν ἐφημ. διὰ τὴν ά. τοῦ ἔτους	»	60
Εἰς δετικὰ τῶν ἐκθέσ. τῆς Σχολῆς διὰ τὴν βιβλιοθήκην	»	12
Εἰς ταχυδρομικὰ	»	6
Τῷ κ. Β. Δ. Καλλίφρονι εἰς προγράμμ. τῶν ἐξετάσεων	»	150
Εἰς διπλότυπα ἐλέγχων	»	705
Εἰς τυπωτικὰ καὶ χάρτην τῶν ἐκθέσ. διὰ σώματα 600	»	1005
Εἰς χάρτην 450 πτυχίων	»	77
Εἰς λιθογραφικὰ λίρ. Τουρκ. 4	»	480
Εἰς ταινίαν διὰ τὰ πτυχία 1 λίρ. Τουρκ.	»	120
Εἰς ἓν λεξικὸν Ἑλληνολατιν. καὶ τανάπαλιν διὰ τὴν βιβλιοθήκην φρ. 40	»	210
		3,450
Ὑπόλοιπον ἐν τῷ ταμείῳ εἰς μετρητὰ (πρὸς 120 λίρ. Τουρκ.)	»	5,328 25

Εἰς μετοχάς.

Πέντε μετοχ. σιδηροδρ. (οἱ ἀριθ. οἱ αὐτοί).
» μετοχ. τροχιοδρ. (

ΣΤ'.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

τῆς Ὀθωμανικῆς γλώσσης.

ΕΤΟΣ Α'.

1η τετραμηνία.

(ἤτοι 15 7βρίου μέχρι 15 ἰανουαρίου)

—

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ.	ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ.
Αλφαβητάριον.	Ὑδηγία γραφῆς ἐπὶ πίνακος τῶν στοιχείων καὶ λέξεων τῶν ἐν τῷ Ἀλφαβηταρίῳ.
Κανόνες περὶ ἀναγνώσεως.	Ἀπομίμησις καὶ ἀντιγραφὴ αὐτῶν παρ' ὅλων τῶν μαθητῶν τῆς τάξεως ἐπὶ ἀβακίων.
Μετάφρασις τῶν λέξεων μεθ' ὑποχρεωτικῆς σημειώσεως τῆς σημασίας αὐτῶν.	Ἀντιγραφὴ ἐπὶ τοῦ ἀβακίου τοῦ παραδοθέντος μαθήματος.
Προφορικὴ ἀνάπτυξις τῶν προτάσεων τοῦ κειμένου.	Ἀποστήθισις τῶν σημειωθεισῶν λέξεων.
Σημείωσις δι' Ἑλληνικῶν χαρακτήρων τῆς προφορᾶς τῶν δυσαναγνώστων λέξεων.	

2α τετραμηνία.

(ἀπὸ 15 ἰανουαρίου — 15 μαΐου)

—

Ἀνάγνωσις Ῥισαλεΐ Ἀχλὰκ, λιθογραφημένον μὲ γραφὴν ῥικά.	Γραφὴ προκαταρκτικὴ ἐπὶ χάρτου (ῥικά).
Προφορικὴ ἀνάπτυξις τοῦ νοήματος αὐτοῦ.	Γραφὴ τοῦ πίνακος τοῦ μαθήματος καθ' ὑπαγόρευσιν.
	Ἀποστήθισις μέρους τοῦ κειμένου.
Μετάφρασις τοῦ Δουρούπι-Ἐμσὰλ ἐκ τῆς Χρηστομαθείας Κωνσταντινίδου.	Τεχνολογικαὶ ἐρωτήσεις ἐπὶ τοῦ μαθήματος.

Τυπικὸν μέρος Γραμματικῆς Κωνσταντινίδου.	Γραφὴ σχηματισμοῦ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων παρὰ τῶν μαθητῶν κατ' ἰδίαν.

Τὸ ὑπόλοιπον χρονικὸν διάστημα θέλει χρησιμεύσει εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν μαθημάτων.

ΕΤΟΣ Β'.

1η τετραμηνία.

(15 7βρίου — 15 ἰανουαρίου)

—

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ.	ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ.
Ἐξακολούθησις ἀναγνώσεως ἀπὸ Ῥισαλεΐ Ἀχλάκ.	Καλλιγραφία (ῥικά).
Ἀνάπτυξις τοῦ νοήματος αὐτοῦ.	Ἀποστήθισις μέρους τοῦ κειμένου.
	Ἀντιγραφὴ μέρους τοῦ μαθήματος κατ' ἰδίαν.
Μετάφρασις μύθων, διαλόγων καὶ διηγημάτων, ἐκ τῆς Χρηστομαθείας Κωνσταντινίδου.	Γραφὴ ἐπὶ τοῦ πίνακος μέρους τοῦ μαθήματος καθ' ὑπαγόρευσιν.
Μέρος τεχνολογικὸν Γραμματικῆς Κωνσταντινίδου.	Τεχνολογικαὶ ἐρωτήσεις ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ καὶ Τεχνολογικοῦ τῆς Γραμματικῆς.

2α τετραμηνία.

(15 ἰανουαρίου — 15 μαΐου)

—

Ἐξακολούθησις καὶ τέλος Ῥισαλεΐ Ἀχλάκ.	Καλλιγραφία (ῥικά).
Ἀνάπτυξις τοῦ νοήματος.	Ἀποστήθισις μέρους τοῦ κειμένου.
	Ἀντιγραφὴ μέρους τοῦ μαθήματος κατ' ἰδίαν.
Μετάφρασις βίων ἐνδόξων Ἑλλήνων (ὑπὸ Μουνὶφ ἐφένδη) ἐκ τῆς Χρηστομαθείας.	Γραφὴ ἐπὶ τοῦ πίνακος μέρους τοῦ μαθήματος καθ' ὑπαγόρευσιν.
Συμπλήρωσις τοῦ Τεχνολογικοῦ τῆς Γραμματικῆς.	Τεχνολογία.

Τὸ ὑπόλοιπον χρονικὸν διάστημα θέλει χρησιμεύσει εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν μαθημάτων.

SISMANOGLIO MEGARO

ΕΤΟΣ Γ'.

1η τετραμηνία.

(15 Ὀκτωβρίου -- 15 Ἰανουαρίου)

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ.	ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ.
Ἀνάγνωσις τοῦ Ἐπιστολαρίου (Ἰλαβελὶ Νούσχετ-οὺλ Μρουνσέλ).	Καλλιγραφία (ῥικά).
	Ἀποστήθισις μέρους τοῦ κειμένου.
Μετάφρασις βίων ἐνδόξων Ἑλλήνων (ὑπὸ Μουνὶφ ἐφένδη) ἐκ τῆς Χρηστομαθείας.	Ἀντιγραφὴ μέρους τοῦ μαθήματος κατ' ἰδίαν.
Ὀθωμανικὴ Γραμματικὴ ὑπὸ Φουὰτ πασᾶ (Καβαΐδι-Ὀσμανιέ).	Στοιχειώδης θεματογραφία.
	Τεχνολογία τουρκιστί.

2α τετραμηνία.

(15 Ἰανουαρίου — 15 μαΐου)

Ἀνάγνωσις τοῦ Ἐπιστολαρίου (Ἰλαβεγὶ Νουσχὲτ ουλ Νουνσέτ)	Καλλιγραφία (ῥικά).
	Ἀποστήθισις μέρους τοῦ κειμένου.
Μετάφρασις τοῦ περὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους ὑπὸ Τζεβδὲτ πασᾶ.	Ἀντιγραφὴ μέρους τοῦ μαθήματος κατ' ἰδίαν.
	Θεματογραφία.
Ἐξακολούθησις Ὀθωμ. Γραμματικῆς Φουὰτ πασᾶ.	Τεχνολογία τουρκιστί.

Τὸ ὑπόλοιπον χρονικὸν διάστημα θέλει χρησιμεύσει εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν μαθημάτων.

ΕΤΟΣ Δ'.

1η τετραμηνία.

(15 Ὀκτωβρίου — 15 Ἰανουαρίου)

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ.	ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ.
Ἀνάγνωσις καὶ ἑρμηνεία παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Τουρκικοῦ Ῥοβινσῶνος.	Καλλιγραφία (ῥικᾶ).
	Ἀποστήθισις μέρους τοῦ κειμένου.
	Ἀντιγραφὴ μέρους τοῦ μαθήματος κατ' ἰδίαν.
Μετάφρασις τῆς Ἱστορίας τοῦ Ὀθωμ. Κράτους ὑπὸ Δζεβδὲτ πασᾶ.	Θεματογραφία καὶ στοιχεῖα Ἐπιστολογραφίας.
Ἐξακολούθησις Γραμματικῆς Φουὰτ πασᾶ.	Τεχνολογία τουρκιστὶ καὶ συντακτικὴ καὶ παρατηρήσεις.
	Ἀνάγνωσις ἐφημερίδων.

2α τετραμηνία.

(15 Ἰανουαρίου — 15 μαΐου)

Ἀνάγνωσις καὶ ἑρμηνεία παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Τουρκικοῦ Ῥοβινσῶνος.	Καλλιγραφία (ῥικά).
	Ἀποστήθισις μέρους τοῦ κειμένου.
	Ἀντιγραφὴ μέρους τοῦ μαθήματος κατ' ἰδίαν.
Μετάφρασις τῆς Ἱστορίας Κατερίνα Ταριχὶ ἢ Τεμοὺρ πὰς ταριχί.	Ἐπιστολογραφία.
Περὶ τῶν ὀκτὼ εἰδῶν τῶν παρ' Ὀθωμανοῖς ἐν χρήσει λέξεων τῆς Ἀραβικῆς.	Τεχνολογία τουρκιστί.
	Συντακτικοὶ κανόνες καὶ παρατηρήσεις.
	Ἀνάγνωσις ἐφημερίδων.

Τὸ ὑπόλοιπον χρονικὸν διάστημα θέλει χρησιμεύσει εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν μαθημάτων.

SISMANOGLIO ARCHIVE

ΕΤΟΣ Ε'.

1η τετραμηνία.

(15 Μαΐου — 15 Ιανουαρίου)

—

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ.	ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ.
Μετάφρασις παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Μαλουμάτι - Μουχτασερὲ καὶ Ἱστορικῶν συγγραμμάτων.	Ἐπιστολογραφία.
Τεμάχια δοκίμων Τούρκων ποιητῶν.	Συνθέσεις μύθων, διηγημάτων κτλ.
Ἀραβικὴ Γραμματικὴ (Σάρφι).	Ἀνάγνωσις ἐφημερίδων.

2α τετραμηνία.

(15 Ιανουαρίου — 15 μαΐου)

—

Ἐξακολούθησις τῶν προρρηθεισῶν μεταφράσεων.	Τύποι ἀναφορῶν καὶ διαφόρων ὑπομνημάτων.
Ἐξακολούθησις δοκίμων Τούρκων ποιητῶν.	Ἀνάγνωσις ἐφημερίδων.
Ἐξακολούθησις Ἀραβικῆς Γραμματικῆς (Σάρφι).	

Τὸ ὑπόλοιπον χρονικὸν διάστημα θέλει χρησιμεύσει εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν μοθημάτων.

ΕΤΟΣ Ϛ'.

1η τετραμηνία.

(15 Μαΐου — 15 Ιανουαρίου)

—

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ.	ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ.
Μετάφρασις παρὰ τῶν μαθητῶν δοκίμων Ὀθωμανῶν πεζογράφων.	Τύποι ἐκθέσεων καὶ διαφόρων ἐπισήμων ἐγγράφων.
Μετάφρασις εἰς τὴν Τουρκικὴν τοῦ Περσικοῦ ποιήματος Κιουλιστάν.	Ἐξάσκησις εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν διαφόρων ἐν χρήσει γραφῶν (Τιβάνι Ταλίκ) κτλ.
Περσικὴ Γραμματική.	

2α τετραμηνία.

(15 Ιανουαρίου — 15 μαΐου)

—

Μετάφρασις Ὀθωμ. πεζογράφων.	Γυμνάσματα καὶ ἐκθέσεις ἐπὶ πάσης ὕλης.
Ἐξακολουθησις τοῦ Κιουλιστάν.	
Συμπλήρωσις Περσικῆς Γραμματικῆς.	Ἐξάσκησις εἰς τὴν ἀνάγνωσιν διαφόρων γραφῶν.

Σημ. Προοδευούσης τῆς διδασκαλίας τῆς Ὀθωμανικῆς γλώσσης καὶ ἐκδιδομένων μεθοδικωτέρων βιβλίων, ἐννοεῖται ὅτι, σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι, ἐπενεχθήσεται ἡ δέουσα τροποποίησις ἐν τῷ παρόντι Προγράμματι.

SISMANOGLIO MEGARO

Z'.

ΕΚΘΕΣΙΣ

Περὶ τῆς Γαλλικῆς γλώσσης, ἐπισυνημμένη μετὰ Προγράμματος.

Παναοσιολογιώτατε κύριε Διευθυντά.

1. Ζήτημα πρόκειται πρὸ πολλοῦ, οὐ μόνον ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ Μ. τοῦ Γένους Σχολῇ, ἀλλ' ἁπανταχοῦ, ἔνθα διδάσκεται ἐν σχολείοις ξένη τις γλῶσσα, διατί μετὰ ἱκανῶν ἐτῶν διδασκαλίαν οἱ ἐξερχόμενοι τῶν σχολείων μαθηταὶ δὲν ὁμιλοῦσιν ἐλευθέρως, οὐδ' ἐννοοῦσι πάντες ἁπταίστως καὶ προχείρως τὸν παρατυχόντα συγγραφέα ἐν τῇ ἐπιπόνως ἐπὶ ἔτη διδαχθείσῃ γλώσσῃ. — Πολλὰ δύναταί τις νὰ εἴπῃ περὶ τῶν αἰτίων τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἐν γένει· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν πρόκειται ἐπὶ τοῦ παρόντος περὶ τῶν ἁπανταχοῦ ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, ἀλλ' ἰδιαιτέρως περὶ τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, περὶ ἧς πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐγένετο ἡ παρατήρησις αὕτη, προὔργον φαίνεταί μοι νὰ ἐξετάσωμεν λεπτομερῶς τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς διδάσκονται αἱ ξέναι γλῶσσαι ἐν τῇ Σχολῇ, καὶ ἰδίως ἡ Γαλλική, ἔτι δὲ τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας, ἴσως ἐκ τῆς τοιαύτης ἐρεύνης διαχυθῇ φῶς καὶ ἐπέλθωσι μεταβολαὶ καὶ βελτιώσεις πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν ὑφ' ἁπάντων ἡμῶν, τὴν ταχείαν, ἐπιστημονικὴν καὶ εὐχερῆ ἐκπαίδευσιν τῶν νέων.

2. Ἐν γένει ἡ ἐκμάθησις ξένης ζώσης γλώσσης ἐκτὸς τοῦ λαλοῦντος αὐτὴν λαοῦ εἶναι ἔργον ἐπίπονον, δυσχερέστατον, ἀπαιτοῦν, ἐκτὸς τῆς ἐπιστημονικῆς σπουδῆς τοῦ μηχανισμοῦ τῆς γλώσσης, καὶ μακρὰν πρᾶξιν καὶ χρῆσιν τῆς γλώσσης αὐτῆς διὰ τῆς ἀναγνώσεως συγγραφέων καὶ διὰ συνεχοῦς συνδιαλέξεως μετ' ἀνθρώπων, ὀρθῶς ὁμιλούντων τὴν γλῶσσαν· ἡ δὲ τοιαύτη πεῖρα δὲν ἀποκτᾶται ἐντὸς βραχέος διαστήματος· οὐδ' ἡ εὐφυΐα, οὐδ' ἡ ἐπιμέλεια δύναται πάντοτε νὰ συντάμῃ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον· τούτου μάρτυρας ἐπικαλοῦμαι τοὺς μαθόντας ξένην γλῶσσαν, καὶ μάλιστα εἰς ξένην γῆν, ἀφοῦ μάλιστα καθ' ἑκάστην βλέπομεν πλείστους ὅσους νέους μεταβαίνοντας εἰς Γαλλίαν ἢ Γερμανίαν, ἀφοῦ προηγουμένως σπουδάσωσιν ἐφ' ἱκανὰ ἔτη ἐν τῇ οἰκείᾳ γῇ τὴν γλῶσσαν τῶν χωρῶν τούτων, ἔπειτα δὲ διατρίβοντας καὶ σπουδάζοντας τρία καὶ τέσσαρα ἔτη ἐν ταῖς χώραις ταύταις, καὶ πάλιν ἐν τῇ ἐκφωνήσει ὀλίγων τινῶν προτάσεων προδίδοντας τὸν ξένον καὶ ἀποδεικνύοντας, ὅτι χρήζουσιν, ἂν ὄχι μαθήσεως, πείρας εἴτε καὶ τριβῆς ἐν τῇ γλώσσῃ. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν καλουμένων λογίων ἀγνοοῦσι καὶ ὑπολαμβάνουσιν ὡς

πρᾶγμα τὰς ἐκφράσεις τῶν βιβλιοκαπήλων, τῶν ἐκδιδόντων μεθόδους πρὸς τὸ λαλεῖν καὶ γράφειν τὴν δεῖνα γλῶσσαν ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἢ καὶ θᾶσσον ἔτι. Ἀλοίμονον! ἀπὸ δύο σχεδὸν ἐτῶν διδάσκομαι ἐπιστημονικῶς καὶ μελετῶ πυρετωδῶς, μέχρι μονομανίας, τὴν Γερμανικήν· θηρεύω μέχρι γελοίου τὰς περιστάσεις νὰ ἀσκηθῶ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ, ἀλλὰ δύναμαι ἄρα, κύριε Διευθυντά, νὰ εἴπω ὅτι ἐξέμαθον τὴν Γερμανικήν;

3. Κατέτεινα, πανοσιολογιώτατε κύριε Διευθυντά, τὸν περὶ τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου λόγον, ἐπειδὴ ἡ προβαλλομένη μομφὴ λαμβάνει μεγάλην βαρύτητα ἐκ τοῦ προστιθεμένου, *μετὰ πενταετῆ διδασκαλίαν*· ὥστε, εἰ δοκεῖ, ἐξετάσωμεν εἰς τί συνίσταται ἓν σχολικὸν ἔτος διδασκαλίας ξένης γλώσσης, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐκπαιδευτηρίοις, ἵνα ὁρίσωμεν καὶ διὰ στατιστικῆς, τῆς ὠφελιμωτάτης ταύτης ἐπιστήμης, τὴν σημασίαν τῆς λέξεως.

4. Ἀπὸ τῆς 15 Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 10 Ἰουνίου, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως δηλ. μέχρι τῆς λήξεως τῶν μαθημάτων, περιέρχονται 268 ἡμέραι καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν 38 κυριακῶν καὶ 46 ἑορτῶν μένουσιν 184 ἐργάσιμοι ἡμέραι, ἐξ ὧν, ἂν ἀφαιρέσῃ τις 4 ἡμέρας, ὅπως ἀποστρογγυλώσῃ τὸν ἀριθμὸν, καὶ λόγῳ ἐνδεχομένης ἀσθενείας τοῦ καθηγητοῦ ἢ ἄλλης τυχαίας αἰτίας, μένουσι μόνον 180 ἡμέραι πραγματικῶς· ὥστε εἰς τὰς τάξεις, εἰς ἃς παραδίδεται ἡ Γαλλικὴ τρὶς τῆς ἑβδομάδος, ἀναλογοῦσιν 90 μαθήματα ἐτησίως, εἰς ὅσας δὲ παραδίδεται δὶς μόνον τῆς ἑβδομάδος, 60· Καὶ ἐνταῦθα δὲν ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν ὅτι, ἐκτὸς τριῶν ἢ τεσσάρων μαθητῶν εἰς ἑκάστην τάξιν, οἱ λοιποὶ ἀπουσιάζουσι κατ' ἐλάχιστον ὅρον περισσοτέρας τῶν δέκα ἡμερῶν κατ' ἔτος, ἐπομένως ὡς πρὸς τὸ ὁλικὸν ἀποτέλεσμα εἶναι ὡς ἂν ἡ ὅλη τάξις ἐσχόλαζε δέκα ἡμέρας ἔτι. Ἐπειδὴ δὲ ὡς νῦν ἔχουσι τὰ πράγματα δύο ἔτη διδάσκεται δὶς τῆς ἑβδομάδος καὶ τρία ἔτη τρὶς, ἀναλογοῦσι τριακόσια ἐννενήκοντα ὡριαῖα μαθήματα τῆς Γαλλικῆς εἰς τὸ διάστημα τῆς πενταετίας, καὶ τριακόσια τεσσαράκοντα, ἂν ὑπολογισθῶσι κατὰ προσέγγισιν αἱ ἀπουσίαι τῶν μαθητῶν. Πᾶσα δὲ ἔκτακτος περίστασις δύναται νὰ ἐλαττώσῃ τὸ ποσὸν τοῦτο, οὐδεμία δὲ νὰ τὸ αὐξήσῃ, ἐπειδὴ οὐδέποτε συμβαίνει, ὥστε νὰ γίνωσι δὶς τὰ μαθήματα ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἐνῷ ἡ ἕνεκα ἐπιδημίας ἢ ἕνεκα ἐπισκευῆς τῆς Σχολῆς ἢ ἄλλης αἰτίας δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ διακοπὴ ἐντὸς μιᾶς πενταετίας.

5. Οἱ Ἀνατολῖται κατηγοροῦνται ὡς φιλέορτοι· τῷ ὄντι οὕτω φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως· διότι ἀντὶ τῶν 46 ἑορτῶν ἡμῶν ἐν Γαλλίᾳ, λ. χ. ὑπάρχουσι μόνον 26 ἑορταὶ κατ' ἔτος· ἀλλ' ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐντὸς τῶν δέκα ἐργασίμων μηνῶν τοῦ σχολικοῦ ἔτους μεσολαβοῦσι τεσσαράκοντα ἑβδομάδες, καὶ ὅτι καθ' ἑκάστην πέμπτην σχολάζουσι τὰ μαθήματα, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν τῆς ἀργίας μετὰ τῶν κυριακῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ ἀνέρχεται εἰς 106 ἡμέρας, ἐν ᾧ παρ' ἡμῖν εἰς 84 μό-

νον. Κατὰ τοῦτο μόνον ἐλαττούμεθα τῶν Δυτικῶν ὡς πρὸς τὰς ἡμέρας τῆς ἀργίας, ὅτι ἐν Εὐρώπῃ ἡ πέμπτη θεωρεῖται ὡς μὴ ὑπάρχουσα ἐν τῇ ἑβδομάδι, ἑπομένως αἱ ἐργασίαι διανέμονται εἰς τὰς λοιπὰς πέντε ἡμέρας, ἐν ᾧ παρ' ἡμῖν πᾶσαι αἱ ἡμέραι θεωροῦνται ὡς ἐργάσιμοι, καὶ αἱ προσπίπτουσαι ἑορταὶ ἀφαιροῦσιν ἐκ τῆς ἐργασίας, ἐκ τῆς ὕλης αὐτῆς τοῦ προγράμματος, ὥστε, περισσοτέρας ἐργαζόμενοι ἡμέρας, χάνομεν περισσότερα μαθήματα κατ' ἔτος ἢ οἱ Δυτικοί. Καὶ δὲν λέγω ταῦτα ὑποτιθεὶς ὅτι δυνάμεθα νὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς τὸ σύστημα τῶν Εὐρωπαίων, ἕκαστος τόπος ἔχει τὰς ἕξεις του, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἕξις ἐπάγει ἀναγκαίας τὰς συνεπείας αὐτῆς.

6. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀνετέθη εἰς ἐμὲ ἡ διδασκαλία τῆς Γαλλικῆς, ἀφῃρέθη ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης τάξεως τῆς Μεγάλης Σχολῆς καὶ ἐτέθη εἰς τὴν δευτέραν τάξιν τῆς Προκαταρκτικῆς, διὰ λόγους ἐξοικονομήσεως τοῦ χρόνου, καὶ διότι οἱ τὴν μεταβολὴν ποιήσαντες, ὡς ἀκούω, ἐφρόνουν ὅτι κατὰ τὴν νεωτέραν ἡλικίαν οἱ μαθηταὶ εἶναι ἐπιδεκτικώτεροι πρὸς ἐκμάθησιν ζώσης γλώσσης, ἐν ᾗ ἡ πρακτικὴ μάθησις εἶναι ἐπίσης τῇ θεωρητικῇ σπουδαία, καὶ ἑπομένως χρῄζει μᾶλλον μνημονικοῦ ἢ κρίσεως ὁ μαθητής. Ἡ ἰδέα αὕτη φαίνεταί μοι πλημμελὴς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καὶ ἐπάγουσα πραγματικὸν κακὸν, ἀντὶ ἀγαθοῦ προβληματικοῦ. Προκειμένου περὶ ὀλίγων παίδων διαιτωμένων ἐν οἰκογενείᾳ ὁμιλούσῃ τὴν διδαχθησομένην γλῶσσαν ἢ διατελούντων συνεχῶς μετὰ παιδαγωγοῦ τινος, ἡ πρακτικὴ αὕτη μέθοδος φαίνεταί μοι σκόπιμος· διότι τὸ πολυχρόνιον τῆς πρακτικῆς διδασκαλίας καὶ ἡ μακρὰ ἕξις ἀντικαθιστᾶσι τὴν θεωρίαν καὶ παρέχουσιν ἄφθονον ὕλην εἰς τὸ ζωηρὸν τῶν παίδων μνημονικόν, τὸ μῆκος ἀντικαθίστησι τὸ βάθος τῆς διδασκαλίας. Ἀλλ' εἰς τὰς μικρὰς τάξεις, εἰς ἃς ἐτέθη ἡ Γαλλική, ποῦ τὸ μῆκος τῆς διδασκαλίας καὶ ἡ ἕξις; Ἡ ἕξις προϋποτίθησι συχνὴν ἐπανάληψιν καὶ χρονιότητα· ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἄρα ταῦτα εἰς τὰ ἀνωτέρω ὑπολογισθέντα 60 μαθήματα ἐτησίως πρὸς 70 ἢ 90 μαθητάς; Ὥστε τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου καὶ ἡ πληθὺς τῶν μαθητῶν ἀφαιροῦσι τὸ προσδοκώμενον ἀγαθόν. Ἴδωμεν δὲ τώρα ὁποία ἡ προσγιγνομένη βλάβη.

7. Ἡ πεῖρα, ἣν ἀπέκτησα καὶ ὡς μαθητὴς καὶ ὡς διδάσκαλος, μὲ ἐδίδαξεν ὅτι ἐν γένει, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἡ φιλομάθεια, ἡ οἰκοθεν καὶ ἐκ τοῦ μαθητοῦ ὁρμὴ πρὸς διδασκαλίαν ἀναπτύσσεται μετὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν· ὁ παῖς ἐργάζεται ἐνδιδοὺς εἰς τὰς προτροπὰς τῶν γονέων καὶ διδασκάλων, οὐχὶ ἐξ ἐλευθέρας καὶ λελογισμένης ἐπιγνώσεως τῆς ἐκ τῆς μαθήσεως προσδοκωμένης ὠφελείας· ἡ φιλομάθεια, ὁ ἄριστος οὗτος καὶ μοναδικὸς διδάσκαλος, εἶναι καρπὸς ὄψιμος ἀνεπτυγμένης ἤδη κρίσεως, ὥστε, ὅσῳ νεώτεροι εἶναι οἱ μαθηταὶ καὶ ἡ τάξις κατωτέρα, τοσούτῳ μείζονος χρῄζουσι προτροπῆς, καθημερινῆς ἐξετάσεως, καὶ ἃς μοὶ συγ-

χωρηθῇ ἡ τραχεῖα ἔλφρασις, ἀδιακόπου ἐνοχλήσεως, δι' ἧς κατορθοῦται ἡ καθ' ἕξιν πρακτικὴ διδασκαλία. Ἀλλ' οἱ μεταβιβάσαντες τὴν διδασκαλίαν τῆς Γαλλικῆς εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ περιορίσαντες τὰ ἐτήσια μαθήματα εἰς ἑξήκοντα ἐνομοθέτησαν ἀκριβῶς τὸ ἀδύνατον τῆς πρακτικῆς διδασκαλίας.

8. Αἱ τάξεις τῆς Σχολῆς, ἀπὸ τῆς δευτέρας τοῦ Σχολείου μέχρι τῆς τετάρτης τοῦ Γυμνασίου, οὐδέποτε ἔχουσιν ὀλιγωτέρους τῶν ἑξήκοντα ἢ ἑβδομήκοντα μαθητῶν· κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἡ δευτέρα τοῦ Σχολείου περιέχει ἐννενήκοντα (1), αἱ δὲ δύο ἄλλαι 70 ἑκάστη. Πρό τινων ἐτῶν ἡ Δ'. τοῦ Γυμνασίου περιεῖχεν 105 μαθητάς. Πῶς λοιπὸν νὰ κατορθώσῃ τις τὴν καθ' ἕξιν καὶ ἐπανάληψιν διδασκαλίαν ἐντὸς τοιούτων τάξεων; Πῶς νὰ ἐξετάζῃ τις συνεχῶς 90 μαθητὰς μὲ δύο ὡριαῖα μαθήματα καθ' ἑβδομάδα, ὅτε μέγα μέρος τοῦ χρόνου δαπανᾷ ἡ ἀνάγνωσις 90 ὀνομάτων καὶ ἡ διατήρησις τῆς εὐταξίας; Καὶ δὲν λέγω ταῦτα κακίζων τοὺς ἡμετέρους μαθητάς, εἶναι εὐπειθεῖς καὶ ἥσυχοι, ἐν καιρῷ τῆς παραδόσεως τοὐλάχιστον· ἀπόδειξις δὲ τούτου ἔστω ὅτι διδάσκονται εὐτάκτως ὑφ' ἑνὸς μόνου διδασκάλου. Ἐν Εὐρώπῃ μῦθος θεωρεῖται ἡ διδασκαλία 90 μαθητῶν ὑφ' ἑνὸς μόνου διδασκάλου ἐν μὴ ἀλληλοδιδακτικῇ σχολῇ. Ὑπάρχουσι δὲ καταστήματα καλῶς διωργανωμένα, ἔχοντα καθηγητὰς πεπειραμένους, στίφη παιδονόμων καὶ ἐπιτηρητὰς παιδονόμων, καὶ ὅμως εἶναι *ἀδύνατον* νὰ παραδώσῃ εἷς καθηγητὴς εἰς ἐννενήκοντα μαθητάς, χωρὶς νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἄθλου τούτου τὴν δευτέραν ἡμέραν. Ὥστε οἱ μαθηταί μας δὲν εἶναι κακοί, εἶναι πολλοί, καὶ ἡ ὑπὸ τοιούτους ὅρους παρεχομένη διδασκαλία δὲν παράγει βεβαίως μεγάλους καρπούς, προκειμένου περὶ γλώσσης ἀπαιτούσης πεῖραν, τριβὴν καὶ συχνὴν ἐπανάληψιν. Τῆς διδασκαλίας ὅμως τιθεμένης εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ἔνθα οἱ μαθηταὶ ὀλιγώτεροι, καὶ ἐκλείπουσι βαθμηδὸν οἱ ἐξ ἀμελείας ἢ καὶ διανοητικῆς ἀνικανότητος ὀλιγώτερον ῥέποντες πρὸς μάθησιν, φρονῶ ὅτι ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ διαστήματος δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ μείζων καρπός. Ἂν ὅμως τοῦτο εἶναι ἀδύνατον ἕνεκα τῶν λοιπῶν μαθημάτων τῆς Σχολῆς, τότε ἤθελεν εἶναι, νομίζω, ἄδικον νὰ θεωρῆται ὑπόλογος μόνος ὁ διδάσκων, ἐν ᾧ αἱ συνθῆκαι αὐταὶ τῆς διδασκαλίας τοσοῦτον στενὰ ὅρια παρέχουσιν αὐτῷ.

9. Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ κατατάσσωνται οἱ μαθηταὶ ἀναλόγως τῶν ἐν τῇ Γαλλικῇ γλώσσῃ γνώσεων αὐτῶν, καὶ ὁμολογουμένως ἐν τῇ Σχολῇ ἡμῶν μείζων δίδεται προσοχὴ εἰς τοῦτο ἢ εἰς πολλὰς ἄλλας σχολάς, ἀλλὰ καὶ οὕτως οὐχ ἧττον, εἴτε ὁ τόπος τῆς γεννήσεως, εἴτε ὁ

(1) Κατὰ τὸ ἔτος 1875-76 περιέχει 100 καὶ προσέρχονται καὶ ἄλλοι.

ἐν τῷ οἴκῳ βίος γεννᾷ διαφορὰν μαθήσεως ἢ διαφόρους βαθμοὺς ἐπιδεκτικότητος μαθήσεως ξένης γλώσσης παρά τισι μαθηταῖς, ὅπερ ἐν πολυπληθέσι τάξεσι παρέχει βραδύτητας, διότι ὁ καθηγητὴς ἀναγκάζεται ν' ἀκολουθῇ μέσην τινὰ ὁδὸν, ὅπως πάντες ἀκολουθῶσιν αὐτόν· ἂν ὁμιλῇ γαλλιστὶ, ἀνάγκη νὰ μεταφράζῃ τὰ λεγόμενα ἕνεκα τῶν ἀσθενεστέρων τούτων.

10. Παρατηρητέον προσέτι ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ μαθηταὶ ἡμῶν προέρχονται ἐκ συνοικιῶν καὶ ἀνήκουσιν εἰς οἰκογενείας, εἰς ἃς σπανίως ἢ οὐδέποτε λαμβάνουσιν ἀφορμὴν νὰ μεταχειρισθῶσι τὰς κτηθείσας γνώσεις ἢ νὰ αὐξήσωσιν αὐτὰς, ἀκούοντές τινας διαλεγομένους. Κατὰ τοῦτο εἶναι πολὺ εὐτυχέστεροι οἱ διδάσκοντες τὴν Ὀθωμανικήν, διότι ἔχουσιν ἐπίκουρον τὴν καθημερινὴν ἕξιν, ἣν ἀποκτῶσιν οἱ μαθηταὶ, ἀναστρεφόμενοι ἐν τῇ μεγαλουπόλει ταύτῃ, ἔνθα καὶ οἱ σχετικῶς βραδύτεροι πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Γαλλικῆς Ἀσιᾶται εἶναι πηγαὶ γνώσεως, προκειμένου περὶ τῆς Ὀθωμανικῆς. Δὲν ἐννοῶ δὲ λέγων ταῦτα ὅτι πρέπει οἱ διδάσκοντες νὰ ἐπωφελῶνται τοὺς κόπους ἄλλων, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ τοιαύτη κατάστασις περιορίζει τὴν περιαδομένην πενταετῆ διδασκαλίαν εἰς τὰς ἀνωτέρω τριακοσίας ἐννενήκοντα ὥρας. Ἡ τοιαύτη κατάστασις γνωστὸν ὅτι καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχει, καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔνθα αἱ τάξεις εἶναι πολυπληθεῖς ὡς αἱ ἡμέτεραι, καὶ γνωρίζω ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως τοῦτο μαθὼν ὅτι οἱ ἡμέτεροι μαθηταὶ εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἐν Ἑλλάδι, καίτοι ἡ Γαλλικὴ ἐπὶ πενταετίαν διδάσκεται τρὶς τῆς ἑβδομάδος.

11. Ἐν Γαλλίᾳ, ἐξαιρέσει τῶν παραλίων πόλεων, εἴτε διὰ τὸ αὐτάρκες τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς γλώσσης, εἴτε ἐξ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας καὶ περιφρονήσεως πρὸς τὰ ὀθνεῖα κατ' ἄλλους, ὀλιγίστη γίνεται χρῆσις ξένων γλωσσῶν· ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις ὅμως, ἔνθα οὐδέποτε πλείους τῶν τεσσαράκοντα μαθητῶν τάσσονται ἐν τῇ αὐτῇ τάξει, διδάσκεται ἥ τε Ἀγγλικὴ καὶ ἡ Γερμανική. Ὁ μαθητὴς δύναται ἐλευθέρως νὰ ἐκλέξῃ τὴν ἑτέραν τῶν δύο τούτων γλωσσῶν, ἀλλ' εἰς τοῦτο περιορίζεται ἡ ἐλευθερία αὐτοῦ· ἐκλέξας ἅπαξ, ὑποχρεοῦται νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν σπουδὴν αὐτῆς τακτικῶς. Ἕνεκα ὅμως τῶν πολλῶν μαθημάτων, ὡς παρ' ἡμῖν (καὶ ὅμως ἔχομεν ἐπὶ πλέον τὴν σπουδὴν τῆς Ὀθωμανικῆς), καὶ τῆς ἐλλείψεως τριβῆς καὶ ἀσκήσεως, διδάσκονται δίκην νεκρῶν γλωσσῶν καὶ εἶναι pueris decantatum ὅτι οἱ ἐξερχόμενοι καὶ τῶν μᾶλλον πεφημισμένων λυκείων δὲν ἔχουσιν οὐδὲ τὸ ἥμισυ τῶν ἐν τῇ Γαλλικῇ γνώσεων τῶν μαθητῶν ἡμῶν. Τοῦτο γνωρίζω ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, ὡς καὶ πάντες οἱ λαβόντες ἀφορμὴν νὰ τὸ ἐρευνήσωσι· τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ διατριβὴ, ἐπιγραφομένη « Γάλλοι καὶ Γαλλίδες », ὑπὸ Λουδοβίκου Κάλωχ ἐν τῇ Γερμανικῇ ἐφημερίδι « Κήπου σκιάς », ἀριθ. 12, 1875, καίπερ εἰς ἄλλα αἴτια ἀποδιδοῦσα, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς ἑξῆς:

«Πόσον περιωρισμένος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν Γάλλων, τῶν δυναμένων γ' ἀναγνώσωσιν Ἀγγλικὴν ἢ Γερμανικὴν ἐφημερίδα καὶ πόσον ὀλίγαι Γαλλικαὶ ἐφημερίδες ὑπάρχουσι, παρέχουσαι τοῖς ἀναγνώσταις αὐτῶν τακτικὰς καὶ βασίμους πληροφορίας περὶ τῆς ἀλλοδαπῆς. Ἡ σπουδὴ ξένων γλωσσῶν, ἥτις ἕνεκα τῆς ἀδιακόπως αὐξανομένης ἐπιμιξίας τῶν λαῶν κατέστη ἀνάγκη, εἶναι παρὰ τὰς ἐπειγούσας προτροπὰς πεφωτισμένων πατριωτῶν ἐλεεινῶς παρημελημένη. Ἀληθῶς διδάσκεται ἡ Ἀγγλικὴ καὶ Γερμανικὴ ἐν τοῖς λυκείοις, τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως τῆς διδασκαλίας ταύτης εἶναι λίαν περιωρισμένον, καὶ ὁ μαθητὴς, ὅστις κατὰ τὸ διάδημα τῆς πολυετοῦς φοιτήσεως αὐτοῦ εἰς τὸ σχολεῖον, μετὰ κόπου καὶ μόχθου ἔμαθέ τινας Ἀγγλικὰς ἢ Γερμανικὰς φράσεις, σπεύδει νὰ λησμονήσῃ αὐτὰς, ἅμα ἐξελθὼν τοῦ σχολείου. Ἐὰν δὲ μεμφθῇ τις τὴν ὀλίγην προθυμίαν τῶν Γάλλων εἰς ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν, τότε ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἔλαβον τὴν πρὸς τοῦτο ἱκανότητα, καὶ ἰδίως ἂν πρόκειται περὶ Γερμανικῆς γλώσσης, ἣν ὑπολαμβάνουσιν ὡς *ἀμήχανον γλῶσσαν* (langue impossible)· οὗτος ὁ ἰσχυρισμὸς εἶναι καθ' ὅλα ἀπατηλὸς, καὶ ἠδυνήθην μᾶλλον παντὸς ἄλλου νὰ ἀποκτήσω τὴν πεῖραν ὅτι, ἂν ὁ Γάλλος δὲν μανθάνῃ ξένην ζῶσαν γλῶσσαν, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ὀλίγης αὐτοῦ ἐπιθυμίας, καὶ ὄχι ἐξ ἐλλείψεως ἱκανότητος».

Ταῦτα παρέθηκα ἁπλῶς ὡς μαρτυρίαν τοῦ πράγματος, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὰ ὑποτιθέμενα αἴτια τοῦ πράγματος· διότι καὶ ἐν Γερμανίᾳ, καθ' ἃς ἔχω θετικὰς πληροφορίας, οἱ ἐξερχόμενοι τῶν Γυμνασίων καὶ ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, ἐν οἷς σὺν τῇ ἐγκυκλοπαιδικῇ καὶ κλασικῇ παιδεύσει διδάσκονται καὶ τὰ Γαλλικὰ, δὲν εἶναι μᾶλλον τῶν ἐν Γαλλίᾳ προκεχωρημένοι, δι' ἄλλα δὲ αἴτια ἐξακολουθοῦσι τὰς σπουδὰς, τὰς ὁποίας ἐν Γαλλίᾳ ἀμελοῦσιν, ἅμα καταλιπόντες τὰ σχολεῖα. Ἐν τοῖς βασιλικοῖς σχολείοις τῆς Γερμανίας ἐκμανθάνουσι τὴν Γαλλικὴν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο καθιεροῦσιν ὀκτὼ ὥρας τῆς ἑβδομάδος καὶ οὐχὶ μετὰ 90 μαθητῶν· ἐργάζονται περισσότερον εἰς μίαν ἑβδομάδα ἢ ἡμεῖς εἰς ἕνα μῆνα.

12. Ἔπειτα παρ' ἡμῖν προστίθεται ἡ δυσκολία πρὸς ἐκμάθησιν τῆς μητρικῆς γλώσσης· ἐν Εὐρώπῃ ἡ γραφομένη καὶ ὁμιλουμένη γλῶσσα εἶναι ἡ αὐτή, ὥστε ὀλιγοχρόνιος ἐκμάθησις τῶν κανόνων ἐν τοῖς σχολείοις ἀρκεῖ. Παρ' ἡμῖν δὲ, ἐκτὸς τῶν συμφυῶν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ δυσχερειῶν, ἐκτὸς τῆς μείζονος διαφορᾶς μεταξὺ γραφομένης καὶ ὁμιλουμένης, μεταχειριζόμεθα ἐξ ἀνάγκης τὴν δυσχερεστάτην μέθοδον, διδασκόμεθα τὰ γνωστὰ διὰ τῶν ἀγνώστων, τὴν ὁμιλουμένην διὰ τῆς νεκρᾶς γλώσσης, ἐξ ἧς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον αὐθαιρέτως ἐξάγομεν τὰς μορφὰς καὶ ἐκφράσεις τῆς γραφομένης γλώσσης, οὐδενὸς εἰς τοῦτο ὑπάρχοντος ῥητοῦ καὶ καθιερωμένου κριτηρίου. Πόσον δὲ χρόνον ἀπορρόφᾷ ἡ τοιαύτη κατάστασις τὸ γνωρίζομεν πάντες, ὅταν ἀπαντῶμεν μαθητὰς μετὰ δεκαετῆ δι-

ωρον διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς χωλαίνοντας περὶ τὴν ὀρθογραφίαν αὐτῆς. Λέγουσιν ὅτι ἐν ταῖς πάλαι σχολαῖς ἐμάνθανον καλῶς τὴν Ἑλληνικήν· οὐδεὶς φθόνος, ἀφοῦ οὐδὲν ἄλλο ἐμάνθανον. Τοσοῦτον ἀπορροφῶνται οἱ μαθηταὶ ἐκ τῶν ἄλλων σπουδῶν ἢ καὶ ἐξ ἄλλων αἰτίων, ὥστε βαρέως φέρουσιν, ἂν τὸ ποσὸν τοῦ ἑρμηνευθησομένου κειμένου ἑκατέρωθεν ὑπερβῇ κατὰ πολὺ τὸ τοῦ Λατινικοῦ κειμένου, καὶ ὅμως πρόκειται περὶ ζώσης γλώσσης, ἐν ᾗ καὶ τὸ λεξικὸν καὶ ἡ γραμματικὴ καὶ οἱ ἰδιωτισμοὶ πρέπει νὰ ὦσιν ἀείποτε παρόντες ἐν τῇ μνήμῃ τῶν σπουδαστῶν, ἂν μέλλῃ νὰ ὁμιλήσῃ αὐτήν.

13. Ταῦτα καθιστῶσι τὴν θέσιν καθηγητοῦ ξένης ζώσης γλώσσης δυσχερῆ, διότι μετὰ πλειόνων κόπων ἢ ὅσους καταβάλλει καθηγητὴς ἐπιστήμης ἢ νεκρᾶς γλώσσης (καὶ τὰς τρεῖς ταύτας ἰδιότητας ἔχων γνωρίζω) ἧττον τούτων εὐχαριστεῖ καὶ ἀκούει ἑκάστοτε ἐπισειόμενον τὸ *ἐντὸς πενταετίας* κτλ. Τὴν τοιαύτην τῶν πραγμάτων κατάστασιν καλῶς ἐγίνωσκον, κύριε Σχολάρχα, καὶ τοῦ Γαλλικοῦ μου διπλώματος χρονολογουμένου ἀπὸ τοῦ 1862, ἐπέμεινα τέσσαρα ἔτη ὡς μαθητὴς μέχρι τοῦ 1866, ἵνα μὴ ἐπὶ μιᾶς μόνης σφαλερᾶς ἀγκύρας βαίνω· ἐγνώριζον δὲ, καί περ πρὸ 16 ἐτῶν διδάσκων τὴν Γαλλικὴν, ὅτι ἀναλαμβάνω νὰ διδάξω αὐτὴν ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἐν τῇ Σχολῇ, ἀνελάμβανον ἔργον ἐπίπονον καὶ ἀχάριστον, καὶ ὑμεῖς γινώσκετε ὅτι ἄκων καὶ βιαζόμενος ἀντήλλαξα τὴν Γαλλικὴν ἀντὶ τῆς ἱστορίας, καί περ τοῦ μαθήματος τούτου ἀπαιτοῦντος παρασκευὴν ἐκ μέρους τοῦ καθηγητοῦ, ἣν δὲν ἀπαιτεῖ ἡ διδασκαλία τῆς Γαλλικῆς, δι' ἐμὲ τοὐλάχιστον.

14. Πάντα τὰ μέχρι τοῦδε ῥηθέντα ἴσως φανῶσι μεμψίμοιρα καὶ συμπεράνῃ τις ὅτι περιττὴ καθίσταται ἡ διδασκαλία τῆς Γαλλικῆς ὑπὸ τοιούτους ὅρους· οὐδέτερον τούτων ἔσται ἀληθές. Οἱ ἐξερχόμενοι νῦν τῆς Σχολῆς μαθηταὶ γνωρίζουσι τὴν θεωρίαν τῆς γλώσσης καὶ εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐννοῶσιν ὁμιλοῦντα καὶ νὰ ἐννοῶσι τὸν παρατυχόντα συγγραφέα μεθ' ἱκανῆς εὐχερείας, στεροῦνται ὅμως τῆς ἕξεως τοῦ ὁμιλεῖν, τῆς πρακτικῆς μαθήσεως τῆς γλώσσης, ἥτις ἀδύνατον νὰ κατορθωθῇ διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους· ἡ δὲ ἔλλειψις αὕτη πείρας φέρει ὄκνον εἰς αὐτὸν καὶ δείκνυσιν αὐτοὺς πτωχοτέρους παρ' ὅσον εἶναι πράγματι. Ὁ ἐπιμελὴς ὅμως μαθητὴς, ἐξερχόμενος τῆς Σχολῆς καὶ σχολάσας ἀπὸ τῶν λοιπῶν μαθημάτων, εἶναι εἰς κατάστασιν καὶ μόνος ἀναγινώσκων Γάλλους συγγραφεῖς καὶ τυχὼν εὐκαιρίας τοῦ ἀσκηθῆναι ἔτι εἰς τὴν ὁμιλίαν, νὰ τελειοποιηθῇ ἐντὸς βραχυτάτου διαστήματος· ἔχει ἀνάγκην ν' ἀναπτύξῃ τὰς κτηθείσας γνώσεις καὶ ν' ἀποκτήσῃ τὴν τόλμην τοῦ χρήσασθαι ταύταις. Δὲν εἶναι ὅμως τόσον πτωχοὶ ὅσον λέγουσιν οἱ λογοποιοῦντες, καὶ τὸ γνωρίζετε κάλλιστα ὑμεῖς, κύριε Διευθυντὰ, πολλοὶ ἐκ τῶν μαθητῶν μας, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκ τῆς σχολῆς ἀποφοίτησιν, ἀκροῶνται σήμερον ἀ-

πταίστως ὑψηλὰ ἐπιστημονικὰ μαθήματα ἐν τῇ Γαλλικῇ γλώσσῃ. Δὲν σᾶς φαίνεται ἄρα τὸ ἀποτέλεσμα λαμπρὸν ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας ὅρους; Συμβαίνει ἐνταῦθα ὅ,τι καὶ εἰς τὴν ὀργανικὴν μουσικὴν καὶ εἰς πᾶσαν γνῶσιν ἀπαιτοῦσαν μακρὰν πεῖραν καὶ ἄσκησιν· οὐδεὶς οὐδέποτε ἐτελειοποιήθη ἐν σχολῇ, ἔνθα διδάσκονται καὶ γράμματα, εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον ἢ τὸ τετράχορδον, διότι τὰ λοιπὰ μαθήματα δὲν ἐπιτρέπουσιν εἰς αὐτὸν ν' ἀσκηθῇ ὅσον ἀπαιτοῦσι τὰ ὄργανα ταῦτα· ἐξέρχεται ὅμως ἔχων τοιαύτας γνώσεις, ὥστε διὰ τῆς ἀσκήσεως μόνον δύναται ν' ἀναπτύξῃ καὶ ν' ἀποδείξῃ αὐτὰς, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἱκανοποιεῖ τὰς πρὸς τοῦτο καταβαλλομένας προσπαθείας. Δὲν δύναμαι δὲ ἱκανῶς νὰ τὸ ἐπαναλάβω· ἵνα ἐπιτευχθῇ ἀληθὴς καρπὸς καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ εἰς τὰ ἄλλα μαθήματα, εἶναι ἀνάγκη αἱ πολυπληθεῖς τάξεις νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο τμήματα· μὲ τοσούτους μαθητὰς ἐν ἑκάστῃ τάξει ἡ διδασκαλία θεωρεῖται *ἀδύνατος*, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς παιδαγωγίας. Παρ' ἡμῖν γίνεται δυνατή, τὸ λέγω μεθ' ὑπερηφανείας, χάρις εἰς τὴν πεῖραν καὶ ὁμόνοιαν τῆς διευθύνσεως καὶ τῶν καθηγητῶν καὶ εἰς τὸν καλὸν χαρακτῆρα τῶν μαθητῶν μας ἐν γένει.

15. Ἔλθωμεν δὲ τώρα εἰς τῆς διδασκαλίας τὴν μέθοδον, διότι αὐτὴ μετὰ τοῦ ἀσκοῦντος καθηγητοῦ εἶναι ὁ ἀποπομπαῖος τράγος, εἰς ὃν ἐπιῤῥίπτονται πολλῶν ἁμαρτίαι καὶ δὴ καὶ αἱ συνέπειαι τῶν ἀνωτέρω ἀτελειῶν· ἐπ' αὐτῆς στηρίζουσι μεγάλας θεωρίας, ἄλλοι ἀπατώμενοι καὶ ἄλλοι θέλοντες νὰ ἀπατήσωσι τοὺς εὐπίστους, καὶ εἶναι ἡ μέθοδος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ὅ,τι ἡ πανάκεια παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἰατροῖς.

Ὅπως ὁμιλῇ τις καὶ γράφῃ ἐλευθέρως γλῶσσάν τινα, ἀπαιτεῖται ἡ γνῶσις τοῦ λεξικοῦ καὶ τῆς Γραμματικῆς καὶ ἡ διὰ τῆς ἀσκήσεως τοιαύτη μετ' αὐτῶν προσοικείωσις, ὥστε ἐν τῇ ὁμιλίᾳ αὐτομάτως τρόπον τινὰ καὶ οἴκοθεν νὰ ἐπέρχωνται αἱ λέξεις καὶ νὰ ἐφαρμόζωνται οἱ κανόνες.

16. Τοῦτο ἐν μὲν τῇ μητρικῇ γλώσσῃ κατορθοῦται διὰ τῆς καθημερινῆς χρήσεως καὶ διορθοῦται διὰ τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας ἐν τοῖς Σχολείοις. Προκειμένου δὲ περὶ ξένης γλώσσης, πρέπει ἡ τῆς διδασκαλίας μέθοδος ν' ἀναπληροῖ τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα τῆς διδασκαλίας, ἐπειδὴ, ὡς ἀνωτέρω ἐδείχθη, παρ' ἡμῖν οὐδεμία ὑπάρχει πρακτικὴ ἐξάσκησις ἐκτὸς τοῦ Σχολείου. Προσέτι δὲ ὑπάρχει καὶ ἡ ἀκόλουθος ῥιζικὴ διαφορά· ἐν τῇ μητρικῇ γλώσσῃ σκεπτόμεθα καὶ ὁμιλοῦμεν συνάμα, ἐν ᾧ, ὁμιλοῦντες ἢ γράφοντες ξένην γλῶσσαν, πράττομεν τοῦτο κατ' ἀντανάκλασιν, οὕτως εἰπεῖν, δηλ. μεταφράζοντες εἰς τὰ ἐκτὸς διὰ τῆς ξένης γλώσσης τὸν ἔνδον ἐν τῇ μητρικῇ συντεθειμένον ἐνδιάθετον λόγον, καὶ μόνον μετὰ πολυχρόνιον ἄσκησιν δύναταί τις καὶ νὰ σκέπτηται ἐν τῇ ξένῃ γλώσσῃ, ἴσως δὲ οὐδέποτε ἐντελῶς· ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη ν' ἀσκηθῇ πολὺ ὁ μανθάνων ξένην γλῶσσαν εἰς τὸ μεταφράζειν ἐκ τῆς μητρικῆς εἰς τὴν ξένην καὶ τἀνάπαλιν,

καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸ μεταφράζειν ἁπλῶς τὰς λέξεις, διότι τότε ἁπλῶς μεταμφιεννύει τὴν μητρικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ τὰς φράσεις καὶ τοὺς ἰδιωτισμοὺς ἀνάγκη ν' ἀποδίδῃ, διὰ τῶν ἀντιστοίχων ἐν τῇ ξένῃ γλώσσῃ· τοῦτο δὲ εἶναι τοσοῦτον δυσχερὲς, ὥστε καὶ μετὰ δέκα καὶ δεκαπέντε ἐτῶν ἄσκησιν πάλιν ἔσθ' ὅτε παρεισάγει τις ξενισμούς.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν νομίζω ὅτι καλὴ μέθοδος διδασκαλίας πρέπει ν' ἀσκῇ τὸν μαθητὴν, ὅσον τὸ δυνατὸν, εἰς τὸ ὁμιλεῖν τὴν διδασκομένην γλῶσσαν, εἰς τὸ εὐχερῶς μεταφράζειν ἐπ' ἀμφότερα, καὶ τρίτον νὰ διδάσκῃ ἀκριβῶς καὶ καταλεπτῶς τὴν θεωρίαν αὐτὴν τῆς γλώσσης.

17. Λοιπὸν εἰς τὴν κατωτάτην τάξιν, τὴν ὁποίαν ἐφέτος κατὰ πρῶτον παρέλαβον, ἐδίδαξα ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν, ὅπερ ἀπερρόφησεν, ὡς εἰκὸς, ἓν μέγα μέρος τῶν 60 μαθημάτων· διότι εἷς μὴν δὲν ἐξαρκεῖ ὅπως ἀναγνώσῃ ἅπαξ εἷς ἕκαστος τῶν 90 μαθητῶν. Ἔπειτα ἐξήγησιν ἁπλῶν τινων λέξεων καὶ τεμαχίων ἐκ τοῦ Alphabet et livre de première lecture, θέματα ἐκ τῆς μεθόδου τοῦ Ahn καὶ τὸ τεχνολογικὸν ἐκ τῆς μεταφράσεως τῆς μικρᾶς Γραμματικῆς τοῦ Roitevin μετὰ πάντων τῶν ὁμαλῶν ῥημάτων καὶ μέρους τῶν ἀνωμάλων, καὶ ὡμίλησα κατὰ τὸ δυνατὸν γαλλιστὶ, μεταφράζων συνάμα τὰ λεγόμενα ἑλληνιστί. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀπαριθμήσει ταύτῃ μὴ λησμονῶμεν τοὺς 60 καὶ τοὺς 90., ἅπερ καθιστῶσι τὴν διδασκαλίαν βραδεῖαν καὶ ἀνεπαρκῆ μάλιστα· διότι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἰδίως χρειάζεται ἰδιαιτέρα κατ' ἐπανάληψιν ἄσκησις ἑνὸς ἑκάστου μαθητοῦ, ἐπειδὴ τὸ καλῶς προφέρειν γλῶσσαν δυσπρόφερτον ἢ τοὐλάχιστον πολὺ ἀφισταμένην τῆς Ἑλληνικῆς προφορᾶς, ὡς τὴν Γαλλικὴν, ἀπαιτεῖ τὴν διὰ τῆς ἀσκήσεως μόρφωσιν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων τοῦ μαθητοῦ, ἐξ ὧν τινες τοσοῦτον ἀφυεῖς πρὸς τοῦτο ὑπάρχουσιν, ὥστε μετὰ συχνὴν καὶ ἐπίμονον ἐπανάληψιν ἐπὶ τῶν δυσκολιῶν τῆς προφορᾶς ἀναγκάζομαι ἄπελπις νὰ ἐνδώσω. Ὡς μέθοδον δὲ ὁμιλίας καὶ πρακτικῆς ἀσκήσεως μεταχειρίζομαι τὴν μέθοδον τοῦ Ahn, ἥτις, ὡς γνωστὸν, περιέχει ἁπλᾶ θέματα, λέξεις, φράσεις συνήθεις καὶ παρέχει καλὸν βοήθημα πρὸς ἐξάσκησιν τῶν μαθητῶν. Μεταχειρίζομαι δὲ αὐτὴν κατὰ προτίμησιν ἀντὶ τῆς τοῦ Ὀλενδόρφου ὡς συντομωτέραν· διότι ἡ τελευταία αὕτη περιέχει πλείονα τῶν τριακοσίων θεμάτων, ὥστε, ἂν τις ἓν κατὰ μάθημα γράφῃ καὶ ἐξετάζῃ, καὶ δὲν δύναται νὰ γράψῃ πλείονα ἕνεκα τῶν λοιπῶν μαθημάτων, ὁλόκληρος ἡ πενταετία δὲν ἐξαρκεῖ πρὸς ἀποπεράτωσιν αὐτῆς. Δὲν δύναται δέ τις νὰ περιορίσῃ τὴν θεματογραφίαν εἰς τας τοιαύτας μεθόδους δι' ὅλων τῶν σπουδῶν τοῦ μαθητοῦ, ἐπειδὴ, προχωροῦντος αὐτοῦ, αἱ φράσεις καθίστανται ὑπὲρ τὸ δέον ἁπλαῖ καὶ κρυσταλλώδεις, ἰδίως ἐν τῷ Ὀλενδόρφῳ, ἔνθα σχεδὸν ἅπασαι ἔχουσι τὸν αὐτὸν τύπον, ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν, ὥστε ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ γυμνασθῶσι καὶ εἰς ποικιλώτερα καὶ συνθετώτερα θέματα. Ὡς τοιαῦτα μεταχειρίζομαι, μετὰ τὴν ἀποπε-

ράτωσιν τῆς μεθόδου τοῦ Ahn, τὸν Ῥοβινσῶνα, ἢ τὸν Καλὸν Πατέρα τοῦ κ. Βρετοῦ ἐν τῇ Γ'. τάξει καὶ κατόπιν ἐν τῇ Β'. τάξει τοῦ Γυμνασίου τὸ ἐπιστολάριον τοῦ μακαρίτου Παλαιολόγου, ὅπερ περιέχει ποικίλας ἐπιστολὰς καὶ εἶναι ἀξιόλογον βοήθημα πρὸς ἐξάσκησιν ἐν τῇ Γαλλικῇ ἐπιστολογραφίᾳ.

18. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔτος γράφω ἐγὼ αὐτὸς τὸ θέμα ἐπὶ τοῦ πίνακος γαλλιστὶ καὶ ἀντιγράφουσιν αὐτὸ οἱ μαθηταί, οἵτινες δὲν εἶναι εἰσέτι ἠσκημένοι εἰς τὸ γράφειν καθ' ὑπαγόρευσιν· ἀπὸ δὲ τοῦ δευτέρου ἔτους ὑπαγορεύω αὐτὸ κατὰ περιτροπὴν εἰς μαθητήν τινα, ὅστις τὸ γράφει ἐπὶ τοῦ πίνακος, καὶ οὕτω τὸ θέμα αὐτὸ χρησιμεύει καὶ ὡς γραφὴ καθ' ὑπαγόρευσιν· ἀλλ' ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν μαθητῶν ἕκαστος τούτων δὲν δύναται πλέον ἢ ἅπαξ νὰ γράψῃ ἐπὶ τοῦ πίνακος κατ' ἔτος· ἡ μὲν μητρικὴ φιλοστοργία εἶναι μεγάλη, ἀλλ' ἐξαντλεῖται ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν τέκνων.

19. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς μεθόδου, γράφουσιν αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ οἴκοι τὸ θέμα, ἐγὼ δὲ λαμβάνω τὸ τετράδιον ἑνός τινος κατὰ περιτροπὴν καὶ διορθώνω αὐτὸ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ τὰ ἑαυτῶν τετράδια διορθώσωσιν. Ἑκάστοτε δὲ οἱ μαθηταὶ μανθάνουσι καὶ λέγουσιν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου τὸ τὴν προτεραίαν διορθωθὲν θέμα, ἵνα διατηρῶσιν ἐν τῇ μνήμῃ τὰς διορθωμένας φράσεις. Ἀπὸ δὲ τῆς κατωτάτης τάξεως μέχρι τῆς ἀνωτάτης γίνεται δὶς τοὐλάχιστον τῆς ἑβδομάδος ἑρμηνεία καὶ ἐξήγησις διαφόρων τεμαχίων ἐνδόξων συγγραφέων μετ' ἁρμογῆς τῆς Γραμματικῆς, ὅσον ἔνεστι γαλλιστὶ ἐξεταζομένου καὶ ἀποκρινομένου τοῦ μαθητοῦ· καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἡ ἐλαχίστη δυσχέρεια τοῦ καθηγητοῦ, μέχρις ὅτου ἀναγκάσῃ τὸν μαθητὴν νὰ ἐκφράζηται Γαλλιστί.

20. Κατὰ δὲ τὸ τελευταῖον ἔτος τῶν σπουδῶν, ἵνα ἐνθαῤῥυνθῶσιν οἱ μαθηταὶ καὶ εὐκολυνθῶσιν εἰς τὴν ταχεῖαν κατάληψιν τῶν συγγραφέων, ἀσκεῖ αὐτοὺς εἰς τὸ ἐκ τοῦ προχείρου ἑρμηνεύειν τοὺς συγγραφεῖς· οὕτως ἐφέτος μετεφράσαμεν εἰς τὴν Β'. τάξιν πλεῖστα τεμάχια ἐκ τῆς Χρηστομαθείας τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ.

21. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς ἀνωτέρω ἔλεγον, πρόκειται περὶ ζώσης γλώσσης, ἔχει ἀνάγκην ὁ μανθάνων νὰ ἀσκήσῃ τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ νὰ ἔχῃ πρόχειρον τὸ λεξικὸν, τὴν γραμματικὴν καὶ τοὺς ἰδιωτισμοὺς τῆς γλώσσης· ἀξιόλογον δὲ πρὸς τοῦτο βοήθημα νομίζω τὴν ἀποστήθισιν διαφόρων τεμαχίων· ἀλλ' εἴτε ἕνεκα τῶν πολλῶν ἀσχολιῶν, εἴτε ἐκ κακῆς συνηθείας ὀκνοῦσιν οἱ μαθηταὶ νὰ μανθάνωσιν ἐκ στήθους ὅ,τι δὲν εἶναι κανὼν γραμματικὸς ἢ ἐπιστημονικός· καὶ ὅμως εἰς τὰς δύο τελευταίας τάξεις ἀποστηθίζουσιν οἱ μαθηταὶ ποιήματα Γαλλικὰ, διότι ταῦτα, ἐκτὸς τοῦ ἐπαγωγοῦ, εὐκολύνουσιν αὐτοὺς, ἕνεκα τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τοῦ ἐσταθμημένου τῆς φράσεως.

22. Ἡ γραμματικὴ βεβαίως εἶναι ἡ βάσις καὶ ὁ ἄξων πάσης ἐπιστημονικῆς καὶ λελογισμένης διδασκαλίας, ἀλλ' οὐδὲν κωλύει καὶ ἐν τῇ θεωρητικῇ διδασκαλίᾳ αὐτῇ ν' ἀσκῆται πρακτικῶς ὁ μαθητής. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἰδέας ὁρμώμενος, διδάσκω τὴν γραμματικὴν ἑλληνιστί, ἐφ ὅσον οἱ μαθηταὶ δὲν εἶναι εἰσέτι ἱκανοὶ νὰ ἐννοῶσι Γαλλικὴν γραμματικήν· ἅμα ὅμως τοῦτο καταστῇ δυνατὸν, ἐπαναλαμβάνονται αἱ κτηθεῖσαι γνώσεις γαλλιστὶ διὰ τῆς γραμματικῆς καὶ τῶν γυμνασμάτων τῶν Noël et Chapsal ἐπὶ Γαλλικῶν γυμνασμάτων, ὥστε ἐνταῦθα πλέον ὁ μαθητὴς ἐρωτώμενος γαλλιστὶ ἐπὶ Γαλλικῶν γυμνασμάτων, διορθόνει αὐτὰ, ἀναφέρων τοὺς προσήκοντας κανόνας καὶ ὁμιλῶν γαλλιστὶ, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο νομίζω ἀξιόλογον ἄσκησιν πρακτικὴν καὶ θεωρητικήν. Τοῦτο κατορθοῦται κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη τῆς διδασκαλίας, κατὰ τὰ ὁποῖα διερχόμεθα ἅπαντα τὰ γυμνάσματα τοῦ Noël et Chapsal, ἀνερχόμενα εἰς δύο χιλιάδας ἀποσπάσματα καὶ φράσεις ἐξ ἐνδόξων συγγραφέων. Ἕνεκα δὲ τῆς ποικιλίας αὐτῆς τῶν μαθημάτων καὶ τοῦ βραχέος διαστήματος τῶν τριῶν καθ' ἑβδομάδα ὡρῶν διδάσκω δὶς τῆς ἑβδομάδος ἕκαστον μάθημα, ἑρμηνείαν, θέματα, γραμματικὴν καὶ γυμνάσματα καὶ ἄπαξ, ὡς ἐῤῥέθη, ἀποστήθισιν.

23. Τοιαύτη ἐν συντόμῳ ἡ μέθοδος, ἣν ἀκολουθῶ. Νομίζω δὲ αὐτὴν καλὴν, ἐπειδὴ εἶναι πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ καὶ προσπαθεῖ διὰ τῆς ἕξεως καὶ ἐπαναλήψεως νὰ ῥιζώσῃ ὅ,τι διὰ τῆς θεωρίας ἐκλάδευσε καὶ ἐμόρφωσε. Δὲν φρονῶ ὅμως ὅτι εἶναι ἄπταιστος, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· εὑρίσκομαι, καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς διδάσκαλος, εἰς μέσην τινὰ ἡλικίαν, ὥστε δύναμαι ἄνευ ἀλαζονείας νὰ εἴπω ὅτι ἔχω πεῖράν τινα, χωρὶς νὰ ἐπαλαιώθην τοσοῦτον ἐν τῇ μεθόδῳ μου καὶ νὰ ἐκρυσταλλώθην, ὥστε νὰ θεωρῶ ἀπόβλητον πᾶν ὅ,τι δὲν συνάδει μετ' αὐτῆς καὶ πᾶσαν δοκιμὴν δυναμένην ἴσως νὰ φέρῃ εἰς κρεῖσσον ἀποτέλεσμα. Πᾶς ὅμως, νουνεχὴς καὶ πεῖραν ἔχων τοῦ πράγματος ἄνθρωπος θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ ἐκμάθησις ξένης γλώσσης εἰς ξένην γῆν ἀπαιτεῖ μοιριδίως ἀναποφεύκτως χρονικὸν διάζημα μελέτης καὶ ἕξεως λίαν μακρὸν, καὶ ὅτι παρ' ἡμῖν οὔτε τὰ 390 μαθήματα, οὔτε ὁ εἰς παρασκευὴν ἑκάστου τῶν μαθημάτων τούτων καθιερούμενος ἕνεκα διαφόρων αἰτίων ὑπὸ τῶν μαθητῶν χρόνος ἐξαρκεῖ εἰς τοῦτο.

Ταῦτα φρονῶ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης· σκέψασθε δὲ καὶ Ὑμεῖς, πανοσιολογιώτατε κύριε Διευθυντὰ, καὶ βοηθήσατε καὶ ἐμὲ διὰ τῶν φώτων σας.

Σύν τε δυ' ἐρχομένω, καί τε πρὸ ὁ τοῦ ἐνόησεν,
Ὅππως κέρδος ἔῃ· μοῦνος δ' εἴπερ τε νοήσῃ,
Ἀλλά τε οἱ βράσσων τε νόος, λεπτὴ δέ τε μῆτις.

Τῆς ὑμετέρας Πανοσιολογιότητος
εὐπειθὴς καὶ πρόθυμος θεράπων
Α. ΝΟΝΝΟΤΤΗΣ.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Τάξις Β'. τῆς Σχολῆς.

2 ὥρας τῆς ἑβδομάδος.

Ἀνάγνωσις. Γραφή. Ἀρχαὶ γραμματικῆς, τὰ ὁμαλὰ ῥήματα μετά τινων ἀνωμάλων. Ἁπλᾶ τινα θέματα.

Τάξις Α'. τῆς Σχολῆς.

2 ὥρας τῆς ἑβδομάδος.

Γραμματικὴ Καρασούτσα τὸ τεχνολογικὸν μετὰ πάντων τῶν ἀνωμάλων ῥημάτων. Ἑρμηνεία ἐκ τοῦ Τηλεμάχου. Θέματα ἐκ τῆς μεθόδου Ἀν. Γραφὴ καθ' ὑπαγόρευσιν.

Τάξις Δ'. Γυμνασίου.

3 ὥρας τῆς ἑβδομάδος.

Γραμματικῆς τὸ συντακτικόν. Ἑρμηνεία ἐκ τοῦ Τηλεμάχου. Ἐξακολούθησις τῶν θεμάτων τοῦ Ἀν. Γραφὴ καθ' ὑπαγόρευσιν.

Τάξις Γ'. τοῦ Γυμνασίου.

3 ὥρας τῆς ἑβδομάδος.

Γραμματικὴ Noël et Chapsal μετὰ τῶν Γαλλικῶν γυμνασμάτων. Ἑρμηνεία τεμαχίων ἐνδόξων συγγραφέων ἐκ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας Ῥαγκαβῆ. Θέματα ἐξ Ἑλληνικοῦ κειμένου συνεχοῦς. Γραφὴ καθ ὑπαγόρευσιν.

Τάξις Β'. Γυμνασίου.

Γραμματικὴ καὶ γυμνάσματα Noël et Chapsal (ἐξακολούθησις) — Ἑρμηνεία ἐκ τοῦ προχείρου ἐνδόξων ποιητῶν καὶ πεζογράφων. Ἀποστήθισις τεμαχίων ποιητῶν. Θέματα. Ἐπιστολογραφία.

Ἐπισυνάπτεται ἐνταῦθα ὁ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ι. Δ. Ἀριστοκλέους ἐκφωνηθεὶς τῇ κγ'. Τβρίου ἐναρκτήριος λόγος. (Ἴδε σελ. 3).

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ.

Ὁ ἄνθρωπος, μόλις ἐξέρχεται τῆς μήτρας, μόλις φωτίζεται ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ εἰσδέχεται τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, καὶ εὐθέως πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως παθαίνεται, ὑφιστάμενος ὁρμεμφύτως καὶ ἐνστιγματικῶς τὴν ἀνάγκην τοῦ ἐκπληροῦν χρειώδεις τινὰς εἰς ἑαυτὸν λειτουργίας, μηδενὸς ἐγωϊστικοῦ προϋπολογισμοῦ κατάρχοντος. Καθ' ὅσον δὲ ὁ χρόνος τῆς εἰς τὴν γῆν ἐπιδημίας αὐτοῦ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μακρότερος γίνεται, κατὰ τοσοῦτο καὶ αἱ ἀνάγκαι αὐτοῦ ἀναπτύσσονται καὶ βαθμηδὸν πολλαπλασιάζονται. Καὶ ἐκ πρώτης μὲν ἀφετηρίας ἡ πλήρωσις αὐτῶν εἰς οὐδένα ἕτερον σκοπὸν φαίνεται ἀποτερματιζομένη, ἢ εἰς μόνην τὴν φυσικὴν συντήρησιν καὶ εὐεξίαν. Ἀλλ' ἀφοῦ προχωρήσῃ ὀλίγον ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ζωῆς, ἑτέρας φύσεως ἀνάγκαι ἐν αὐτῷ διατρανοῦνται, ἀφορίζουσαι αὐτὸν βαθμηδὸν τῆς ὑλικῆς χαμερπείας. Ἡ δὲ ἐνεργητικότης αὐτοῦ τότε, ὑπὸ δύο ἑτερογενῶν ἐλατηρίων ὠθουμένη, διαμερίζεται, οὕτως εἰπεῖν, ἀδιαιρέτως, καὶ ἐν τῇ διφυεῖ ταύτῃ ἐργασίᾳ διατελεῖ ἀνακυκλουμένη, καὶ οὕτω πρὸς ταῖς φυσικαῖς ἀνάγκαις τίθενται καὶ αἱ ἠθικαί.

Αἱ ἀνάγκαι αὗται εἰσιν ἀπόλυτοι καὶ γενικαί. Κατὰ πάντα χρόνον καὶ χῶρον, ἐν πάσαις ταῖς φυλαῖς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐν οἱᾳδήποτε κράσει καὶ ἰδιοσυγκρασίᾳ, κέκτηνται πραγματικὴν καὶ μόνιμον ὑπόστασιν, ἀνελισσόμεναι κατὰ διαφόρους βαθμοὺς δραστηριότητος καὶ ἐντάσεως. Ἔρχονται καὶ παρέρχονται τὰ ἄτομα· ἀλλ' αὗται ἐπιζῶσιν ἀμετακινήτως ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως προϊοῦσαι, ἐκεῖθεν πηγάζουσαι, καὶ εἰς μόνην τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς οὐσιωδῶς τείνουσαι. Ἐν τούτοις, εἰ καὶ συμπαρομαρτοῦσιν ἀδιαλείπτως, καὶ διὰ τὸ ἀναγκαῖον αὐτῶν ὁμοίως ἐκτιμῶνται, οὐχ ἧσσον ὅμως διαφέρουσιν ἀλλήλων, κατά τε τὴν σχετικὴν καὶ τὴν ἀπόλυτον αὐτῶν ἀξίαν· διότι πάντες, νομίζω, σύνισμεν, κατὰ πόσον αἱ ἠθικαὶ ἀνάγκαι ὑπέρκεινται τῶν φυσικῶν.

Ἐν δὲ τῷ συνόλῳ αὐτῶν μία ἀληθῶς διακρίνεται, σκοπὸν ἄμεσον ἔχουσα τὸν διανοητικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν καταρτισμὸν τσῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἐστὶν ὁ ἔρως τοῦ εἰδέναι.

Πᾶς ἄνθρωπος κινεῖται ἐνδομύχως ὑπὸ τοῦ συναισθήματος τῆς φιλομαθείας. Περιέργειά τις ἔμφυτος ὠθεῖ ἕκαστον ἵνα μανθάνῃ πάντοτε καὶ πληροῖ τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν διαφόρων καὶ ποικίλων ἰδεῶν καὶ γνώσεων. Τὴν ἄγνοιαν θεωρεῖ ὡς τὴν σκληροτέραν τῆς φύσεως αὐτοῦ μάστιγα. Τὸ πᾶν ζητεῖ ἵνα περιλάβῃ ἐν ἑαυτῷ· τὸ πᾶν ἵνα ἐννοήσῃ. Στρέφει τῇ δε κἀκεῖσε

τὰ βλέμματα αὐτοῦ ἐν τῇ ἀχανεῖ φύσει, καὶ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα φαινόμενα πλήττουσι τὰς αἰσθήσεις του, ὥστε, συναισθανόμενος τὴν ἀμάθειάν του, ζητεῖ ἐπιμόνως ἵνα μελετήσῃ αὐτὰ κατὰ τὸ δέον, καὶ οὕτω κορέσῃ τὸν ἔμφυτον αὐτῷ τοῦ εἰδέναι ἔρωτα. Ἐξετάζει τὰς διαφόρους τῶν ὄντων τάξεις, ἀνακαλύπτει τὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις αὐτῶν καὶ τὰς διαφορὰς, ἐρευνᾷ τὸν κόσμον ὑπὸ διαφόρους ὄψεις· λαμβάνει μᾶλλον ἢ ἧττον γνῶσιν τούτου· φθάνει, ἐνὶ λόγῳ, εἰς τὸν ὑποτιθέμενον σκοπόν· ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία τοῦ γνῶναι ὁλοσχερῶς δὲν πληροῦται. Ἡ ὕλη, ἣν παρέσχεν αὐτῇ ὁ ὁρατὸς κόσμος, δὲν ἀρκεῖ πρὸς διατροφήν της. Ζητεῖ τι, ὅπερ διὰ μόνων τῶν αἰσθήσεων ἀνέφικτον καθίσταται. Τὸ ἐνεστὼς μόνον τῇ ἀπαρέσκει. Ζητεῖ συνάμα τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον. Ζητεῖ ἵνα ἐννοήσῃ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος: τὸ πῶς καὶ τὸ *διατί*· τοὺς ἀρχικοὺς λόγους καὶ τὰς τελικὰς αἰτίας τῶν ὄντων· καὶ οὕτω συνίσταται ἡ Φιλοσοφία, ἡ δέσποινα αὕτη καὶ κυρία ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἱεραρχίᾳ.

Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ ὁ ἄνθρωπος ἐφικνεῖται τοῦ Ὑψίστου τούτου σκοποῦ; Ποῦ κεῖνται τὰ στοιχεῖα τῆς γνώσεως καὶ τῆς πραγματικότητος, ὁ ἄκρος καὶ τελικὸς λόγος τῶν ὄντων καὶ φαινομένων, δι' οὗ δύναται ἵνα λύσῃ τὸ παγκόσμιον πρόβλημα, καὶ οὕτως ὁρίσῃ ἀνενδυιάστως καὶ αὐτὸν τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου; Ποῖον, ἐνὶ λόγῳ, τὸ κέντρον τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης; Ὁ ἐν ἡμῖν λόγος, δύναμις ἐνιαία καθ' ἅπασαν τὴν ὑφήλιον δημιουργίαν· πηγὴ ἀνεξάντλητος ἰδεῶν καὶ γνώσεων, διακρινουσα τὸν ἄνθρωπον τῶν ζώων, καὶ ἐξομοιοῦσα αὐτὸν μετὰ τοῦ Θεοῦ. Αὐτός ἐστιν ὁ ἀκράδαντος καὶ ἀδιάσειστος θεμέλιος, ἐφ' οὗ ἐρείδεται καὶ παγιοῦται ἡ *Θρησκεία*. Αὐτός ἐστιν ἡ οὐρανία καὶ ἀχειροτεύκτος Κιβωτὸς, ἐν ᾗ ἐναποτεταμίευται ὁ θεόγραφος τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ δικαίου νόμος. Ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ θρόνου ἀμετακινήτου καὶ ἀδαμαντίνου, ἐφεδράζεται ἡ *Ἐπιστήμη*. Ἐν αὐτῷ κεῖνται αἱ θεμελιώδεις ἀρχαί, δι' ὧν διαγινώσκεται καὶ ἐννοεῖται τὸ πλάσμα καὶ ὁ πλάστης. Δι' αὐτοῦ χειραφετουμένη ἡ τέχνη, περιβάλλεται ἅπαν τὸ κῦρος τῆς αὐθεντικότητος καὶ τῆς ἀληθείας. Αὐτὸς προμνηστεύεται τὴν αἰωνιότητα, αὐτὸς ἐπιῤῥώννυσι καὶ ἐνισχύει τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἐν τῇ ὑπομονῇ καὶ τῇ καρτερίᾳ. Πᾶσα πνευματικὴ τῆς ψυχῆς ἐργασία δι' αὐτοῦ ἄρχεται καὶ δι' αὐτοῦ λήγει. Αὐτὸς διϋλίζει, οὕτως εἰπεῖν, καὶ πνευματίζει καὶ αὐτὰς τὰς χαμαιζήλους καὶ χαμαιπετεῖς τῆς ψυχῆς τάσεις. Ὁ Λόγος ἐστὶν ἐν γένει ἡ νοητὴ ἐκείνη καὶ οὐρανοβάμων κλίμαξ, δι' ἧς τὸ πεπερασμένον συνεντυγχάνει τῷ ἀπείρῳ.

Ἰδοὺ τὸ κύριον καὶ πρώτιστον τῆς φιλοσοφίας ἀντικείμενον, δι' οὗ πᾶσα ἔρευνα καὶ μελέτη καθίσταται δυνατὴ καὶ τελεσφόρος. Ἄνευ τῆς φιλοσοφικῆς γνώσεως τῆς δυνάμεως ταύτης οὔτε ἡ φιλοσοφία τῆς θρησκείας, οὔτε ἡ φιλοσοφία τῆς ἐπιστήμης, οὔτε ἡ τῆς τέχνης, οὔτε ἡ τῆς Ἱστορίας,

δύνανται ἵνα ὑπάρξωσι. Τὸ πᾶν ἀκατάληπτον καὶ σκοτεινόν. Ἡ ἔρευνα τοῦ λόγου ἐστὶν ὁ ἀπόλυτος καὶ ἄφευκτος ὅρος οἱασδήποτε ἄλλης ἐρεύνης. Ἀνάγκη ἄρα διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀνάγκη μεγίστη καὶ ἀναπόδραστος ἡ φιλοσοφικὴ τοῦ Λόγου ἔρευνα. Δι' αὐτῆς καὶ μόνης ἱκανοποιεῖται ὁ ἔμφυτος τῷ ἀνθρώπῳ ἔρως τοῦ εἰδέναι καὶ διαγινώσκεται ἡ πρωτίστη καὶ τελικὴ ἀρχὴ τοῦ παντός.

Τὸ οὐσιῶδες καὶ ἀπαραίτητον τῆς ἀνάγκης ταύτης λαβὼν κἀγὼ ὑπ' ὄψιν, προεθέμην ἀπό τινος ὅπως ἀποπειραθῶ κατὰ τὸ ἐνὸν μικρᾶς τινος περὶ τοῦ θέματος τούτου πραγματείας. Διεῖλον δὲ ταύτην ἐξ ὑπαρχῆς εἰς τρία τμήματα· καὶ τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει τὴν ψυχολογικὴν τοῦ Λόγου ἔρευναν· τὸ δεύτερον ἐξετάζει αὐτὸν ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν· τὸ δὲ τρίτον ἐστὶ συνοπτική τις ἔκθεσις τῶν κυριωτέρων κατὰ διαφόρους ἐποχὰς περὶ τούτου φιλοσοφημάτων. Ἐκ τοῦ συνόλου τῆς πραγματείας ταύτης, ἥτις οὐκ ἐπεραιώθη εἰσέτι, μικρά τινα μόνον τεμάχια παρασκευασθέντα ἀνεγνώσθησαν ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ. Ἤδη δὲ τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς σεβαστῆς Σχολαρχίας καὶ τῶν ἀξιοτίμων συναδέλφων μου ἵνα ποιήσωμαι τὸν ἐναρκτήριον λόγον τοῦ ἤδη ἀρχομένου Σχολικοῦ ἔτους ἐν τῇ Μεγάλῃ ταύτῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, προάγομαι ἵνα ὑποβάλω τὸ πρῶτον τμῆμα τῆς ῥηθείσης πραγματείας, ἐν ᾧ θέλω ἐξετάσει τὸν Λόγον ψυχολογικῶς.

Πρὶν δὲ ἐπιλάβωμαι τοῦ κυρίου ἀντικειμένου, θέλω προτάξει ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς μεθόδου, ἣν ἐτήρησα ἐν τῇ πραγματείᾳ μου ταύτῃ.

Ὁ ἄνθρωπος διακρίνεται πάντων τῶν ζώων ὡς λαβὼν παρὰ τοῦ πλάστου αὐτοῦ τὴν δύναμιν τοῦ αὐτοσυνειδήτου, τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης ὁράσεως τῆς ψυχῆς, δι' ἧς διατελῶν ἀείποτε καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἐγρηγόρσεως, εἰς ἄμεσον συγκοινωνίαν μετὰ τῶν αἰσθημάτων, τῶν νοημάτων καὶ τῶν βουλημάτων αὐτοῦ, γινώσκει αὐτὸς ἑαυτόν, μηδενὸς ἑτέρου μέσου πρὸς τοῦτο χρήζων. Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐστὶν ἀναμφίλεκτος, ὡς στηριζομένη ἐπὶ τῆς μαρτυρίας ἑκάστης ἀτομικότητος καὶ ἁπάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλ' ἡ ἀρχικὴ αὕτη καὶ αὐτόματος συνείδησις, καίτοι πλήρης καὶ ἀκεραία, δείκνυται ὅμως πάντοτε σκοτεινὴ καὶ συγκεχυμένη. Ἀφ' ἑνὸς μέν, ἡ διάκρισις τοῦ ὑποκειμένου ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου ἐστὶ τοσοῦτον ἀσθενής, ὥστε πολλάκις φαίνονται ὅτι συμπίπτουσιν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ὡς μὴ διακρινόμενα σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων. Ἀφ' ἑτέρου, τὰ διάφορα ἐν αὐτῇ φαινόμενα παρίστανται οὕτω σκοτεινά, ὥστε οὐδεμία αὐτῶν πρόσφορος ταξιθέτησίς ἐστι δυνατή. Ἐκ τούτων ἐννοεῖται εὐκόλως ὅτι ἡ τοιαύτη κατάστασις τῆς συνειδήσεως οὐδεμίαν εὐκρινῆ καὶ καθαρὰν γνῶσιν τῆς φύσεως αὐτοῦ ἠδύνατο ἵνα παράσχῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἑπομένως ἦτο ἀνάγκη καθαρωτέρας τινὸς καταστάσεως αὐτῆς. Αὕτη δὲ καθίσταται ἐφικτὴ δι' ἐντεταμένης προσοχῆς καὶ ἀκριβοῦς παρατηρήσεως, ἐνεργουμένης διὰ

τῆς βουλήσεως. Ἡ δευτέρα αὕτη, οὕτως εἰπεῖν, συνείδησις φέρει μὲν ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τῆς προτέρας, ὡς ἀπ' αὐτῆς λαμβάνουσα τὸ εἶναι, μηδενὸς ἐλλείποντος ἢ πλεονάζοντος, εὐμοιρεῖ ὅμως αὐτενεργητικότητος καὶ σαφηνείας ἀσυγκρίτως ἐντελεστέρας τῆς πρώτης. Ἐπ' αὐτῆς στηρίζεται καὶ ἡ φιλοσοφικὴ μέθοδος τῆς διαγνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Δι' αὐτῆς δύναται ἵνα ἐξακριβωθῇ κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἥ τε φύσις καὶ αἱ ἰδιότητες τοῦ ἐν ἡμῖν Λόγου, οἱ νόμοι, ἐφ' ὧν οὗτος στηρίζεται, καὶ δι' ὧν ἐνεργεῖ ἀναλλοιώτως καὶ ἀπαραλλάκτως.

Ἀλλ' ὁπόσαι ἐργασίαι ἀπαρτίζουσι τὴν φιλοσοφικὴν ταύτην μέθοδον; Δύο. Ἡ ἀνάλυσις καὶ ἡ σύνθεσις. Ἰδοὺ οἱ ἀπόλυτοι ὅροι πάσης διασκέψεως καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Καὶ ἡ μὲν ἀνάλυσις ἄνευ τῆς συνθέσεως παράγει ἀτελῆ τινα καὶ ἀβάσιστον ἐπιστήμην· ἡ δὲ σύνθεσις ἄνευ τῆς ἀκριβοῦς ἀναλύσεως, ἱδρύουσα ὑποθέσεις ἐπὶ ὑποθέσεων, λήγει εἰς ἰδέας τινὰς ὅλως χιμαιρικὰς καὶ ἀνυποστάτους, δι' ὧν ἀφιστάμεθα ὁλοσχερῶς τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἀληθείας. Ἡ ἀληθὴς μέθοδος συνίσταται εἰς τὸν ἁρμόδιον συνδυασμὸν αὐτῶν. Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀπέδειξεν ἐναργέστατα, ὅτι ἡ ἔλλειψις τῆς ἁρμοδίου μεθόδου, διαστρέφουσα τὸν νοῦν, δίδωσι χώραν εἰς τὰς γελοιοδεστέρας καὶ παραλογωτέρας τῶν ἰδεῶν, ἃς περ μόνη ἡ ὑγιὴς μέθοδος δύναται ἵνα διαφύγῃ. Τὴν μέθοδον ταύτην θέλω τηρήσει ὅσον τὸ δυνατὸν κἀγὼ ἐνταῦθα, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῆς στοιχείου, δηλονότι τῆς ἀναλύσεως.

Πρὸς εὐχερῆ κατάληψιν τῶν διαφόρων τῆς ψυχικῆς ζωῆς φαινομένων καθίσταται ἐπάναγκες ὅπως ὁρισθῶσιν ἐξ ὑπαρχῆς οἱ κυριώτεροι τῶν νόμων, εἰς οὓς αὕτη ὑπόκειται. Καίτοι ἡ ψυχὴ διατελεῖ στενῶς καὶ ἀδιασπάστως συνδεδεμένη μετὰ τῆς ὀργανικῆς δυνάμεως, οὐδόλως ὅμως δύναται ἵνα ταὐτισθῇ μετ' αὐτῆς καὶ συναπαρτίσῃ μίαν τινὰ ζωτικὴν δύναμιν· διότι τὸ αὐτοσυνείδητον καὶ αὐτενεργὸν αὐτῆς εἰσὶ δύο οὐσιώδη γνωρίσματα, δι' ὧν διακρίνεται οὐ μόνον τῆς φυτικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἰδίᾳ τῆς τῶν ζώων, ἥτις δείκνυται βαθμολογικῶς πολλῷ ὑπερτέρα ἐκείνης. Ἀλλὰ τὸ αὐτοσυνείδητον τοῦτο καὶ αὐτενεργὸν τῆς ψυχῆς δὲν δύνανται ἐν τῇ ἐνεστώσῃ αὐτῆς καταστάσει ἵνα ἐνεργῶσιν ἀπολύτως καὶ ἄνευ ὅρου. Ἀπαιτεῖται διέγερσίς τις ἐξωτερικὴ, δι' ἧς ἐρεθίζεται αὕτη καὶ προάγεται εἴς τινα ἰδιοφυᾶ, ὡ, ἤδη εἶπον, αὐτοκίνητον καὶ αὐτόματον ἐνέργειαν. Συνεπείᾳ τῆς γενικῆς ταύτης ἀρχῆς, πᾶσα συγκοινωνία τῆς ψυχῆς μετὰ τῆς ὕλης ἀδύνατος καθίσταται, ἐὰν μὴ προηγουμένως ὑπάρξῃ ἐπίδρασίς τις ἐκείνης ἐπ αὐτῆς. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν ὄντων σχέσιν της, αὕτη ἐνεργεῖται δυνάμει τῶν πέντε αἰσθητηρίων ὀργάνων, τῶν γενικῶν τούτων ὅρων πάσης ἐξωτερικῆς ἐν τῇ ψυχῇ εἰδήσεως. Διὰ δὲ τὰς διαφόρους καταστάσεις τῆς ὀργανικῆς ἡμῶν ζωῆς καὶ τὰς διαφόρους ἀνάγκας καὶ τὰ παθήματα τοῦ

σώματος, ὑπάρχει γενικόν τι αἰσθητήριον ἐν αὐτῷ, διαβιβάζον εἰς τὴν ψυχὴν ταῦτα πάντα. Ἡ ἀνάγκη δὲ αὕτη τοῦ νόμου τῆς ἐρεθιστικότητος προκαλεῖ ἕτερον νόμον, ὅστις δύναται ἵνα θεωρηθῇ φυσικὴ συνέπεια ἐκείνου. Ὁ νόμος οὗτός ἐστιν ὁ τῆς παθητικότητος, εἰς ὃν ὑποκειμένη ἡ ψυχὴ, αἰσθάνεται προσγινομένην ἐν ἑαυτῇ τροποποίησίν τινα, παρεπομένην τῇ ἐπιδράσει. Ἡ συγκοινωνία δὲ αὕτη τῆς ψυχῆς μετὰ τῆς ὕλης ὡς κύριον αὐτῆς ἀποτέλεσμα παράγει τὴν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συνειδήσει παράστασιν καὶ τὴν ἐξιδέωσιν τῶν ἐξωτερικῶν ὄντων καὶ τῶν φαινομένων καὶ τῆς τοιᾶς δε ἢ τοιᾶσδε καταστάσεως τῆς ὀργανικῆς ἡμῶν ζωῆς. Τὸ διπλοῦν τοῦτο φαινόμενον, εἰ καὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς θεωρεῖται ὡς ἁπλοῦν καὶ μὴ τοσούτῳ σπουδαῖον, εἰς οὐδένα ὅμως ἀκριβῆ παρατηρητὴν καὶ ἀναλυτικὸν φιλόσοφον δύναται ἵνα φανῇ τοιοῦτον· καθότι ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται ἡ τελεσιουργὸς δύναμις τοῦ Λόγου· ἐν αὐτῷ ὑποδείκνυται τὸ πρῶτον βῆμα τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν μεταρσίωσιν.

Τὰ διάφορα στοιχεῖα ἑκατέρας τῶν ἀντιλήψεων τούτων, ἐξ ὧν συνίστανται αἱ ἀνθρώπιναι γνώσεις, εἰσὶ τοσοῦτον ἀλλοῖα τῶν ὑλικῶν ἐντυπώσεων, δι' ὧν παράγονται ταῦτα ἐν τῇ ψυχῇ, ὥστε ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης ἐνεργείας τῆς ψυχῆς ὑπεμφαίνεται ἡ πρὸς τὸν ἀφυλισμὸν τάσις της καὶ ἡ οὐράνιος αὐτῆς καταγωγή. Ἐὰν μετ' ἐπιστασίας ἐξετάσωμεν τὴν ὕλην καθ' ἑαυτὴν, οὐδὲν ἕτερον αἰσθητικῶς διακρίνομεν ἢ ἰδιότητας, καταστάσεις τινὰς ὀργανικὰς καὶ φαινόμενα ἐπιδρῶντα ἐπὶ τῶν αἰσθητηριων. Ἰδοὺ ὅ,τι προβάλλει ἡ ὕλη. Ἐὰν δὲ ταὐτοχρόνως ἐρευνήσωμεν τὰς ἐξ αὐτῆς προσγινομένας ἡμῖν ἀντιλήψεις, θέλομεν εὕρει ταύτας οὐδόλως περιωρισμένας ἐντὸς τοῦ στενωτάτου τούτου κύκλου τῶν παραστάσεων.

Μόλις τὰ αἰσθητήρια ὄργανα ἀπαντῶσιν οἱονδήποτε ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον, καὶ ἀμέσως κατὰ τὸν νόμον τῆς ἐρεθιστικότητος γίνεται ἐπίδρασίς τις ἐπ' αὐτῶν, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ παθαίνεται· ἀλλὰ ταὐτοχρόνως καὶ ἀκαριαίως διεγειρομένη, συνεπείᾳ τοῦ νόμου τῆς αὐτενεργείας, φέρεται πρὸς τὰ ἔξω, ὅπως παραστήσῃ πνευματικῶς ἐν τῇ συνειδήσει καὶ ἐξιδεώσῃ διὰ τῆς γνωστικῆς αὐτῆς δυνάμεως τὸ ἀντικείμενον ἐκεῖνο. Ἡ παράστασις δὲ αὕτη ἡ ἐξιδέωσις εἶναι εἰδικὴ δι' ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων. Ὅπως δήποτε ὅμως, ἡ ἐξιδέωσις αὕτη γίνεται καθ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν νόμον καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν. Οἱονδήποτε καὶ ἂν ἤθελεν εἶσθαι τὸ αἰσθητήριον, ἡ ψυχὴ μόλις διεγείρεται καὶ ἀμέσως πιστεύει μετ' ἀδιστάκτου πεποιθήσεως εἰς τὴν πραγματικὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀντικειμένου, οὗτινος ἐπίδρασις ἐγένετο ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων. Συγχρόνως ἀντιλαμβάνεται τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ καὶ θεωρεῖ αὐτὰς συνάμα ἀδιαῤῥήκτως συνηνωμένας ἐντὸς συνεκτικοῦ τινος καὶ ἑνωτικοῦ ὅλου, καὶ οὕτω συνδυάζει μετὰ τῶν ἰδιοτήτων ἐκείνων καὶ τὴν οὐσίαν. Πιστεύει μετὰ πεποιθήσεως ὅτι τὸ σῶμα ἐκεῖνο ὑπόκειται ἀναποδράστως εἰς τὴν

συνθήκην τοῦ χώρου. Ἐνῷ δὲ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ ἐξωτερικὸν ἐκεῖνο σῶμα διαβιβάζεται καὶ λαμβάνει θέσιν ἐν τῇ συνειδήσει, ταὐτοχρόνως διακρίνει αὐτὸ ἡ ψυχὴ καὶ ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἀτομικότητος οὕτως, ὥστε ἡ γνῶσις τοῦ ὑποκειμένου οὔτε προηγεῖται οὔτε ἕπεται τῇ γνώσει τοῦ ἀντικειμένου. Οὐδετέρα τούτων ὁρίζεται ὑπὸ τῆς ἄλλης. Ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ στιγμῇ ἡ ψυχὴ ἀντιλαμβάνεται τῆς ὑπάρξεως ἑκατέρων τῶν ὄντων, εἰ καὶ μὴ τοσούτῳ διακεκριμένως καὶ καθαρῶς, συνάμα δὲ καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν. Οὕτω παρίσταται καὶ ἐξιδεοῦται τὸ ἀντικείμενον ἐκεῖνο ἐν τῇ συνειδήσει. Ἡ ἐξιδέωσις αὕτη, ὡς βλέπομεν, εἰς οὐδὲν ἕτερον συνίσταται, ἢ εἰς τὴν βεβαιότητα, ἣν περ ἀμέσως σχηματίζει ἡ ψυχὴ περὶ τῆς ἰδίας πραγματικότητος, τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, περὶ τοῦ ἀναγκαίου συνδυασμοῦ τῆς οὐσίας μετὰ τῶν ἰδιοτήτων, περὶ τῆς ἐν χώρῳ ὑπάρξεώς του, καὶ τῆς διακρίσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἐγώ. Ἰδοὺ ἡ ἐξωτερικὴ ἀρχικὴ τῶν ὄντων ἀντίληψις. Ἀναλύσωμεν ἤδη αὐτὴν, ὅπως ἐννοήσωμεν κατὰ τὸ δέον τὴν φύσιν της.

Τὸ ὑλικὸν τοῦτο ἀντικείμενον, οἱονδήποτε καὶ ἂν ᾖ, ἄγνωστον ἕως ἄρτι τυγχάνον, πρῶτον ἤδη ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ αἰσθητηρίου. Ἡ ψυχὴ οὐμόνον οὐδόλως προεκάλεσεν αὐτὸ διὰ τῆς προσοχῆς καὶ τῆς διασκέψεως, ἀλλ' οὔτε ἠδύνατο κἂν ἵνα ὑποπτεύσῃ τὴν ὕπαρξίν του. Ἡ ψυχὴ ἀπροπαράσκευος ὅλως εὑρίσκεται ἀπέναντι αὐτοῦ, καὶ ἀκαριαίως διατρανοῦται αὐτὸ ἐν αὐτῇ, καθ' ὃν προεξέθεμεν τρόπον. Αὐτὴ δὲ, ὑπείκουσα εἴς τινα νόμον ἔμφυτον καὶ ἀνεξάρτητον τῆς ἀτομικῆς βουλήσεως, ἐξιδεοῖ αὐτὸ ἐν τῇ συνειδήσει· ὥστε ἡ τοιαύτη ἀρχικὴ ἀντίληψις ἐστὶν ὄντως αὐτόματος, ἀνεπιλόγιστος καὶ ἀδιάσκεπτος. Ἰδοὺ ὁ πρώτιστος αὐτῆς χαρακτὴρ. Οὐδεμία ἀντίῤῥησις δύναται ἵνα ἰσχύσῃ κατὰ τῆς ἀληθείας ταύτης· πᾶς ἄνθρωπος σύνοιδε τίνι τρόπῳ ἀντιλαμβάνεται τὸ πρῶτον τῶν φυσικῶν ὄντων.

Συνέπεια τοῦ χαρακτῆρος τούτου ἐστὶ τὸ ἀληθὲς καὶ ἀπλημμελὲς τῶν γνώσεων, αἵτινες διοχετεύονται τῇ ψυχῇ διὰ τῆς ἀρχικῆς ταύτης πρὸς τὰ ἔξω αὐτενεργείας της. Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἐνταῦθα, ὡς εἴδομεν, ἀκαριαίως ἐποπτεύσασα τὸ ἀντικείμενον, ἄνευ ἰδίας τινὸς ἐναὐτῇ ἐπιλογιστικῆς ἐργασίας ἀντελήφθη τούτου, ἕπεται ὅτι οὐδεμία ἄλλη ἐργασία προϋπῆρξε τῆς ἀντιλήψεως, πλὴν τῆς φυσικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῆς περὶ αὐτοῦ αὐτομάτου βεβαιότητος τῆς ψυχῆς. Ἑπομένως οὐδεμία πλάνη ἠδύνατο ἵνα λάβῃ χώραν· διότι μόλις τὸ σῶμα διετρανώθη, καὶ ἡ ψυχὴ, ἀμέσως δεξαμένη τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἐνεργείας, ἐπίστευσεν εἰς αὐτό. Ὥστε πᾶσα ἐνέργεια ἀπὸ μέρους τῆς ψυχῆς ἐστὶν ὅλως ἀνεπιλόγιστος καὶ ἀνεξάρτητος τῆς ἐγωϊστικῆς βουλήσεως.

Τρίτος χαρακτὴρ αὐτῆς ἐστὶ τὸ συγκεκριμένον. Ἅπασαι αἱ ἰδέαι, ἅς περ ἐκτήσατο ἡ ψυχὴ ἐν τῇ ἀντιλήψει ταύτῃ, περιορίζονται εἰς μόνην τὴν γνῶσιν τοῦ μερικοῦ τούτου ἀντικειμένου. Αὐτὸ μόνον ἀποβλέπουσιν, αὐτὸ

ὁρίζουσι, καὶ οὐδὲν γενικὸν ἐνυπάρχει. Ἑπομένως ἡ ἀρχικὴ αὕτη ἀντίληψις φέρει πάντοτε τὸν συγκεκριμένον χαρακτῆρα. Ἰδοὺ οἱ κυριώτεροι χαρακτῆρες αὐτῆς. Ἴδωμεν ἤδη καὶ ὁποῖά εἰσι τὰστοιχεῖα, ἐξ ὧν συνίσταται ἡ ἀρχικὴ αὕτη γνῶσις.

Αἱ ἰδέαι, αἱ ἀπαρτίζουσαι αὐτὴν, εἰσὶ δύο φύσεων ἀντιθέτων· αἱ μὲν δείκνυνται προϊοῦσαι ἐκ τῆς αἰσθήσεως, αἱ δὲ καθίστανται ἀνερμήνευτοι δι' αὐτῶν. Ἐν πρώτοις παρίσταται ἡ βεβαία καὶ στερεὰ πίστις εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀντικειμένου. Ἡ αὐτόματος αὕτη καὶ ἀνεπιλόγιστος βεβαιότης πόθεν πηγάζει; Μὴ ἡ ὕπαρξίς ἐστιν ὑλικὸν τι, ὑποπίπτον τῇ αἰσθήσει; Τίς ἐντύπωσις ἀνάλογος ἐξιδέωσεν αὐτὴν ἐν τῇ ψυχῇ; Διὰ τίνος αἰσθητηρίου τῇ διεβιβάσθη; Πόθεν ἡ εἰς αυτὴν βεβαία πίστις; Ἐὰν, ὥς τινες ἐδογμάτισαν, ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἀφῃρημένη ἰδέα τοῦ δυνατοῦ τῆς ὑ πάρξεως, συνδυασθεῖσα διὰ τῆς συγκρίσεως μετὰ τῆς ἀορίστου ἰδέας τοῦ σώματος, παρήγαγον τὴν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ μερικοῦ τούτου σώματος βεβαιότητα, τοῦτό ἐστιν ὅλως ἀδύνατον. Πρῶτον, διότι ἡ ἐνεργητικότης τῆς ψυχῆς δὲν ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἀφαιρέσεως· καὶ δεύτερον, διότι, οἱαδήποτε κρίσις, οἱοσδήποτε συλλογισμὸς, ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς ἀφῃρημένης ἰδέας τοῦ δυνατοῦ τῆς ὑπάρξεως, εἰς οὐδὲν ἕτερον θέλει λήξει ἀφεύκτως, ἢ ὁμοίως εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ δυνατοῦ τῆς ὑπάρξεως τοῦ μερικοῦ τούτου σώματος. Οὐδέποτε ἡ ἰδέα τοῦ δυνατοῦ παράγει τὸ βέβαιον καὶ τὸ πραγματικόν. Οὔσης τῆς ἀρχῆς ἁπλῶς μόνον δυνατῆς καὶ ἀφῃρημένης, ἡ συνέπεια αὐτῆς δύναται εἶναι βεβαία καὶ συγκεκριμένη; Ἡ ψυχὴ, ἀντιλαμβανομένη τοῦ σώματος, πέποιθεν οὕτως ἑδραίως περὶ τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως, ὥστε οὐδὲ κἂν ἴχνος ἐλαχίστης ἀμφιβολίας σκανδαλίζει αὐτὴν τὴν ἀρχήν. Ἡ παιδικὴ ἡλικία ἐστὶν ὁ ἀξιόχρεως μάρτυς τῆς ἀληθείας αὐτῆς. Ἐκ τούτων δείκνυται ὅτι ἡ περὶ τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως τοῦ σώματος ἐκείνου βεβαιότης δὲν διαβιβάζεται ἐν τῇ ψυχῇ διὰ τῶν αἰσθητηρίων, ἀλλ' ἔσωθεν προϊοῦσα, ἐφαρμόζεται ὑπὸ τῆς αὐτενεργούσης ψυχῆς ἐπὶ τοῦ σώματος. Ἑπομένως ἡ ἀλήθεια δὲν φέρεται ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω, ὡς ἠξίωσάν τινες, ἀλλὰ τοὐναντίον. Ταῦτα λέγων, οὐδόλως ἐννοῶ ὅτι ἡ ἀλήθειά ἐστιν ὅλως ὑποκειμενικὴ, ὡς οἱ περὶ τὸν Κὰντ ἠξίωσαν· ἀλλ' ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐστὶ τὸ κέντρον τῆς ἀληθείας, ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον ὅμως ὅρον τῆς ἐξωτερικῆς τοῦ ἀντικειμένου ἐπιδράσεως.

Μετὰ τὴν περὶ τῆς ὑπάρξεως βεβαιότητα, ἐπέρχεται ἡ βεβαιότης τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἰδιοτήτων ἐκείνου μετὰ τῆς οὐσίας. Διὰ πάντων τῶν αἰσθητηρίων εἰδοποιοῦνται καὶ προσιδεάζονται τὰ αἰσθήματα τῶν ἰδιοτήτων, εἴτε γενικῶν καὶ ἀρχικῶν, εἴτε μερικῶν καὶ δευτερευουσῶν. Διὰ τῆς ἁφῆς προσιδεάζεται τὸ αἴσθημα τῆς ἀντιστάσεως, τοῦ σχήματος, τῆς ἐκτάσεως, τῆς κινήσεως, τῶν στοιχειωδῶν τούτων τῆς ὕλης ἰδιοτήτων. Διὰ τῆς ὁράσεως ἐξιδεοῦται τὸ αἴσθημα τῆς ἐπιφανείας, τῶν χρωμάτων,

καὶ οὕτω διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων προσιδεάζονται αἰσθήματα ἰδιοτήτων. Ἡ δὲ οὐσία, ἡ ἑνωτικὴ αὕτη καὶ συνεκτικὴ τῶν ἰδιοτήτων ὑπόστασις, διὰ τίνος αἰσθητηρίου ἐπιδρῶσα ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐξιδεοῦται ὑπ' αὐτῆς καὶ συμπαρίσταται ἐν τῇ συνειδήσει; Ἂν μὲν θεωρήσωμεν αὐτὴν διαβιβαζομένην ἐν τῇ ψυχῇ διὰ τῶν αἰσθήσεων, ὀφείλομεν ἵνα ζητήσωμεν τὴν ὁλικὴν αὐτῆς ἐν τῷ σώματι ἐμφάνειαν. Ἀλλ' οὐδαμοῦ τῆς ὕλης ἀπαντῶμεν αἰσθητικῶς τὴν οὐσίαν, τὴν συνέχουσαν τὰς ἰδιότητας, καὶ συνιστῶσαν ἓν σῶμα ἴδιον καὶ συνεκτικόν. Ἡ οὐσία δὲν εἶναί τι ὑποπίπτον τῇ αἰσθήσει. Ἂν δὲ ὑποτεθῇ, ὡς καὶ περὶ τῆς ὑπάρξεως, ὅτι ἡ ἀφῃρημένη ἰδέα τῆς οὐσίας, συνδυαζομένη διὰ τῆς συγκρίσεως, μετὰ τῆς ἀφῃρημένης ἰδέας τῆς ἰδιότητος, παρήγαγε τὴν κρίσιν ταύτην, θέλει προκύψει αὖθις ἡ συνέπεια ἐκείνη, ἧς τὸ δυνατὸν ὑπέδειξα λαλῶν περὶ τῆς εἰς τὴν ὕπαρξιν βεβαιότητος. Ἐξάγεται λοιπὸν ὅτι ἀμφότεραι αὗται αἱ βεβαιότητες, οὔτε ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως παράγονται, οὔτε ὑπὸ τῆς συγκριτικῆς διασκέψεως, ἀλλ' εἰσὶν αὐτόματοι καὶ ἐσωτερικαὶ, ἐφαρμοζόμεναι ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῆς ὕλης, ἅμα τῇ ἐπιδράσει αὐτῆς.

Μετὰ δὲ τὰς δύο ταύτας βεβαιότητας ἐπέρχεται ἑτέρα. Ἡ ψυχὴ, βεβαία περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ σώματος, τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ καὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς οὐσίας μετ' αὐτῶν, πιστεύει συνάμα ὅτι τὸ σῶμα ἐκεῖνο κατέχει καί τινα χῶρον. Πάντες οἱ ἄνθρωποι, ἀντιλαμβανόμενοι τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, αὐτὸ τοῦτο ὑφίστανται. Ἐξετάσωμεν ἤδη πόθεν ἡ τοιαύτη ἐν τῇ ψυχῇ βεβαιότης.

Ἵνα ὑπάρξῃ ἐξιδέωσις ἐξωτερικοῦ τινος ὄντος, ἀνάγκη, ὡς οἴδαμεν, ὅπως προηγηθῇ ἡ ὑλικὴ αὐτοῦ ὕπαρξις ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ὄντων, ὅπως, γενομένης ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων, προκύψῃ ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ ἐν τῇ συνειδήσει παράστασις. Ἀλλ' ἡ ἰδέα τοῦ χώρου, ἡ συνιστῶσα ἓν τῶν ἀναγκαίων τῆς γνώσεως στοιχείων, εἰδοποιεῖται ἐν τῇ ψυχῇ, καίτοι τοῦ χώρου ἐπ' οὐδενὸς τῶν αἰσθητηρίων ἐπιδρῶντος. Σώματα μόνα ὑποπίπτουσι ταῖς αἰσθήσεσι· χῶρος δὲ οὐδαμῶς. Ἄνευ ἐντυπώσεως τοῦ χώρου ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων γεννᾶται ἡ ἰδέα τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, καὶ συνάπτεται μετὰ τῆς ἰδέας τοῦ σώματος, αὐτόματος, ἀνεπιλόγιστος καὶ κατ' ἐπιβολήν. Καὶ ἐὰν ἀνθ' ἑνὸς σώματος βάλωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν κόσμον αὐτὸν, ἢ καὶ μυριάδας κόσμων, ἡ αὐτὴ ἰδέα θέλει λάβει χώραν. Εἴτε ἁπλοῦν καὶ μερικὸν ἀντικείμενον ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἐξιδεούμενον, εἴτε μυριάδες ὄντων συνάμα, ἡ ψυχὴ, μετὰ τῆς περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν βεβαιότητος, ταὐτοχρόνως πιστεύει ὅτι αἱ μυριάδες αὗται κατέχουσιν ἐξάπαντος χῶρον τινά. Οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων, οἱασδήποτε ἀγωγῆς, οἱασδήποτε ἡλικίας, οἱασδήποτε φυλῆς, δύναται ἵνα προσιδεάσῃ ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ οἱονδήποτε ὑλικὸν ἀντικείμενον ἄνευ τῆς εἰς αὐτὸ συναρτήσεως καὶ τῆς τοῦ χώρου ἰδέας. Πολλοὶ φιλοσοφοῦμενοι ἵνα σχηματίσωσι πάσας τὰς ἀνθρωπίνους

γνώσεις ἐκ μόνης τῆς αἰσθήσεως, ἐταύτισαν καὶ συνέχεαν τὴν ἰδέαν τοῦ σώματος μετὰ τῆς ἰδέας τοῦ χώρου, ἀξιοῦντες ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ πραγματικότης, διττῶς προσιδεαζομένη ἐν τῇ συνειδήσει, διεμερίσθη εἰς δύο ψιλὰς γνώσεις, ἀμοιρούσας διακεκριμένης ὀντολογικῆς ὑποστάσεως καὶ ἀληθείας. Ἀλλὰ πλάνη τοῦτο· διότι, καὶ ἐὰν πρὸς στιγμὴν φαντασθῶμεν πάντα τὰ ὑλικὰ ὄντα καὶ τὰ σώματα κατεστραμμένα, τὸν χῶρον ὅμως δὲν δυνάμεθα ἵνα θεωρήσωμεν ὑποπίπτοντα εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν. Ἰδοὺ δύο εἰδικοὶ χαρακτῆρες διακρίνοντες τὰς δύο ταύτας ἰδέας ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ ἡ ἰδέα ἄρα τοῦ χώρου ἐστὶν ἓν τῶν κατ' ἐπιβολὴν στοιχείων τῶν ἡμετέρων γνώσεων, ἅτινα, ἅμα τῇ ἐξωτερικῇ ἐπιδράσει, διατρανοῦνται ἐν τῇ συνειδήσει, προηγούμενα πάσης διανοητικῆς ἐνεργείας, καὶ διὰ τοῦτο θεωρούμενα ὡς θετικαὶ καὶ ἀναμφίλεκτοι ἀλήθειαι. Ἰδοὺ ὁποῖα καὶ ὁπόσα δείκνυνται διὰ τῆς ἀναλύσεως τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχιγενοῦς ἐν τῇ συνειδήσει συνθέσεως τῶν ἐξω.ερικῶ· ὄντων.

Ἂν δὲ τὸ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων ἐπιδρῶν ἐστὶν ἁπλοῦν φαινόμενον, ἀμέσως ἡ ψυχὴ πιστεύει μετὰ βεβαιότητος ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔχει αἰτίαν τινὰ παραγαγοῦσαν αὐτὸ, ὅτι ὑπόκειται εἰς νόμον, ὅτι προώρισται εἴς τινα τελικὸν σκοπὸν καὶ ὑπόκειται εἰς τὴν συνθήκην τοῦ χρόνου. Ἄνευ τῶν ὅρων τούτων, οὐδεμία ἐξιδέωσις τούτου ἐστὶ δυνατή· ἀλλ' οὐδεὶς τούτων παρίσταται ἐν τῇ συνειδήσει δι' ἀμέσου αὐτοῦ ἐπιδράσεως. Αἱ αἰσθήσεις οὐδὲν ἕτερον διαβιβάζουσιν ἐν τῇ συνειδήσει, ἢ ἁπλῆν τινα διαδοχὴν φαινομένων· καὶ ὅμως ἀκαριαίως γεννᾶται ἡ ἰδέα τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος, ἡ ἰδέα τοῦ νόμου, ἡ ἰδέα τῆς σκοπιμότητος καὶ τῆς χρονικῆς διαρκείας. Οὐδὲν αἴσθημα τούτων ὑφίσταται ἡ ψυχή.

Ἡ ψυχὴ ἀντιλαμβάνεται προσέτι, ὡς εἶπον, καὶ τῆς ὀργανικῆς αὐτῆς ζωῆς. Μόλις δέχεται διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ αἰσθητηρίου τὴν ἐντύπωσιν ὀργανικῆς τινος καταστάσεως αὐτῆς καὶ ἀμέσως ἐποπτικῶς καὶ ἀνεπιλογίστως συνειδυῖα τὴν ἐνεστῶσαν αὐτῆς κατάστασιν καὶ τὴν παρελθοῦσαν, σύνοιδε συνάμα καὶ τὴν προσωπικότητα αὐτῆς, διακρινομένην ἀπὸ τῆς ὀργανικῆς καταστάσεως καὶ τὴν ταὐτότητα αὐτῆς καθ' ἅπαντα τὸν παρελθόντα χρόνον, καὶ οὕτω σχηματίζει τὴν ἰδέαν τῆς ἀμεροῦς αὐτῆς καὶ ἀδιαιρέτου ἀτομικότητος, καὶ τῶν ποικίλων ἐνεργειῶν αὐτῆς καὶ καταστάσεων.

Ἁπλῆ τις συμπάθησις τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος, παραγομένη ἐκ τῆς ἐντυπώσεως τῆς καταστάσεως τῆς ὀργανικῆς αὐτοῦ ζωῆς. διδωσι χώραν εἰς τοσαύτας ἀνατυπώσεις καὶ συνειδητὰς παραστάσεις, ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑλικῆς καὶ αἰσθητικῆς ἀπὸ μέρους τούτων ἐπιδράσεως. Ἰδοὺ ἡ ἀνάλυσις τῶν στοιχείων τῆς πείρας, τῶν ἀρτιγενῶν τῆς ἀμέσου συνειδήσεως συνθέσεων. Ἀλλὰ τί τὸ ἐξαγόμενον τῆς τοιαύτης ἐνεργείας τῆς ψυχῆς; Οὔτε ἡ ψυχὴ πινακίς τις ἄγραφός ἐστι πληρουμένη ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἀνατυπώσεων, οὔτε τὰ ὄντα εἰσὶ καθαρὰ αὐτῆς παραγόμενα· ἀλλ' αἱ ἀνθρώπιναι γνώσεις γεννῶνται διὰ τῆς ἀλληλεπιδράσεως αὐτῶν καθ' ὃν ἐξέθεμεν τρόπον.

Προσέτι ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων κατακυροῦται ὅ,τι ἐκ προτέρων ἐβεβαιώθη ἐν τῇ ἀρχῇ. Αἱ ἐκ τῆς πείρας ἰδέαι εἰσὶ δύο ἀντιθέτων χαρακτήρων· αἱ μὲν ὅλως πειραματικαί, αἱ δὲ ἀνεξάρτητοι τῆς πείρας, ἐκ τῶν ἔσω πηγάζουσαι, ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως. Τίς ἄρα ἡ ἀρχὴ αὐτῶν; Πόθεν πηγάζει τὸ κῦρος τῆς πραγματικότητος αὐτῶν; Μὴ εἰσὶν ἀνατυπώσεις ἁπλαῖ, προϊοῦσαι ἐκ τινος ἰδιοτρόπου κινήσεως τοῦ πνεύματος, πρὸς οὐδεμίαν ἐξωτερικὴν ὀντότητα ἔχουσαι ἀναφοράν; Καὶ ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι αἱ ἀνατυπώσεις αὗται δὲν εἶναι ἀπινδαλματισμοὶ ἁπλοῖ τῆς διανοίας, ἀλλ' ἀνάγονται εἴς τι ἕτερον, ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ὑφεστὼς, τίς ὁ ἀποχρῶν λόγος, δι' οὗ δυνάμεθα ἵνα παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει πλήρης συμφωνία μεταξὺ τῶν ἀνατυπώσεων τούτων καὶ τοῦ ὄντος, ὅπερ ἀπεικονίζουσιν αὗται; Τίς ἡ δύναμις ἐκείνη, δι' ἧς αἱ ἐξ ἐπιβολῆς ἀντιληπταὶ αὗται γνώσεις δείκνυνται οὐ μόνον κατ' εἶδος ἐνυπόστατοι, ἀλλὰ κατά τε τὴν ὑλικὴν καὶ τὴν ὀντολογικὴν ἔποψιν; Ἑνὶ λόγῳ, τίς ἡ πηγὴ τῶν διαφόρων τούτων μορφῶν καὶ τῶν διορισμῶν τοῦ ὄντος; Περὶ τούτων ἄλλοτε θέλω ποιήσει τὸν λόγον, ἀφοῦ διέλθω ἀναλυτικῶς ἅπαντα τὰ φαινόμενα τῆς ψυχικῆς ζωῆς. Διότι πᾶσα σύνθεσις καὶ μεταφυσικὴ θεωρία αὐτῆς ἀνεμώλιος ὅλως καὶ ἀπαγής ἐστιν, ἐὰν μὴ προηγουμένως κατάδηλος γένηται ἡ διὰ τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν φαινομένων ἐν χρόνῳ ἐξέλιξις αὐτῆς καὶ διατράνωσις. Ἡ ὀπισθοχωρητικὴ καὶ ἀναγωγικὴ αὕτη μέθοδος θέλει ὁδηγήσει ἡμᾶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Ἐξακολουθήσωμεν λοιπὸν τὰς ἀναλυτικὰς ἡμῶν ἀναδιφήσεις.

Ἕως ἐνταῦθα εἴδομεν τὴν ψυχὴν ἀνακυκλουμένην περὶ τὴν πεῖραν. Ἀλλ' ἡ αὐτενέργεια αὐτῆς δὲν περιορίζεται ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ κύκλου. Αἴφνης τὸ πνεῦμα διαῤῥήγνυσιν ἐν ἀκαρεῖ τὴν πεπερασμένην τῆς πραγματικότητος σφαῖραν· καὶ ἀπὸ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ μερικοῦ, ἀμέσως ἵπταται μέχρι τῆς καθολικότητος. Ὑπερβατική τις αὐτοῦ καὶ διαδρομικὴ ἐνέργεια ἀνυψοῖ αὐτὸ μέχρι τοῦ ἀναγκαίου. Ἰδοὺ ὁ ἀφυλισμὸς τῆς ψυχῆς, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἡ κάθαρσις. Ἀπὸ τῶν γινωσκομένων μεταρσιοῦται εἰς τὰ νοούμενα. Οἱ ἐποπτικοὶ ἐκεῖνοι καὶ ἐξ ἀμέσου ἐπιβολῆς διορισμοὶ τῶν πραγματικῶν ὄντων καὶ τῶν φαινομένων, διά τινος ἀνεπιλογίστου ἀφαιρέσεως γενικευόμενοι, νοοῦνται ὑπὸ τῆς ἀμέσου συνειδήσεως ὡς ἀναγκαῖαι καὶ καθολικαὶ ἀρχαί. Αἱ ἔννοιαι αὗται δὲν δεικνύουσι τί νῦν ὑπάρχει καὶ ὑφίσταται, ἀλλὰ τί ὑπάρχει πάντοτε καὶ πανταχοῦ, ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ χώρῳ ἀληθεῦον. Ἐνῷ ἡ ψυχὴ τὸ πρῶτον πιστεύει ὅτι αἱ ἰδιότητες τοῦ σώματος τούτου ἢ ἐκείνου εἰσὶ συνηνωμέναι μετὰ τῆς οὐσίας, ἀμέσως γενικεύουσα τὴν μερικὴν ταύτην βεβαιότητα, συνίστησι κατ' ἐπαγωγὴν ἐκ προτέρου τὸ

καθολικὸν ἀξίωμα. *Πᾶσα ἰδιότης ἔγκειται ἀναγκαίως ἔν τινι οὐσίᾳ.* Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἅπασαι αἱ μερικαὶ βεβαιότητες ἀμέσως μετασχηματίζονται εἰς τὰς καθολικὰς λεγομένας κατηγορίας· διότι ἀληθῶς κατηγοροῦνται πασῶν τῶν γνώσεων. Ἡ μερικὴ ἰδέα τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος γίνεται ἀμέσως ὑπερβατικὴ καὶ συνίστησι τὴν ἑπομένην ἀρχήν. *Πᾶν ἀποτέλεσμα ἔχει ἀναγκαίως αἰτίαν τινά.* Ὁμοίως καὶ ἅπασαι αἱ ἄλλαι μερικαὶ βεβαιότητες ὡς ἐφεξῆς γενικεύονται ἀνεπιλογίστως. *Πάντα τὰ ἐξωτερικὰ ὄντα ἀναγκαίως εἰσὶν ὑποκείμενα εἰς τὴν συνθήκην τοῦ χώρου. Πάντα τὰ ὄντα τῆς πείρας, ἤτοι τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀντιλήψεως, εἰσὶν ὑποκείμενα εἰς τὴν συνθήκην τοῦ χρόνου. Τὸ πᾶν ὑπόκειται εἰς νόμους. Πάντα τὰ ὄντα ἔχουσιν τελικόν τινα σκοπὸν, καὶ φύσιν ἀνάλογον πρὸς ἐκεῖνον. Οἱ νόμοι τῆς φύσεως εἰσὶ γενικοὶ, ἁρμονικοὶ καὶ σταθεροί. Πᾶσα πληθὺς ὑποτίθησιν ἑνότητα·* καὶ ἕτερα τούτοις παραπλήσια.

Αἱ καθολικαὶ αὗται καὶ ἀναγκαῖαι ἀρχαὶ εἰσὶ τὸ προϊὸν τῆς ὑπερβατικῆς αὐτενεργείας τῆς ψυχῆς. Ἅπασαι ἔχουσι βάσιν ἀνατύπωσίν τινα τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἀντιλήψεως. Εἶναι δὲ οὕτως ἐναργεῖς, ὥστε πᾶς νοῦς, εἴτε ἀνεπτυγμένος εἴτε μὴ, ἐννοεῖ ταύτας, εἰ καὶ μὴ ἐκπεφασμένως, καὶ κατοπτεύει αὐτὰς ἀμόχθως. Διότι, ἅμα ἡ ψυχὴ ἀντιληφθῇ μερικῆς τινος πείρας, ἀμέσως ἐπιδράσσεται καὶ τοῦ πρὸς ταύτην ἀντιστοίχου ἀναγκαίου καὶ καθολικοῦ ἀξιώματος. Καὶ ἐν μὲν ταῖς μερικαῖς ἐκείναις ἀνατυπώσεσι πίστις στερεὰ καὶ ἀκράδαντος διετρανοῦτο διὰ τῆς ἀμέσου συνειδήσεως· ἐν δὲ ταῖς κατηγορηματικαῖς ταύταις καὶ ὑπερβατικαῖς ἐννοίαις πίστις ὁμοίως ἀστερμὴς καὶ βεβαία καταδείκνυται, ζηρίζουσα τὴν ψυχὴν εἰς τὸ καθολικὸν αὐτῶν καὶ ἀναμφίλεκτον κῦρος. Ἰδοὺ ἡ δευτέρα ὄψις, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται ἡ ἀλήθεια. Καὶ ἡ μὲν ἐν τῇ πείρᾳ ἄμεσος αὐτῆς ἐμφάνισις ἦτο ἡ συγκεκριμένη αὐτῆς καὶ μερικὴ ὄψις· αὕτη δὲ ἡ ἀφῃρημένη καὶ καθολική. Ἀλλ' ἡ ἀφαίρεσις αὕτη οὐδεμίαν παρεμφέρειαν ἔχει πρὸς τὴν διασκεπτικὴν ἐκείνην τῆς διανοήσεως ἀφαίρεσιν, ὅθεν πηγάζουσι γενικαί τινες ἔννοιαι διατακτικαὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν φαινομένων. Ἐκεῖναι χρήζουσιν ἐπανειλημμένων καὶ μετὰ προσοχῆς συντόνου γινομένων πειραματικῶν παρατηρήσεων· αὗται δὲ παρίστανται ἐν τῇ ψυχῇ ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην ἐποπτικὴν ἀντίληψιν. Ἐκεῖναι δὲν ἐξέρχονται τοῦ φυσικοῦ κύκλου· αὗται δὲ ἐπεκτείνονται καὶ κατηγοροῦνται πάντων, τῶν τε διὰ τῆς πείρας ληπτῶν καὶ τῶν ἀλήπτων αὐτῶν ὄντων. Ἐκεῖναι φέρουσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ γενικοῦ, αὗται δὲ τοῦ καθολικοῦ. Ἡ ἐν ἐκείναις ἀλήθεια ἐστὶ σταθερά. Ἡ ἐν αὐταῖς ἀμετακίνητος. Ἰδοὺ ἅπασα ἡ διαφορὰ, ἡ διιστῶσα τὰς κρίσεις, τὰς ἐκ τῆς διασκέψεως προϊούσας ἀπὸ τῶν ἀρχικῶν τούτων καὶ θεμελιωδῶν ἐποπτικῶν ἀρχῶν.

Ἡ αὐτενέργεια τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς διεγέρσεως ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἀντιλήψεως, καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ πλάτους τῶν ἐννοιῶν ἀνυψωθεῖσα, ἵσταται μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου; Οὐχί. Ἡ αὐτενέργεια αὐτῆς μεταρσιοῦται μέχρι τοῦ ἀνωτάτου σημείου τῆς νοήσεως, μέχρι τῆς ποιητικῆς καὶ τελικῆς αἰτίας πάντων τῶν φαινομένων· καὶ ἰδοὺ πῶς.

Ἡ ψυχὴ, ὡς εἴδομεν, διακρίνεται πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων, ὡς μόνη κεκτημένη τὸ αὐτοσυνείδητον καὶ αὐτενεργὸν, τὰ δύο ταῦτα τῆς ἠθικῆς ἀξίας καὶ τοῦ ἀληθοῦς μεγαλείου παράσημα. Ἀλλ' ἑκάτεραι αὗται αἱ μεγαλουργοὶ καὶ μεγαλεπήβολοι αὐτῆς δυνάμεις διαμένουσιν ἀδρανεῖς καὶ στεῖραι, ἐὰν μὴ, ὡς ἤδη ἐρρέθη, ὑπάρξῃ πρῶτον ἐπίδρασίς τις ἐξωτερικὴ, διεγείρουσα αὐτὰς εἰς ἐργασίαν. Δοθείσης αὐταῖς ἅπαξ τῆς πρώτης ὠθήσεως, εἰσέρχεται ἡ ψυχὴ ἀμέσως ἐν τῷ σταδίῳ τῶν ὡρισμένων αὐτῇ ἀγώνων, τὴν ἀνάντη ὁδὸν τῆς μεταρσιώσεως ἀκαμάτως ἀναβαίνουσα, καὶ τὴν ὑπερκόσμιον ἀκρώρειαν τῆς ἀληθείας γλυκυθύμως τηλεσκοποῦσα. Πρόσγειος καὶ χαμῖτις, αἴφνης δείκνυται ὑψιπέτις καὶ οὐρανία. Ἡ μὲν βαλβὶς τῆς ἀθλητικῆς αὐτῆς σταδιοδρομίας ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς πείρας καθίδρυται· τὸ δὲ ὕστατον αὐτῆς βῆμα ἐπὶ τῆς ἀστεμφοῦς καὶ ἀῤῥαγοῦς κρηπῖδος τῆς ἐποπτικῆς νοήσεως καὶ τῆς καθαρᾶς θεωρίας ἐπαναπαύεται.

Εἴδομεν τὴν ψυχὴν ἀντιλαμβανομένην τὸ πρῶτον ἀμέσως καὶ ἐξ ἐπιβολῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ κόσμου· ἐξιδεοῦσαν δηλονότι καὶ παριστῶσαν ἐν τῇ συνειδήσει ποικίλα καὶ πολυειδῆ αἰσθήματα τῶν ἰδιοτήτων τῆς ὕλης, καὶ συμπαράγουσαν ἐν αὐτῇ, ἰδιοφυῶς καὶ αὐτενεργῶς, μερικάς τινας καὶ συγκεκριμένας γνώσεις περί τε ἑαυτῆς καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ὄντων. Ἐν τῇ ἀρχικῇ ταύτῃ ἐργασίᾳ ἡ ψυχὴ, εἰ καὶ δείκνυται, ὡς ἤδη ἐρρέθη, ἀνεξάρτητος καὶ αὐτενεργὸς, διατελεῖ ὅμως ἐν τῇ περὶ τὴν ὕλην συστροφῇ καὶ συνειλήσει, εἰς μόνας συγκεκριμένας παραστάσεις καὶ ἀνατυπώσεις ἐνδεχομένης ὀντότητος ἀνακυκλουμένη.

Αἴφνης ἀπαίρει τῆς πείρας· ἀχρόνως, οὕτως εἰπεῖν, ἀνάγεται εἰς τὸν ὑπερβατικὸν τοῦ ὄντος ὁρίζοντα, καὶ ἀπὸ τοῦ μερικοῦ καὶ συγκεκριμένου εἰς τὸ καθολικὸν καὶ ἀναγκαῖον ἀφορμᾶται. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα μετέωρος. Ἡ αὐτενέργεια αὐτῆς ἐπισκοπεῖ μὲν τὸ σύμπαν ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρων, πλανᾶται ὅμως εἰσέτι ἐν τῷ ὠκεανῷ τῆς ἀοριστίας. Ἔτι ἓν ἄλμα, καὶ ἀνυψοῦται μέχρις αὐτοῦ τοῦ κολοφῶνος τῆς καθαρᾶς ἐποπτείας, ἐφικνουμένη τοῦ ἀώτου τῆς γνώσεως. Ἐκεῖ, ὡς ἐν ὅρμῳ γαληνίῳ καὶ ἀκυμάντῳ, ἐλλιμενίζουσα ἡ ψυχὴ, ἀμύνεται κατὰ πάσης θυελλώδους ζάλης καὶ ἠθικοῦ σάλου, ἀταρβὴς καὶ ἀτρόμητος ἀπέναντι τῶν βιαίων τοῦ ἐνδοιασμοῦ καὶ τῆς ἀβεβαιότητος κυματωδῶν διαύλων. Ἐκεῖ, ἐμφορεῖται πάσης ἀληθείας, καὶ πάσης γνώσεως. Ἐκεῖ, λύει τὸν γόρδιον δεσμὸν τοῦ παγκοσμίου προβλήματος. Ἐκεῖ, κατακτωμένη τὸ ἀπόῤῥητον μυστήριον τοῦ

ἀκροτάτου λόγου καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων, κατακτᾶται συνάμα καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ἑαυτῆς ἀξίας καὶ τοῦ μεγαλείου. Ἡ ψυχὴ, ἑνὶ λόγῳ, ἵπταται μέχρι τῆς ἰδέας τοῦ *τελείου*, τοῦ ὑψίστου τούτου τῆς νοήσεως σημείου, ἐν ᾧ πᾶσα ἀπόγειος αὐτῆς ἐνέργεια καὶ ἐργασία πληροῦται καὶ περαίνεται.

Οὐδεὶς δύναται ἵνα διαφιλονεικήσῃ τὴν ἀναντίῤῥητον ταύτην ἀλήθειαν. Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει πιστεύουσιν εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ *τελείου* καὶ *ἀναγκαίου*. Ὁ διασκεπτικὸς ὅμως λόγος εἴς τινα πνεύματα ἀδεξίως ἐνεργῶν, ἐπενόησε χιμαιρικάς τινας ὑποφορὰς κατὰ τῆς ἀδιασκέπτου ταύτης ἐποπτείας, ἀντιφάσκων πρὸς αὐτὴν τὴν μυχαίαν καὶ ἀῤῥαγῆ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος πίστιν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐδογμάτισεν ὅτι ἡ ἐποπτεία αὕτη ἐστὶ τοσούτῳ σκοτεινὴ, ὥστε οὐδεὶς ἐξαγωγικὸς συλλογισμὸς ἐξ αὐτῆς προσγίνεται· δεύτερον δὲ, ὅτι ἡ ἀνεπιλόγιστος αὕτη ἰδέα ἐστὶν ὅλως ἀρνητικὴ, καὶ ἐπομένως, μὴ ἐκπροσωποῦσα θετικόν τι ὄν, ἀπόλλυται ἐν τῇ ἀβύσσῳ τῆς ἀοριστίας. Ἀλλ' ἴδωμεν ἐπιτροχάδην, ἐὰν αἱ ἀξιώσεις αὗται ἔχωνται ἀληθείας.

Συγκεχυμένη μὲν ἀληθῶς παρίσταται ἡ ἰδέα αὕτη ἐν ἡμῖν· ἀλλ' ἡ σύγχυσις αὕτη οὐδόλως ἀνάγεται εἰς τὴν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ *τελείου ὄντος* πίστιν, οὔτε ἐπισκοτάζει αὐτὴν τὸ παράπαν. Ἡ σύγχυσις αὕτη περιορίζεται εἰς μόνην τὴν ἔννοιαν τῆς εὐκρινείας τῶν διαφόρων αὐτῆς γνωρισμάτων. Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐννοοῦμεν ἐναργέστατα ὅτι τὸ Ὂν τοῦτο, εἰς οὗ τὴν ἰδέαν ὑψούμεθα, κέκτηται πραγματικὴν ὑπόστασιν, καὶ ὅτι οὔτε ἔχει, οὔτε δύναται ἔχειν ὅρια. Καθόσον ἀφορᾷ τοῦτο, οὐδεμία σύγχυσις· ἀδυνατοῦμεν ὅμως ὅπως ἀντιληφθῶμεν εὐκρινῶς καὶ κατανοήσωμεν διακεκριμένως αὐτὴν τὴν ἄπειρον φύσιν. Καὶ ἡ μὲν περὶ τοῦ πρώτου βεβαιότης στηρίζει ἡμᾶς εἰς τὴν περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ πίστιν· ἡ δὲ ἐκ τοῦ δευτέρου προερχομένη σύγχυσις ἀποδείκνυσι τὸ πεπερασμένον καὶ ἀσθενὲς τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου. Ἑνὶ λόγῳ, ἅπασα ἡ ἀνθρωπότης ἔχει μὲν συνείδησιν τοῦ βάθους καὶ πλάτους τῆς ἐννοίας ταύτης, διακρίνουσα αὐτὴν καθόλου πασῶν τῶν ἄλλων, στερεῖται ὅμως τῆς καθαρᾶς συνειδήσεως πάντων τῶν συστατικῶν μερῶν, τῶν περιεχομένων ἐν τῷ βάθει αὐτῆς· ὥστε ἡ τοῦ Θεοῦ ἔννοια, κατὰ τοὺς ἐπιστημονικοὺς τῶν λογικευομένων ὅρους ὁριζομένη, ἔστι μὲν ἐναργὴς καὶ σαφὴς, ἀφ' ἑνὸς, στερεῖται ὅμως, ἀφ' ἑτέρου, εὐκρινείας καὶ διακρίσεως. Ἆρα πάντες ἐποπτικῶς πιστεύομεν ὅτι τὸ ὂν τοῦτο ὑπάρχει καὶ ἔστιν ἀναγκαῖον καὶ ἄπειρον· ἀλλὰ τὴν ἀναλυτικὴν ἔννοιαν τῆς ἀπείρου ταύτης φύσεως οὐ κατανοοῦμεν· — Ἐπιλαβώμεθα ἤδη καὶ τῆς δευτέρας ἐνστάσεως.

Ἡ ἰδέα τοῦ τελείου ἐστὶν ὅλως ἀρνητικὴ, διατείνονταί τινες. Ὅπως βεβαιωθῶμεν εἰ ὄντως ἡ ἰδέα τοῦ τελείου ἐστὶν ὅλως ἀρνητικὴ, ἀνάγκη ὅπως ἐννοήσωμεν πρῶτον τί ἐστιν ἄρνησις. Ἡ ἰδέα τῆς ἀρνήσεως ταυτίζεται, ὡς ὑπενοήθη, μετὰ τῆς ἰδέας τῆς στερήσεως. Ἡ ἄρνησις ὑποτίθησιν ἔλλειψιν τελειότητος, μείωσιν καὶ ἀνάγκην. Ἡ ἰδέα τῆς ἀρνήσεως, ὅπως γενικῶς ἐννοεῖται, καταδείκνυται ὅλως ἐναντία πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ τελείου, ὅπως ὑπὸ πάντων συλλαμβάνεται. Τοὐναντίον, ἐπειδὴ ἡ ἰδέα τοῦ *τελείου θετικόν* τι ὂν καὶ ἀνεπιδεὲς ἐκπροσωπεῖ, ἡ ἰδέα τῆς ἀρνήσεως δύναται ἵνα ἐφαρμοσθῇ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἐνδεχομένου ὄντος, ὅπερ ὑφίσταται στερήσεις καὶ πολυειδῶς περιορίζεται. Ἀλλ' οἱ ἐναντίοι εἰς τὴν ἀρνητικὴν καὶ στερητικὴν σύνθεσιν τῆς λέξεως *ἄπειρον* ἀπιδόντες, καὶ μὴ ἐννοοῦντες ὅτι ἡ ὀνομαστικὴ αὐτὴ ἄρνησις προκύπτει ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας καὶ ἐκ τῆς ἀπὸ τῆς ἰδέας τοῦ πεπειραμένου εἰς αὐτὴν ἀνυψώσεως, ἐξέλαβον αὐτὴν ἡμαρτημένως ὡς ὀντολογικῶς ἀρνητικὴν, καί τοι κατ' οὐσίαν θετικωτάτην οὖσαν. Ἆρα ἡ ἐν ἡμῖν ἰδέα τοῦ τελείου ὀντολογικῶς οὐδόλως ἐστὶν ἀρνητική, ἀλλὰ θετικὴ καὶ σαφής.

Ἀλλ' ἴσως ἀξιοῦσιν οἱ αὐτοὶ, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν αὕτη ἢ αὐτὴ ἡ ἰδέα τοῦ ἀορίστου. Ἡ ἰδέα τοῦ ἀορίστου ἐπεκτείνει μὲν διὰ τῆς φαντασίας τὰ ὅρια τοῦ πεπερασμένου, οὐδέποτε ὅμως συλλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Λόγου ἄπειρος καὶ ἀπεριόριστος. Διὰ τῆς ἰδέας τοῦ ἀορίστου ὁ ἄνθρωπος ἤθελε μὲν ἀγνοεῖ ποῦ κεῖνται τὰ ὅρια τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἐκπροσωπουμένου ὄντος, οὐδέποτε ὅμως ἤθελε συλλαμβάνει αὐτὸ ἄνευ ὁρίων. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Δὲν ἀποκαλεῖ τὸ ὂν τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ἄπειρον, διότι ἀγνοεῖ ποῦ κεῖνται τὰ ὅρια αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι συλλαμβάνει αὐτὸ ὁ νοῦς ἀλλότριον παντὸς περιορισμοῦ καὶ πέρατος. Καὶ ἐὰν πρὸς στιγμὴν ἡ φαντασία ἐπεκτείνῃ ἐπ' ἀόριστον τὸ πέρας τοῦ πεπερασμένου, αἴφνης ὁ Λόγος, ἀναστέλλων τὴν τοιαύτην τῆς φαντασίας πτῆσιν, ἐννοεῖ ὅτι τὸ ὂν τοῦτο πάντως ἔχει που ὅρια, καίτοι ἀόριστα· διότι ἡ ἰδέα τοῦ περιορισμοῦ ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ κόσμου, ὡς ἡ ἰδέα τοῦ ἀπείρου ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ ἑτέρου ἐκείνου ὄντος, εἰς ὃ ἀνυψοῦται ἀμέσως ὁ ἄνθρωπος· ὥστε ἄλλο τὸ ἀόριστον, καὶ ἄλλο τὸ ἄπειρον· τὸ μὲν, ὑπὸ τῆς φαντασίας ἐπὶ τῶν ἐνδεχομένων ἐφαρμοζόμενον, τὸ δὲ, ὑπὸ τοῦ Λόγου ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς τῶν ὄντων αἰτίας ἀναγκαίως ἀναγόμενον. Ἡ ἰδέα ἄρα τοῦ *τελείου*, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἀντίληψιν ἀποκαλυπτομένη ἀνεπιλογίστως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οὔτε ἀρνητικῶς ἐν αὐτῷ συλλαμβάνεται οὔτε ἀορίστως. Ἡ ἰδέα τοῦ *τελείου* ἐστὶν ἡ δευτέρα ἐκείνη ἔννοια, ἥτις μετὰ τῆς ἰδέας τοῦ ἐνδεχομένου ἀπαρτίζει ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς ἀμέσου συνειδήσεως, προϊὸν ἐκ τοῦ ἐν ἡμῖν Λόγου.

Τῳόντι, μόλις ἡ ψυχὴ ἐπιδράσσεται τοῦ κόσμου, καὶ ἀμέσως δύο ἰδέαι, ἀντίθετοι ὅλως καὶ ἐναντίαι πρὸς ἀλλήλας, συμπαράγονται ἐν αὐτῇ καὶ συγγεννῶνται. Ἅμα διὰ τῆς αἰσθητικῆς αὐτῆς δυνάμεως συγκοινωνήσῃ μετ' αὐτοῦ, ἀστραπηδὸν αὐτὸν μὲν πιστεύει ἀτελῆ, πέραν δὲ τούτου νοεῖ ὂν τέλειον καὶ αὐτάρκες· αὐτὸν ἐνδεχόμενον, ὑπεράνω δὲ αὐτοῦ ὂν ἀναγκαῖον· αὐτὸν σχετικὸν καὶ ἐξηρτημένον, καὶ ἐπ' αὐτὸ, ὃν ἀπόλυτον, αὐ-

θύπαρκτον καὶ ἀνεξάρτητον. Αὐτὸν πεπερασμένον, καὶ ἕτερον ἄπειρον· αὐτὸν, ἄστατον καὶ μεταβλητὸν, καὶ ἄλλο, ἀναλλοίωτον καὶ ἀμετακίνητον· αὐτὸν, αἰτιατὸν, καὶ ἕτερον, ἀναίτιον, καὶ τοῦ παντὸς αἰτίαν. Τοῦ κόσμου ἀντιλαμβάνεται καὶ τὸν Θεὸν ἀναγκαίως ἐποπτεύει. Τῇ ἀντιλήψει τῆς δημιουργίας συμπαρομαρτεῖ ἀφεύκτως ἡ θεωρητικὴ τοῦ Δημιουργοῦ ἔννοια. Πίστις ἀκράδαντος εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου. Πίστις, δι' αὐτομάτου ἐπαγωγῆς προσγινομένη, πίστις ὁμοίως στερεὰ καὶ βεβαία εἰς τὸ ἀναμφίλεκτον κῦρος τῶν θετικῶν καὶ καθολικῶν ἀρχῶν τῆς γνώσεως. Πίστις ἰσχυρὰ καὶ ἀκαταμάχητος εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ. Ἰδοὺ τὸ πλήρωμα τῆς παρθένου καὶ ἀνεπισκέπτου συνειδήσεως, τῆς μήπω τὴν τῆς ἐπιλογιστικῆς διανοήσεως ἐπίῤῥοιαν ὑποστάσης. Κόσμος, Αὐτότης, Θεὸς, ἰδοὺ ἡ ἀρχιγενὴς τῆς ἀληθείας σύνθεσις, ἐποπτικῶς ἀποκαλυπτομένη εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως.

Ἐνταῦθα καταλήγω τὸν λόγον, ἐπιφυλαττόμενος ὅπως ἄλλοτε ἀναλάβω τὴν συνέχειαν τῆς πραγματείας ταύτης.

ΤΕΛΟΣ.